

ત્રીજા ધોરણની નોટ

તથા

ગૂજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

મુખર્ષી ઇલાકાની બુગોળનું સામાન્ય વર્ણન, કવિતાની
સમજૂતી, સહેલાં લેખો, ભાંગણી, ગૂજરાતદેશનો
ઇતિહાસ, તથા જોડાક્ષરો વગેરે.

બનાવનાર,

ફકીરભાઈ કાસીદાસ,

સુરતની નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈવાળી નંબર
૧ લાની ઇલાકાની નિશાળના વડા માજી માસ્તર
તેના ઇલાકા નગીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદા-
સની વતી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

રાધાભાઈ જગજીવનદાસ.

(સન ૧૮૯૭ ના ૨૫ મા આક્ટ પ્રમાણે નોંધાવી છે.)

(મુદ્રાણે તથા વધારે ફરેલી આવૃત્તિ ૧ લી.)

કીમત સાડા ચાર આના.

મુંબઈ ઇલાકો.

મુંબઈ ઇલાકાની ઉત્તરે અલૂચિસ્તાન અને પંજાબપ્રાંત; દક્ષિણે મદ્રાસ ઇલાકો અને મૈસૂરપ્રાંતછે; પૂર્વે રજપુત સંસ્થાનો, મધ્યદિંદુસ્તાન મધ્યપ્રાંત, ખીરાર અને હૈદરાબાદ છે; પશ્ચિમે અલૂચિસ્તાન અને અરબી સમુદ્રછે.

મુંબઈ ઇલાકાના મુખ્ય પર્વતો.

- ૧ હાલા પર્વત,—સિંધપ્રાંતમાં.
- ૨ ગિરિનાર—ગ્રાહ્યાવાડમાં.
- ૩ વિંધ્યા—ગુજરાતમાં નર્મદાની ઉત્તરે.
- ૪ સાતપુડા પર્વત—ગુજરાત અને દખણમાં.
- ૫ સહ્યાદ્રિપર્વત અથવા પશ્ચિમઘાટ—કોકણ અને દખણની વચ્ચે

મુંબઈ ઇલાકાની મુખ્ય નદીઓ.

- ૧ સિંધુ—સિંધપ્રાંતમાં વહે છે ને અરબી સમુદ્રને મળે છે.
  - ૨ બનારસ
  - ૩ સરસ્વતી
  - ૪ સાબરમતી
  - ૫ મહી
  - ૬ નર્મદા
  - ૭ તાપી
  - ૮ ગોદાવરી
  - ૯ ભીમા
  - ૧૦ નીરા
  - ૧૧ કૃષ્ણા
  - ૧૨ તુંગભદ્રા
- } ગુજરાતપ્રાંતમાં વહેછે ને કચ્છનારણને મળેછે.
- } ગુજરાતમાં વહેછે ને ખંભાતનાં અખાતને મળેછે.
- } દખણપ્રાંતમાં વહેછે અને ખંભાતના ઉપસાગરને મળેછે.

मुंबई इलाकाना मुख्य जील्ला, संस्थान, एजन्सि अने शेहरो तथा बंदरो.

जील्ला.
 शिकारपुर.
 हैद्राबाद.
 करांची.
 अमदाबाद.
 खेडा.
 पंचमहाल.
 भरुच.
 सुरत.
 ठाणा.
 कोलाबा.
 खानदेश.
 नासक.
 अहमदनगर.
 पुणा.
 सतारा.
 सोलापुर.
 धारवाड.
 उत्तरकानडा.
 संस्थान.
 खेरपुर.
 कच्छ.
 वडोदरा.

खंभात.
 जंजीरा.
 सावंतवाडी.
 पेंठ.
 अकलकोट.
 कोलापुर.
 सावनुर.
 एजन्सि.
 काठियावाड.
 पालनपुर.
 मर्हीकांठा.
 रेवाकांठा.
 पंचमहाल.
 सुरत.
 खानदेश.
 सतारा.
 शेहरो.
 शीकारपुर.
 करांची.
 अमदाबाद.
 खेडा.
 नडीयाद.
 पंचमहाल.

भरुच.
 सुरत.
 वीरमगाम.
 धोलका.
 भावनगर.
 वडोदरा.
 मुंबई.
 ठाणा.
 खानदेश.
 नासक.
 अहमदनगर.
 पुणा.
 सतारा.
 बंदरो.
 जेकबाबाद.
 करांची.
 मांडवी.
 मुद्रा.
 पोरबंदर.
 भावनगर.
 सुरत.
 मुंबई.
 रत्नागिरी.
 गोवा.
 कारवाड.

પરચુરણ દાખલા

ભાંજળી (ઉતરતી).

- ૧ ૧૭ રૂપીઆની પૈ કરો; ૩૭ મોહોરના દોઢીઆં કરો.
જ—૩૨૬૪ પૈ; ૩૫૫૨૦ દોઢીઆં.
- ૨ ૩૬ રૂપીઆ ૨ આનાની પૈ કરો; ૬૭૮ રૂપીઆની પાવલી કરો.
જ—૬૯૩૬ પૈ; ૨૭૧૨ પાવલી.
- ૩ ૧૫ રૂપીઆના દોઢીઆં કરો; ૮૭૬ રૂપીઆની બેઆની કરો.
જ—૯૬૦ દોઢીઆં; ૭૦૦૮ બેઆની.
- ૪ ૯૪૫૭ આનાની પૈ કરો; ૬૩૪૨૧ આનાની પૈ કરો.
જ—૧૧૩૪૮૪ પૈ; ૭૬૧૦૫૨ પૈ.
- ૫ ૭૯૩૨૧ આના ૭ પૈની પૈ કરો; ૬૩૭૯ રૂ-૭ આનાના ફદિયાં કરો.
જ—૯૫૧૮૫૯ પૈ; ૩૦૬૨૧૩ ફદિયાં.
- ૬ ૯૨ ખાંડી ૩ મણુ ૧૪ શેર ૧ પાશેર ૧ નવટાંકના નવટાંક કરો.
જ—૫૮૯૮૭૫.
- ૭ ૯૩૪ ખાંડી ૧૭ મણુના પાશેર કરો. જ—૨૯૯૧૫૨૦ પાશેર.
- ૮ ૪૦૦ મણુના અચ્છેરા કરો. જ—૩૨૦૦૦ અચ્છેરા.
- ૯ ૯ ગજ ૪ તસુનાં આંગળ કરો. જ—૪૪૦ આંગળ.
- ૧૦ ૯ ફરા ૭ પાવલી ૩ શેર ૧ દીપરીની દીપરી કરો.
જ—૧૨૧૫ દીપરી.
- ૧૧ ૯૮ તોલા ૩૭ વાલની રતી કરો. જ—૧૧૮૭૧ રતી.

ભાંજળી (ચઢતી).

- ૧ ૬૯૫૪૩૨ પૈ એના રૂપીઆ કરો; ૨૮૪૧૬ પૈ એની મોહોર કરો.
જ—૩૬૨૨ રૂ. ૮ પૈ; ૯ મોહોર ૧૩ રૂપીઆ.

૨ ૭૯૭૮ અર્ધી પૈના રૂપીઆ કરો; ૬૯૮૦ દોઢીયાંની મોહોર કરો.

જ—૨૦ રૂ-૧૨ આ ૫ પૈ; ૭ મો ૪ રૂ ૧ આનો.

૩ ૨૩૮૦ દુકાની એનાં પાવલા કરો; ૬૩૪૯ આનાના રૂપીઆ કરો.

જ—૯૯ પા ૪ દુ; ૩૯૬ રૂ ૧૩ આના.

૪ ૯૬૭૬૦ આનાની મોહોર કરો; ૯૩૪૭ એ આનાના રૂપીઆ કરો.

જ—૪૦૩ મો ૨ રૂ ૮ આના; ૧૧૬૮ રૂ. ૩ એઆના.

૫ ૯૪૩૨૧ નવટાંકના મણુ કરો; ૯૧૮૨૭૩૬ પાશેરની ખાંડી કરો.

જ—૨૯૪ મ. ૩૦ શે. ૧ નવટાંક; ૨૮૬૯ ખાં ૧૨ મ. ૪ શે.

૬ ૪૫૩૨ અધોળના મણુ કરો; ૬૩૨૯૭ શેરની ખાંડી કરો.

જ—૭ મણુ ૩ શેર ૧ પા.; ૭૯ ખાં. ૨ મ. ૧૭ શેર.

૭ ૬૩૪૯૨ આંગળના ગજ કરો; ૬૩૭૫ તસુના ગજ કરો.

જ—૧૩૨૨ ગા. ૧૮ તસુ; ૨૬૫ ગા. ૧૫ ત.

૮ ૯૪૩૨૧૨ ટીપરીના ફરા કરો; ૬૩૨૯૪ પાશેરના ફરા કરો.

જ—૭૩૬૮ રૂ. ૧૩ પા. ૨ શેર; ૨૪૭ રૂ ૩ પા. ૩ શેર ૧ ટીપરી.

૯ ૭૪૩૪ ચોખાભારના તોલા કરો; ૫૮૭૯૦ રતિના વાલ કરો.

જ—૧૦ તો ૧૩ વા; ૧૯૫૯૬ વા ૨ રતી.

૧૦ ૫૨૦૭૩ કાગળના તાવછે એના રીમ કરો.

જ—૧૦૮ રીમ ૯ કુવાએર ૧૭ તાવ.

૧૧ ૩૧૪૨૭૮ કલાક એના દહાડા કરો. જ—૧૩૦૯૪ દિ૦ ૨૨ કલાક.

વિવિધસર્વાળા, વાદબાકી, ગુણાકાર, અને ભાગાકાર.

૧ એક છોકરો ૯ વર્ષ ને ૭ મહિનાનો થયો ત્યારે નિશાળે બેઠો તેણે
૭ વર્ષ ને ૫ મહિના વિદ્યાભ્યાસ કર્યો, પછી ૧૨ વર્ષ ૪ મહિના

નોકરી કરી, ૫ વર્ષ ને ૬ મહિનામાં જત્રા કરી, ૧૧ વર્ષ ૩ મહિના વેપાર કીધો, પછી ૧૧ વર્ષ ૫ મહિના ને ૭ દિવસે મરણ પામ્યો ત્યારે મરતી વખતે તેની ઉંમર કેટલી ? જ—૫૭ વ. ૬ મ. ૭ દિ.

૨ એક માણસપાસે એકજણ રૂ. ૧૨૫-૭-૧૧ ખીજો રૂ. ૩૫-૯-૭ ત્રીજો રૂ. ૧૩૧-૩-૬ માગેછે ત્યારે એને કુલ દેવું કેટલું હશે.

જ—૨૯૨ રૂ. ૫ આ.

(૩) રૂ. આ. પૈ.	(૪) રૂ. આ. પૈ.	(૫) રૂ. દો. બ.
૩૫-૧૨-૧૧	૫૭-૧૧-૬	૫૧-૮૭-૭
૯૭-૧૪-૯	૮૫-૧૩-૯	૮૮-૧૫-૧૪
<u>૧૩૫-૧૫-૧૦</u>	<u>૬૭-૧૪-૧૧</u>	<u>૩૮-૯૭-૧૫</u>
૨૬૯-૧૧-૬	૨૧૧-૮-૨	૧૭૯-૧-૪.

(૬) રૂ. પા. રે.	(૭) મ. શે. પા.	(૮) ખાં. મ. શે.
૧૩૮-૩-૮૨	૧૫-૭-૨	૩૪-૧૨-૩૫
૫૫-૨-૮૯	૧૯-૧૧-૩	૬૬-૧૯-૨૫
૨૪-૩-૭૭	૩૫-૨૮-૧	૮૬-૧૬-૨૮
<u>૧૩૧-૧-૬૮</u>	<u>૧૩૨-૩૮-૦</u>	<u>૭૯-૧૫-૩૮</u>
૩૫૧-૦-૧૬	૨૦૩-૫-૨	૨૬૮-૫-૬

૧ એક છોકરો ૧૩ વર્ષ ૪ મ. ને ૬ દિવસનો છે, ને ખીજો ૮ વર્ષ ૭ મ. ને ૨૪ દિ. નો છે, તો એ બેની ઉમર વચ્ચે તફાવત કેટલો ?

જ—૪ વ. ૮ મ. ૧૨ દિ.

૨ મારીપાસે ૫૦ રૂ. ની નોટ હતી તે લઇને બજારમાં ગયો તેમાંથી ૨ રૂ. ૪ આનાના મોજાલીધાં ૬ રૂ. ૨ આનાની ચોપડી લીધી ૨ રૂ. ૧૪ આનાની છત્રી લીધી ૩૮ રૂ. ૯ આના ૯ પૈ નું કાપડ લીધું ત્યારે મારીપાસે બાકી શું રહ્યું ? જ—૨ આના ૩ પૈ.

(૩) રૂ. આ. પૈ.	(૪) રૂ. આ. પૈ.	(૫) રૂ. પા. રે.	(૬) રૂ. દો. બ.
૫૪-૭-૯	૪૬-૯-૭	૨૭-૧-૨૬	૬-૫૭-૫
૨૮-૯-૬	૨૮-૬-૯	૨૦-૩-૪૦	૨-૮૫-૯
૨૫-૧૪-૩	૧૮-૨-૧૦	૬-૧-૮૬	૩-૭૧-૧૨

(૭) ખાં. મ. શે.	(૮) તો. ગ. વા.	(૯) ગ. ત	(૧૦) વી. વ. કા.
૧૬-૯-૭	૨૫-૧-૩	૨૯-૧૫	૩૯-૧૩-૧૨
૯-૧૭-૯	૧૬-૧-૯	૧૩-૧૯	૨૮-૧૭-૧૫
૬-૧૧-૩૮	૮-૧-૧૦	૧૫-૨૦	૧૦-૧૫-૧૭

૧ ૧૩૦ ના ૧ મ. ૩ શે. ૨ પાશેર ધઉં મળેછે તો ૧૨૦ રૂ. ના કેટલા ધઉં આવશે? જ—૧૩૦ મણુ ૨૦ શેર.

૨ એક ધડીયાળ ૧ દિવસમાં ૬ મિ. ને ૧૩ સેકન્ડ આગળ ચાલેછે તો પાંચ પખવાડીયામાં કેટલું આગળ ચાલશે? જ—૭૬.૪૬ મી. ૧૫ સેં.

(૩) રૂ. આ. પૈ.	(૪) ખાં. મ. શે.	(૫) મ. શે. પા.
૧૬-૯-૭	૧૬-૫-૭	૫-૬-૩
૬	૧૬	૧૮
૯૯-૯-૬	૨૬૦-૨-૩૨	ખાં. ૪-૧૩-૧-૨

૧ ૧૫ આરખી ઘોડાની કિંમત ૬૫૦ રૂપીયાછે તો દરએકની કેટલી?

જ—૪૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પૈ.

૨ ૧૬ માણસના ભાગવચ્ચે ૩. ૯૬ ની સોરતીની એક ટીકીટ લીધી તેમાં તેને ૬૨૩૫ રૂ. ૧૨ આનાની સોરતી આવી ત્યારે દરએકને એમાં શું નકો થયો? જ—૩૮૯ રૂ. ૧૧ આ. ૯ પા.

(૩) રૂ. ૫૯-૧૩-૧ ÷ ૫.	(૪) રૂ. ૯૪-૫-૬ ÷ ૭.
૧૧-૧૫-૫	૧૩-૭-૭૫

(૫) ૫૬ ખાં. ૧૬ મ. ÷ ૧૦.	(૬) ૭૭ ખાં. ૯ મ. ૮ શે. ÷ ૧૨.
૫-૧૩-૨૪	૬-૯-૪

ગૂજરાત દેશનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

(ચાવડા વંશ).

આપણા ગૂજરાતમાં જૂનાંમાં જૂનું રાજ્ય વલ્લભીપુરનું ગણાય છે. એ વલ્લભીપુર કાઠિયાવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે થોડા ગાઉ ઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની થડમાં હતું, એ રજપૂત રાજ્યની મોટી રાજધાની હતી. એ રાજ્ય ક્યાંથી તે ક્યાં સુધી ચાલ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી. પણ કેટલાએક લેખ-ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજા શીલાદીત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જણાઈ આવેછે. એ શીલાદીત રાજા ૬૦ સં ૩૨૯ માં લડાઈમાં મરાયો. એ રાજા વેદધર્મા ને શિવમાર્ગી હતો ને પૈસાની વાતમાં બહુ કંબુસ હતો અને તેજ સખખથી એ વલ્લભીપુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગેછે. વલ્લભીપુરના નાશ થવાના કારણો એ કેહેછે. એક તો લોકો એમ કેહેછે કે વલ્લભીપુરની પાસે ધસાવળાના ડુંગરઆગળ એક સાધુ પોતાના ચેલા સાથે ઉતર્યો હતો. તે સાધુ પછી વલ્લભીપુરમાં ભીખ માગવા ગયો પણ કોઈએ તેને ભીખ આપી નહીં તેથી તેણે શ્રાપ દધ કર્યું કે એ શહેર ઉધું વળજે, ને ધૂળ મળજે તે કેહેતાંજ વલ્લભીપુર ઢટાઈ ગયું ને તેનો નાશ થયો. બીજું કારણ એ કેહેછે કે એ વલ્લભીપુરમાં મારવાડના પાલી શહેરથી કોઈ કાકુ વેપારી આવીને વસ્યો હતો. તેની છોકરીપાસે જડાવ સોનાની કાંસડી હતી. તે એક દિવસે ઉપલા શીલાદીત રાજાની છોકરીએ જોઈ તે કાંસડી જોર જીલમથી શીલાદીતે તેની પાસેથી લઈ લીધી, તેથી તે કાકુ વેપારી મલેચ્છ લોકોપાસે ગયો અને તેમને એક લાખ સાનૈયા આપવા કમ્બુ કરીને શીલાદીત રાજાઉપર ચઢાઈ કરાવી, જેમા શીલાદીત માર્યો ગયો અને વલ્લભીપુરનો નાશ થયો.

વલ્લભીપુરનો નાશ થયા પછી ચાવડા વંશના રજપૂત રાજાઓએ ગૂજરાતમાં રાજ્ય કર્યું, વલ્લભીપુર પછી એ રાજ્યની ગાદી

કચ્છના રણ આગળ ઝીંજુવાડાની પાસે પંચાસર નગર છે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી. ત્યાં ચાવડાવંશનો પેહેલો રાજા જયશીખરી ૪૦ સ. ૬૯૬ થી રાજ્ય કરવા લાગ્યો, એ રાજાનીપાસે ઘણીજ દોલત હતી, અને તેની રાણી રૂપસુંદરી ઘણીજ કુટડી હતી. એ વેળા કનોજ દેશમાં કલ્યાણ નગર છે, ત્યાં સોલકી વંશનો ભૂવડ નામે મોટો બળવાન અને પ્રાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને જયશીખરીની મોઢાઇ તથા બળની વાત કાને પડી તથા ગૂજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીજ વાતો એક શંકર નામના કવિને મ્હોડે તેણે સાંભળી. તેથી તેણે જયશીખરીની સામા લડવાનું નક્કી કરી, અને પછી તેની સાથે મ્હોટી લડાઇ કરી. તે લડાઇ બાવન દિવસસુધી ચાલી તેમા આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ગૂજરાતનું રાજ્ય ભૂવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઇમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતી હતી. તેને જયશીખરીએ મરતા પહેલાં તેના બાઇ સુરપાળ સાથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મૂકીને પાછો ફરતાં પોતાના બનેલી જયશીખરીના મરણની વાત તેણે સાંભળી. એટલે તે સોરઠના ડુંગરમાં બરાઇ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી રૂપસુંદરીએ વનમાં ફળ ફૂલ ખાઇને દહાડા કહાડયા ત્યાં એક બીલડીએ તે બાઈનું રક્ષણ કર્યું બાદ થોડેક દહાડે રૂપસુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજા) પાડ્યું. વનરાજ છ માસનો થયો તેવારે એક શીલગુણશુરી નામનો ગોરજી ત્યાં આવ્યો જયશીખરીની રાણી તથા વનરાજને પોતાના ઘેર તેડી ગયો ને ત્યાં વનરાજને ઉછેરીને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળ જતાં મોટો શરો ને સમજણો થયો એટલે પછી તેણે પોતાના મામા સુરપાળ અને બીજાઓની મદદથી પોતાના

આપનું ગયેલું રાજ્ય ચાંધું મેળવ્યું ને ૪૦ સં ૭૪૬ માં સંવત ૮૦૨ ની સાલમાં અણહિલવાડ નગર વસાવ્યું, ને ત્યાં પોતાની રાજધાની કરી અણહિલવાડને હાલ સિદ્ધપુર પાટણ કહે છે, ને તે ગૂજરાતમાં સરસ્વતી નદી ઉપર છે.

કોઇ અણહિલ નામના ભરવાડે વનરાજને જવા આવવાના રસ્તા બતાવેલા તેઉપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ પાડ્યું. શ્રીદેવી નામની કોઇ સ્ત્રીએ વનરાજની ચાકરી કરી હતી. તેથી તે આઘપાસે ગાદીએ બેસતી વખતે વનરાજે ટિલક કરાવ્યું; અને ચાંપો નામે વેપારી આગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન બનાવ્યો. એ ચાંપાએ ચાંપાનેર શેહર વસાવ્યું. ચાંપાનેર શેહર રેવાકાંડામાં હાલેલ કસ્બાનીપાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને ૪૦ સં ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો.

જેમ જયશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ બેઠો, તેમ વનરાજ પછી તેનો છોકરો યોગ્યરાજ ગાદીએ બેઠો, યોગ્યરાજ પછી તેનો છોકરો જેમરાજ; જેમરાજ પછી તેનો છોકરો જૂવડ, જૂવડ પછી તેનો છોકરો વિજયસિંગ, વિજયસિંગ પછી તેનો છોકરો રતનાદીત્ત અને રતનાદીત્ત પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ બેઠો.

વનરાજ મોટો જોરાવર ને આહાદુર રાજા થઈ ગયો. યોગ્યરાજ ઘણું બહોલો હતો, ને તીર મારવાનું કામ સાઈ જાણતો હતો, ને તેણે ઉપજમાં વધારો કીધો હતો. જેમરાજ જરા મીઠ્ઠાસી સ્વભાવનો હતો, ને તેણે પણ દેશની દોલત વધારી હતી. રતનાદીત્ત સાચો ને સારા ગુણવાળો માણસ હતો. સામતસિંગ સારો માણસ હતો નહીં, હમણા બોલે કંઈ તો ફરીને બોલે જુદું. સામતસિંગ આવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. આવડાવંશ ૪૦ સં ૬૯૬ થી સન ૯૪૨ સુધી એટલે ૨૪૬ વરસ ચાલ્યો. આવડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઈ ગયા. તેમના નામ, તથા રાજ્યકર્મના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

કચારે ગાદીએ બેઠો.	કચારે ગાદી પરથી ઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું.
----------------------	---------------------------	----------------------------

જયશીખરી	૪૦ સં ૬૯૬ માં ગાદી પર હતો.....	૫૦
વનરાજ	૪૦ સં ૭૪૬ .....૮૦૬	૬૦
યોગ્યરાજ	૪૦ સં ૮૦૬ .....૮૪૨	૩૬
ખેમરાજ	૪૦ સં ૮૪૨ .....૮૬૬	૨૪
ભુવડ	૪૦ સં ૮૬૬ .....૮૯૫	૨૯
વિજયસિંગ		
અથવા વિરસિંહ	૪૦ સં ૮૯૫ .....૯૨૦	૨૫
રતનાદિત્ત	૪૦ સં ૯૨૦ .....૯૪૫	૧૫
સાંમતસિંગ	૪૦ સં ૯૩૫ .....૯૪૨	૭

(સોલંકી વંશ).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે કાંધ છોકરું હતું નહીં એટલે આવડા વંશના રાજ્યની ગાદી સોલંકી વંશમાં ગઈ. એવી રીતે કે સામતસિંગની બેહેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજા ભુવનાદિત્યના છોકરા રાજા સાથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મૂળ-રાજા નામે છોકરો થયો. એ મૂળરાજા મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી તેનું નામ મૂળરાજા પડ્યું. એ મૂળરાજા પોતાના મામા સામત-સિંગને મારી નાખ્યો ને તેની ગાદીએ ધસવી સન ૯૪૨ માં બેઠો. મૂળરાજા ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજા ચઢી આવ્યો, અને દક્ષિણેથી તૈલગણના રાજાએ પોતાના સરદાર આર્પને સ્વારી કરવા મોકલ્યો, તેમાં મૂળરાજા અજમેરના રાજાને તો કાંધક ધન આપીને પાછો વાળ્યો, અને સરદાર આર્પને લડાઈમાં હરાવી નસાડી મૂક્યો. ત્યાર પછી મૂળરાજા સોરઠના રાજા ઉપર ચઢાઈ કરીને હરાવી પોતાની આણ મનાવી અને તેની મદદે આવેલા કચ્છના રાજા લાખાને માર્યો. મૂળરાજા કેટલાંએક શિવાલય બંધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળનું દેહું બંધાવ્યું. અને ઐહીય ધાણણને મૂળરાજામાં વસાવ્યા. એ મૂળરાજા સોલંકી વંશનો

પેહેલો રાજ્ય લોભી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજ્ય કરીને ૪૦ સં ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામૂડ બેઠો ચામૂડને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન, દુલ્લભસેન ને નાગરાજ). તેમાં ચામૂડે ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઈ રહ્યા. વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજ્ય ભોગવી સૈયડના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના બાઈ દુલ્લભસેનને મળી. દુલ્લભસેને સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું, દેશની આબાદની કરી અને તળાવ, દેહેરાં બંધાવ્યાં તથા ખીજા ધર્મનાં કામો કર્યાં.

દુલ્લભસેન પછી ચામૂડના ત્રીજા છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગાદીએ બેઠો. એ ભીમદેવના વખતમાં બિજનીના સુલતાન મહમૂદ બાદશાહે ૪૦ સં ૧૦૨૪ માં ગુજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાઠો ને મહમૂદ કાઠિયાવાડની નૈરત્ય દિશાએ પ્રભાસ પાટણમાં સોમનાથનું દેહેરું છે તે લૂટી લીધું, ને ત્યાંથી બહુ પૈસા મેળવી પોતાના દેશ તરફ ચાલતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર શ્રાવકે આણુ ઉપર અને આરાસર ઉપર સારા આરસપહાણના જૈન ધર્મના દેહેરાં બંધાવ્યાં. ભીમદેવ માહા બાણાવાળી ને જોરાવર રાજા હતો. તેને ત્રણ છોકરા હતા (કરણ, ખેમરાજ ને મૂળરાજ) તેમાં ભીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ૪૦ સં ૧૦૭૨ માં પોતાના છોકરા કરણને રાજ્ય સોંપી પોતે તિર્યવાસી થયો. કરણ રાજા ગાદીએ બેઠો, પછી તેણે ધંધકા, મેહેવાસ વગેરેના કાળી રાજાઓને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઈઓ થઈ નથી. એ કરણ રાજાએ પાટણની દક્ષિણે મોઢેરા ગામ છે ત્યાં કરણસાગર નામે મોટું તળાવ બંધાવ્યું, તથા કરણાવતી શહેર વસાવ્યું. એ કરણાવતી શહેર ક્યાં છે તે માલમ પડ્યું નથી.

કરણ રાજા દક્ષિણ માહેલા ચંદ્રાવતી નગરના રાજા રાજકેશીની છોકરી મીનજાદેવી સાથે પરણ્યો હતો. તેને સિદ્ધરાજ

નામે કુંવર થયો. એ સિદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણ રાજા મરણ પામ્યો. સિદ્ધરાજની નાની ઉમ્મરમાં આપ મરણ પામ્યો તેથી થોડાં વરસ સિદ્ધરાજની મા મીનળદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એ મીનળદેવીએ અમદાવાદ જીલ્લાના વીરમગામ કસબામાં મુનસર, ને ઘોળકા કસબામાં મલાવ એવા બે તળાવો બંધાવ્યા. સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા મીનળદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યસોવરમાએ એ રાજ્ય પર ચઢાઈ કરી. પણ પાછળથી સિદ્ધરાજ તેની સાથે ખાર વરસ સુખી લડ્યો ને તે યસોવરમાન રાજાને હરાવીને કેદ કરી. વળી કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉછરેલી છોકરી નામે રાણકદેવી કરીને હતી. તેની સાથે સિદ્ધરાજનો વિવાહ થયેલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર જોર જુલમથી લઇ જઇને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા સાથે સિદ્ધરાજએ તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર સાથે મોટી લડાઈ કરી, તેમાં રાખેંગાર હાર્યો, ને સિદ્ધરાજે રાણકદેવીને પાછી આણી પણ પછી તે (રાણી) રાણકદેવી પાછી સિદ્ધરાજ સાથે પરણી નહીં, ને વઢવાણ આગળ સતી થઇને બળી મરી. સિદ્ધરાજે પાટણમાં સદસલ્લોગ તળાવ બંધાવ્યું, અને સિદ્ધપોરમાં રૂદ્રમાળ બંધાવ્યું ને બીજા ધર્મનાં કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યા, તેથી તેની બહુ નામના થઈ. સિદ્ધરાજ એ હિંદુ રાજાઓમાં સૌથી મોટો વિદ્વાન, અને પ્રતાપી રાજા થઈ ગયો. તેણે રૈયતને સુખ થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું, તેથી હાલ તેને સિદ્ધરાજ જયસિંહ કે સધરાજજેસિંગ કેહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને સન ૧૧૪૩ માં મરણ પામ્યો. સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરો હતો નહીં, તેથી તેનું રાજ્ય તેના ઓરમાન કાકા ક્ષેમરાજના, વંશમાં ગયું. ક્ષેમરાજને દેવપ્રસાદ કરીને છોકરો હતો, દેવપ્રસાદને ત્રિભોવનપાળ કરીને છોકરો હતો અને ત્રિભોવનપાળને મહીપાળ, કીરતીપાળ ને કુમારપાળ એવા ત્રણ છોકરા હતા. તેમાં સિદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ તે ક્ષેમરાજના છોકરાના છોકરા ને તેના છોકરો કુમારપાળ બેઠો. કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડવાની સિદ્ધરાજની તો મરજી હતી નહીં પણ સિદ્ધરાજ મુવા પછી તેના

પ્રધાનોએ કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડ્યો. એ કુમારપાળે ધણું શિવાલય તથા પારસનાથનાં દેહેરાં બંધાવ્યાં. એ રાજ ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને રગતપીતના રોગથી મરણ પામ્યો. અને કુટલાક કેહેછે કે તેના ભત્રિજા અજેપાળે ઝેર દેધને તેને મારી નાંખ્યો. કુમારપાળ પછી તેનો ભાઈ મહીપાળનો છોકરો અજેપાળ ગાદીએ બેઠો. એ રાજ વૈષ્ણવ ધર્મને માનતો, તેથી જૈનધર્મના ધણીક દેહેરાં તેણે તોડાવી નાંખ્યાં. એને રાજ્ય કરતાં ત્રણ વરસ થયાં એટલામાં એની દેવડીના કાંઈ માણસે કઠાર મારી એનો જીવ લીધો. એ અજેપાળ પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો મૂળરાજ બેઠો. એ મૂળરાજને બચપણમાં ગાદી મળી તેથી તેનું નામ બાળમૂળરાજ પડ્યું. એની નાની ઉમ્મરને લીધે થોડી મુદત એની માએ રાજનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ બાળમૂળરાજના વખતમાં મહમદ શાહયુદ્ધીન ગોરી નામના મુસલમાન બાદશાહે ગૂજરાત ઉપર ચડાઈ કરી હતી. પણ તેને બાળમૂળરાજના કાકા ભોળા ભીમદેવ હરાવીને પાછો કાઢાડ્યો. એ વરસ સુધી બાળમૂળરાજનું રાજ્ય ફક્ત નામનું ચાલ્યું, પછી તેની ગાદીએ તેનો કાકા ભીમદેવ બેઠો. એ ભીમદેવ રાજ ચડાઉ ને અવિચારી હતો તેથી તેને ભોળો ભીમદેવ કહે છે. એ ભોળા ભીમદેવને ને દીલ્હીના ચાહાણ જાતના પૃથુરાજને મોટી લડાઈ થઈ હતી. કારણ કે પૃથુરાજનો વિવાહ જે આયુના રાજની છોકરી સાથે થયો હતો તે કન્યા ભોળા ભીમને જોઈતી હતી, પણ તેમાં ભોળો ભીમ હાર્યો ને તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહીં. ભોળો ભીમદેવ ૬૩ વરસ રાજ્ય કરીને મરણ પામ્યો. ત્યારપછી તેની ગાદીએ ત્રિભોવનપાળ બેઠો. એ ત્રિભોવનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો રાજ થઈ ગયો. તેણે ફક્ત બે વરસ રાજ્ય કાઢ્યું, એટલામાં વાઘેલા વંશના વિશળદેવ રાજ્યએ તેને ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂક્યો, ને પછી એ સોલંકીના રાજ્યપર વાઘેલા રાજની સત્તા બેઠી. ત્રિભોવનપાળ રાજના વખતમાં કાંઈ જાણવા જોગ બીના બની નથી. સોલંકીવંશ ૪૦ સં ૯૪૨ થી સન ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૧ વરસ

ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજ થઈ ગયા. તેમનાં નામ તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

કયારે ગાદીએ બેઠા.	કયારે ગાદીપરથી ઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું.
-------------------	-----------------------	-------------------------

મૂળરાજ.	૪૦ સન	૯૪૨..... ૯૯૭.....	૫૫.
ચામૂડ.	૪૦ સન	૯૯૭..... ૧૦૧૦.....	૧૩.
વલ્લભસેન.	૪૦ સન	૧૦૧૦..... ૧૦૧૦... થોડા મહિના.	
દુલ્લભસેન.	૪૦ સન	૧૦૧૦..... ૧૦૨૨.....	૧૨.
ભીમદેવ.	૪૦ સન	૧૦૨૨..... ૧૦૭૨.....	૫૦.
કરણ.	૪૦ સન	૧૦૭૨..... ૧૦૯૪.....	૨૨.
સિદ્ધરાજ.	૪૦ સન	૧૦૯૪..... ૧૧૪૩.....	૪૯.
કુમારપાળ.	૪૦ સન	૧૧૪૩..... ૧૧૭૪.....	૩૧.
અજેપાળ.	૪૦ સન	૧૧૭૪..... ૧૧૭૭.....	૩.
બાળમૂળરાજ.	૪૦ સન	૧૧૭૭..... ૧૧૭૯.....	૨.
ભોળોભીમદેવ.	૪૦ સન	૧૧૭૯..... ૧૨૪૨.....	૬૩.
ત્રિભોવનપાળ.	૪૦ સન	૧૨૪૨..... ૧૨૪૪.....	૨.

(વાઘેલા વંશ).

કાઈ વાઘેલો રજપૂત લવણપ્રસાદ વાઘેલા ગામમાં રહેતો હતો તેથી વાઘેલાવંશ નામ પડ્યું. એ લવણપ્રસાદ સોલંકી વંશના ભોળા ભીમદેવ રાજાનો પ્રધાન બન્યો હતો. પાછળથી અકેકને અણબનાવ થયો તેથી લવણપ્રસાદે બંડ ઉઠાવી તેનો મૂલક બધો કબજો કરી લીધો. એ લવણ પ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છોકરો હતો તેણે બાપના રાજમાં વધારો કર્યો. વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે પ્રધાન હતા તેઓ મોટા લડવૈયા હતા. વીરધવળ રાજ ૪૦ સં ૧૨૪૦ માં મરણ પામ્યો, ત્યાર પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વિશળદેવ બેઠો. એ વિશળદેવ વાઘેલા વંશમાં પેહેલો રાજ થયો. વિશળદેવ ૪૦ સં ૧૨૪૪ માં અણહિલવાડ એટલે પાટણ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલ્લા સોલંકી રાજા ત્રિભોવનપાળને હરાવી તેનું રાજ્ય જીતી કીધું, ને પોતે

તેની ગાદી ઉપર બેઠો. પછી તેણે ગૂજરાત માંહેલા વીશનગર ને વીજનપોર એવાં બે શહેરો વસવ્યાં ને ડભોઇનો કિલ્લો બાંધ્યો. એ વિશળદેવ રાજા કર્ણાટકના રાજાની કુંવરી સાથે પરણ્યો હતો વિશળદેવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું. ત્યાર પછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરજુદેવ, સારંગદેવ, ને કરણધેલો એવા ત્રણ રાજાઓ થયા વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજા કરણધેલો ૪૦ સં ૧૨૭૯ માં ગાદીએ બેઠો. એ કરણધેલા રાજાની પાસે માધવ અને કૈશવ એવા બે પ્રધાન હતા. તેમાં માધવની બધરી ઘણી રૂપવંતી હતી તેને કરણ રાજાએ જોર જીલમથી લઈલીધી ને વળી કૈશવ પ્રધાનને મારી નાખ્યો તેથી માધવ પ્રધાન દીલ્હીના અલ્લાઉદ્દીન ખાદશાહ પાસે ગયો, ને તેને કેટલીક ભેટ આપીને સમજાવીને ગૂજરાતઉપર તે અલ્લાઉદ્દીન પાસે ચઢાઈ કરાવી, પછી કરણ રાજાની ને અલ્લાઉદ્દીનની મોટી લડાઈ થઈ. તેમાં કરણ રાજા હાર્યો ને દક્ષિણ તરફ નાસી ગયો ને તેનું રાજ્ય એ અલ્લાઉદ્દીન ખીલજીએ જીતી લીધું, વળી એ કરણરાજાની રાણીઓને પકડીને તેને દીલ્હી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો બાપ કરણ નાઠો તેની સાથે હતી. કરણ રાજા તેને લઈને દક્ષિણમાં નાશીકની ઉત્તરે બાગલાણમાં બાગ્યો હતો ત્યાં અલ્લાઉદ્દીને ફ્રાજ મોકલી ને તે છોકરીને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. એ રીતે વાઘેલા રાજાઓની પડતી આવી ને છેલ્લો રાજા કરણ જ્યારથી લડાઈમાં અલ્લાઉદ્દીન ખીલજી સાથે હાર્યો ત્યારથી ગૂજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ગઈ. વાઘેલાવંશમાં બધા મળીને ચાર રાજાઓ થયા તેમનાં નામ તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

કયારે ગાદીએ બેઠો.	કયારે ગાદી-પરથીઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું.
-------------------	-----------------------	-------------------------

વિશળદેવ.	૪૦ સં ૧૨૪૪.....	૧૨૬૨.....	૧૮.
અરજુનદેવ.	૪૦ સં ૧૨૬૨.....	૧૨૭૫.....	૧૩.
સરંગદેવ.	૪૦ સં ૧૨૭૫.....	૧૨૭૯.....	૪.
કરણધેલો.	૪૦ સં ૧૨૭૯.....	૧૩૦૪.....	૨૫.

दरेक पाठमां आवेला जोडाक्षरो.

वांछ्या.	भटक्यो.	भूल्यो.	जाण्युं.	बाइयुं.
परमेश्वर.	चंद्रमा.	सांभर्यां.	चित्त.	अजाण्युं.
सरज्युं.	नीकळ्युं.	नक्की.	घडयो.	रह्यो.
प्रार्थना.	मान्यो.	पछां.	गर्जना.	दोस्तो.
सरज्यो.	इच्छतो.	सुद्धां.	प्रदक्षिणा.	मुद्दो.
पृथ्वी.	हालयाथी.	घट्ट.	समुद्र.	भाग्यवान.
रच्यां.	प्रवाही.	मश्करी.	पश्चिम.	भत्रीजा.
कष्ट.	जुक्ति.	बेसाड्यां.	आस्ट्रेलिया.	उच्चार.
पुस्तको.	लूगडांलत्तां	वण्यां.	लक्की.	सद्गृहस्थ.
ब्राह्मणी.	दस्कत.	भट्टी.	वच्चे.	इंद्रिय.
अज्जु.	मस्ती.	चडाव्या.	श्वास.	अवस्था.
मात्रा.	प्यारो.	धिकार.	हक्क.	भक्तिमान.
अनुस्वार.	अल्या.	पाळ्यां.	क्रूर.	चमत्कार.
विश्वास.	जन्मसुधी.	कर्त्ता.	ह्यूसूर.	भ्रांति.
मुश्कल.	नीकल्युं.	प्रौढ.	छेले.	धिकारीने.
छेले.	मांड्युं.	चिष्टां.	अच्छेरा.	बब्बे.
विश्वपति.	स्वादे.	टट्टी.	लुच्चा.	द्वेष.
जग्घा.	वच्चां.	अकल.	नमस्कार.	ऊछळ्युं.
मुद्दळ.	आफ्रिकामां	मांडयो.	त्रवाडी.	बीन्यां.
भूख्यो.	मोकल्या.	उघड्यां.	मोकल्यो.	जावंत्री.
शक्ति.	घाल्युं.	भाग्यां.	सज्जन.	पक्काई.
चाल्यो.	ऊड्युं.	सांभळ्यां.	फूक्का.	श्रावकनां.
पहोंच्यो.	बुद्धि.	कृपाथी.	पित्तळनी.	संस्थान.

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

હાલમાં છોકરાઓએ ગુજરાતી ત્રીજા ધોરણમાં ચોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દરએક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ સારી પેઠે જાણવું જોઈએ, તેટલા સાર દરએક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે અને તેની સમજવાની નિશાની ટૂંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજ લેવું.

(ના) = નામ. (વિ) = વિશેષણ. (અ) = અવ્યય.
(સ) = સર્વનામ. (ક્રિ) = ક્રિયાપદ. (કૃ) = કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.	પરમેશ્વર (ના) મોટો	ચંદ્રમા (ના) ચાંદો.
મંડાવીશું (ક્રિ) શરૂ	ઈશ્વર, પ્રભુ.	જગત્ (ના) દુનિયા.
કરાવીશું.	પશુ (ના) ચોપગાં જાન-વર, ચોપગાં પશુ.	સર્વે (વિ) બધું, સધળું.
ગમશે (ક્રિ) પસંદ પડશે, સારી લાગશે.	પાંખી (ના) પાંખવાળા પક્ષી.	સરજયું (ક્રિ) પેદા કીધું.
વાર (ના) વખત.	આકાશ (ના) ગગન.	વિના (અ) વગર.
પાછલી (વિ) પછાડીની.	પૃથ્વી (ના) દુનિયા.	દેખતા (ક્રિ) જોતા.
રાજી (વિ) મઝ, ખુશી.	સાંભરે છે (ક્રિ) યાદ આવે છે.	હરધડી (અ) વારેવારે.
સુંદર (વિ) સારી.	ભાઈડા (ના) મરદો.	માલૂમ (વિ) યાદ, ફામ.
ચાહે (ક્રિ) માગે, ઇચ્છે.	બાઈડીઓ (ના) બ-ધરીઓ. [રીઓ.	છાનું (વિ) ગુમ.
કામ (ના) ધંધો.	છોડીઓ (ના) છોક-કીડા (ના) જીવડા.	ખોટું (વિ) ખરાબ, ભુલું.
નવરા (વિ) કામથી પરવારેલા.		શિક્ષા (ના) સજા.
પહેલાં (અ) અગાઉ.		પાઠ ૨ જો.
વસ્તુ (ના) ચીજ.		પ્રાર્થના (ના) સ્તુતિ, ભક્તિ, અંદગી.
		સંસાર (ના) દુનિયા.

પર્વત (ના) મોટા પહાડ.	શોભિતા (વિ) શોભાય-	ઉપકાર (ના) પાડ.
જોમ (ના) જોર.	માન, શોભાવંતા.	કાપ (કિ) મટાડ.
દાતાર (ના) સખી, આ-	સોમ (ના) ચંદ્રમા.	કલેશ (ના) કજીઓ,
પનાર, દોલો માણસ.	રચ્યાં (કિ) બનાવ્યાં.	કંકાસ. [લડાઇ.
પ્રાણીઆ (ના) જીવડા,	જામરું (વિ) ભારે, મોટું.	કંકાસ (ના) કજીઓ,
જીવવાળો માણસ.	અદકાં (વિ) વધારે.	પરિતાપ (ના) સંતાપ.
હરવું (કિ) ફરવું.	જ્ઞાન (ના) સમજણ,	કુમતિ (ના) નફારી બુ-
ધમ્ધર (ના) પ્રભુ.	અકલ.	દ્ધિ, ખરાબ વિચાર.
તૈયાર (વિ) તરત કામ-	ભૂલે (કિ) વિસરે.	કરણી (ના) દયા, મહેર.
માં આવે એવું.	પાપી (વિ) ચંડાળ,	કષ્ટ (ના) દુઃખ.
	દુષ્ટ.	સુખ (ના) ચેન, મન.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧).

અરે? પ્રભુ તું તો એકજ છે. તે આખી દુનિયા પેદા કરી છે. પૃથ્વી, પાણી, અને પર્વતો એ બધું તેજ બનાવ્યું છે. (૧). તારા મજાના શોભાયમાન, સૂરજ ને વળી ચંદ્રમા, તે બધાને તેજ બનાવ્યા છે. એ તારું પ્રભુ મોટું જોર છે. (૨). અમને બધી વાતની સમજણ ને અમારામાં બધા ગુણો છે, તેનો પ્રભુ તુંજ આપનાર છે, કોઈ ચંડાળ માણસ હોય તે એ બધો તારો આભાર ભૂલી જાય. (૩) માટે હું ધમ્ધર તું કજીઆ, લડાઇ, ટોટો જે હોય તેનું મોં કાળું કર, એટલે તે કાઢાડી નાખ, ને પાપનો મોટો જે સંતાપ તેને પણ ફર કર, અને અમારા બધા દુઃખ મટાડીને સઘળી વાતે અમને સુખી કર. (૪).

પાઠ ૩ જો.	ધર્મપુસ્તક=ધર્મની વા-	આહ્વાણી (ના) બાળ
બાળબોધ(ના)આહ્વાણી	તની ચોપડી.	બોધ.
લિપિ(ના)ભાષા, બોલી.	મૂળાક્ષર (ના) પેહેલા	બોલી (ના) ભાષા,
અનુસ્વાર=મીડું, મિંદુ.	શરૂઆતમાં શીખ-	લિપિ.
ગૂંજરાતી=ગૂંજરાતની.	વાના દરકતો.	ઓળખવાને (કુ) પીછા-
સળંગ=આખી, બધી.	ધારણ (ના) રીત, રસ્તો.	નવાને, જાણવાને.

बालबोध मूलाक्षर. पाठ ४ थो.

(स्वर.)

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
लृ	लृ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
लृ	लृ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः

(व्यंजन.)

क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ
क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ
ञ	ट	ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द
ञ	ट	ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द
ध	न	प	फ	ब	भ	म	य	र
ध	न	प	फ	ब	भ	म	य	र
ल	व	श	ष	स	ह	ळ	क्ष	ज्ञ
ल	व	श	ष	स	ह	ळ	क्ष	ज्ञ

પાઠ ૫ મો.

ઈનામ(ના)શીરપાવ, ખુ-
શીઅદલ કંઈ બક્ષીસ
આપવું તે.

વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.
પરમેશ્વર (ના) મોટો
ઈશ્વર.

પાઠ ૬ મો.

મુશ્કેલ (વિ) અધરૂં, મુ-
શીઅત.

ઉમેરવી (ક્રિ) વધારવી,
જોખવું (ક્રિ) તોળવું,

પાઠ ૭ મો.

ચતુર (વિ) શાણો, ડાહ્યો
ઝવેરી (ના) હીરા માણેક
વગેરેનો વેપારી.

ઝવેરખાનું (ના) હીરા
માણેક મોતી વગેરે-
નો બંડાર ભરેલો તે.

પાઠ ૮ મો.

ધનવાન (વિ) પૈસાદાર
ફેલ (ના) ઢોંગ, ધતુંગ.

ફાસલાવી (ક્રિ) પટાવી,
સમજવી [માગનારો.
ફકીર (ના) સાંઈ, બીખ

ધમકાવીને (ક્રિ) ધુરડી
આપીને, ધમકી દેધને

પાઠ ૯ મો.

ભાળો (ક્રિ) જુવો.
કાગ (ના) કાગડો.

પાંખાળો(વિ) પાંખવાળો
રૂપાળો(વિ) સારો, મધુર.

ભોળું (વિ) નીખાલસ,
કપટી નહીં તે.

ખળ (વિ) લુચ્ચું, કપટી.
બલમનસાઈ=સાલસાઈ.

લક્ષણુ=ગુણ, આચરણુ.
દીસેછે (ક્રિ) દેખાયછે.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨).

ઝાડપર માળો બાંધવા બેઠો એવા એક કાગડાને જોયો, તે બે પાંખ
વાળો બોલતો હતો પણ તેનો રાગ સારો હતો નહીં.

પાઠ ૧૦ મો.

આંકડા=અંક, નંબર.
તરેહ (ના) રીત, પ્રકાર

પુસ્તક(ના)એપડી, ગ્રંથ.
મેળવી (ક્રિ) સરખાવી,

મુકાબલા કરી.
ફેર=તફાવત.

પાઠ ૧૧ મો.

સર્વવ્યાપક (વિ) બધે કણી (ના) રજ, રજકણુ.

ફેલાયલો.

આભાસ (ના) ઉગ્મસ.
ખોળવું (ક્રિ) શોધવું.

અંતર=દીલ, બીતર.
આકાશ=વાદળ, ગગન.

ચાસ (ના) હળો કરીને
ખેતરમાં જે લીટા

પાડેછે તે.

વિશ્વપતિ(ના) જગતનો
ધણી, પરમેશ્વર.

આસપાસ=આસેપાસે.
વાસ(ના)રહેઠાણુ, મુકામ.

ખાટ (ના) વેતરણુ, તોડ.
તાત (ના) બાપ, ધણી.

જગકર્તા (ના) જગતનો
બનાવનાર, ઇશ્વર.

ઠાહું(વિ) ખાલી, અમથું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૩).

આપણી આસેપાસે આકાશમાંને ધાસ તથા ચાસનીપાસે મથુ

પરમેશ્વર છે એવું મનમાં જણાય છે. (૧). આપણે ભોંયતળીમાં નીચે ભોંયમાં પેશી કંઈ છુપી વાત કરીએ મનમાં કંઈ ઘાટ રચીએ (દમાનો કે કોઈને મારવાનો), તે બધું જગતનો બનાવનાર ઇશ્વર જાણે છે. (૨). એક જરા જેટલી રજ છુપાવવાને વાસ્તે આપણે ખાલી જગ્યા શોધીએ તો કયે પણ પરમેશ્વર વિના કોઈ જગ્યા ખાલી માલમ પડતી નથી. (૩).

પાઠ ૧૨ મો.	મૂલક (ના) દેશ.	ઝરણુ (ના) ધીમે ધીમે
જગત(ના)પૃથ્વી, દુનીયા.	અનાજ (ના) દાણો.	પાણી વેહે તે વેહેળા
રેનૂડીઅર (ના) સાબ- રના જેવું શીંગડા- વાળું જનાવર.	ફળ (ના) લીલો મેવો.	જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
મરડ (ના) મોટા પક્ષીનું નામ છે,	નીપજે છે (કિ) પાકે છે.	પાલીઆં (વિ) પીએ ને માંદા પડે એવાં ખરાબ પાણી.
ધોધ (ના) ધોધવો.	ભોંય (ના) જમીન.	માંદા (વિ) કાઢેલી.
શીખવાનું (કૃ) બણવાનું	ધાતુ (ના) સોનું રૂપું ત્રાંપું લોહું વગેરે.	મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.
દેશ (ના) મુલક.	પર્વત(ના) મોટા પહાડ.	થડા (વિ) ટાઢવાળા.
વસે છે (કિ) રહે છે.	કોતર (ના) ગુફા.	ભોંયરાં (ના) ભોંય તળિ- આ નીચેનાં ઘર.
ખોલી (ના) ખાખા.	મેદાન (ના) મોટી પો- હોળી ખુલ્લી જગ્યા.	હેઠે (અ) નીચે, હેઠળ.
જાત (ના) તરેહ, પ્રકાર.	સરોવર (ના) મોટું ત- ળાવ (ચોતરફ જમી- નને વચમાં પાણી તે)	હુક (ના) ગરમી.
જનાવર (ના) ચોપગાં જાનવર, પશુ.	અવાજ (ના) સાદ.	ગૂંજરાતી (વિ) ગૂંજરા- તના રહેનારા.
સિંહ (ના) મોટા જખરા પશુનું નામ છે.	કિનારે (ના) કાંઠે.	પાઠ ૧૩ મો.
આંખા(ના) ફેરીનાં ઝાડ,	દરિયાની (ના) સમુદ્રની.	આબહાં (ના) વાંદળાં.
નાળિયેરી (ના) નાળિ- યેરનાં ઝાડ.	છોળો (ના) છાલકો.	મહ (ના) સ્થીર તે જનો તારો.
ખજૂરી (ના) ખજૂરાના ઝાડ.	અથડાતી(કૃ)અફળાતી.	જલદ=તીક્ષ્ણ, કસદાર
ટાઢ (ના) ઠંડ, હીમ.	પહાડ (ના) મોટા ડુંગ- રો જેડાઈને ઊંચા અથવા તે.	અજ્ઞાન(વિ) વેહેમવાળા, ભોળા, સમજણ વ- ગરના.
	ઊના (વિ) ગરમ.	

ફાળ (ના) ધાસ્તી.	સંભાળ (ના) ખરદાસ.	બૂલો પડયો=રસ્તો વિ-
સેંકડો (વિ)સો, હજારો.	કલા (ના) બાચકા,	સરી ગયો.
એકાદ (વિ) એક, કે-	ચોડા.	જંગલ (ના) વગડો, રાન.
ધપણુ.	તપેલી (ના) પાતેલી.	આડોઅવળો (અ) વાંકો
નવુંનૂવું=ફેરફાર, આ-	ટાર (વિ) હાંશિઆર.	ચુકો, આણીગમ પે-
ફત, જોખમ, કળ-	ચરવા (કૃ) ધાસ ખાવા.	લીગમ.
રળ.	પાઠ ૧૫ મો.	બટકયો (કિ) રખડયો.
પૂછડીઆ=પુછડીવાળા.	આથડીઆં (ના) ત-	ગભરાઇને(કૃ)અકળાઇને
પાઠ ૧૪ મો.	મ્મર, ફાંફાં.	પોકેપોક (વિ) મોટેસાદે.
પરગણુ (વિ) પરોપ-	મહેનત (ના) કોશિશ.	રોયો (કિ) રડયો.
કારી, પર કલ્યાણી.	સૂઝતો (કૃ) દેખાતો.	પોતીઉં (ના) ધોતીઉં.
દેખરાં (ના) જીવાર બા-	બાપુ (ના) બચ્ચા, બાઈ.	ધરાયો(કિ)તરપત થયો.
જરીના જાડા રોટલા.	પલળીશ (કિ)ભીંજાઈશ.	કટકો (વિ) જરા, થોડું.
ભો (ના) ખીક, ડર.	ભણી (અ) તરફ.	ગુણુ (ના) ઉપકાર.
અધમુઓ (વિ) અડધો	કાઢું (કિ) બાહારઆણું.	વળતી (અ) પછી.
મરેલો, મુડદાલ.	સાદ (ના) અવાજ.	વગડો (ના) વન, રાન.
દેખાડયું (કિ) બતાવ્યું	ડૂખી (કિ) ખૂડી.	ચરતો (કૃ) ધાસ ખાતો
ગમ (ના) તરફ, બાણુ.	આશિષ (ના) સારી	ભોમિયો (ના) જાણીતો.
દયા (ના) રેહ્યો.	દુઆ.	જીવાડયો (કિ) બચા-
વહેલો (વિ) જલદી.	ગરીબ (વિ) કંગાળ.	વ્યો.
મોંઘા (વિ) કાચલી,	કાખ (ના) બગલ.	નજર (ના) ધ્યાન, નીધા.
આજની.	ટેકો (ના) આધાર.	પકકું (વિ) ખરેખર.
ફૂવા (ના) ખાડા.	ખોડંગતો (કિ) લંગ-	પાઠ ૧૭ મો.
લેવાઈ ગયો (કિ) મુડ-	ડાતો.	લટવું (વિ) જોરાવરીથી
દાલ જેવો થઈ ગયો.	હોડતો (કૃ) ચાલતો.	ખેચી લેવું.
શક્તિ (ના) જોર.	લંગડાઉં (કૃ) ખોડાઉં.	મનસુખો (ના) વિચાર.
ઉડાડવા(કૃ)ઉભો કરવા.	ઉતાવળો (વિ) ઝડપથી.	અટકળ (ના) વિચાર.
દુઃખ (ના) સંકટ, પીડા.	પાઠ ૧૬ મો.	પરાણાગત (ના) પ-
છોડવું (કિ) કાઢાડવું.	હાય (ના) શક્તિ.	રોણા ચાકરી.

ધારત (વિ) લાયક.	થીર (વિ) હાલે ચાલે	ભળે નહીં તે.
ઉજડ (વિ) લોકની	નહીં તે, એકની એ-	ધડપણુ (ના) બુઢાપણુ.
આવ જાવ નહીં તે,	કજ જગ્યાએ રહે તે.	જન્મખહેરાં (ના) જન્મે-
અવાગરો.	ખોળ્યો (કૃ) ડખોળ્યો.	ત્યારથી ખહેરાં.
પકડો (ક્રિ) ઝાલો.	ખદલે (અ) જગોએ.	મૂગાં (વિ) મોઢે બોલી
ખૂમ (ના) સાદ, ઘાંટો.	દઆવી (કૃ) બોળી.	શકે નહીં તે.
પાંગળો (વિ) પગે લુલો.	પાઠં ૧૯ મો.	પાઠં ૨૦ મો.
વેળાસર (અ) વખતસર.	લહેરો (ના) વમળ,	બોજન (ના) જમવાનું.
વાળવાને (કૃ) ખદલો	લીસોટા.	ભજ્યાં (ના) ચણાના-
આપવાને.	ગતિ (ના) શક્તિ, બળ.	લોટના ખીરામાં મ-
લંગડો (ના) લુલો, લુલા	ધૂજતું (કૃ) હાલતું, કાંપતું	સાલા સાથે રતાણું
પગ વાળો માણસ.	પ્રવાહી (વિ) પાણી જેવો	કેળાં બાજી વગેરે
મદદ (ના) કુમક.	નરમ.	નાખીને ઉના તેલમાં
ટાંટીઆ (ના) પગ.	શુક્તિ (ના) તદખીર,	તળી કાઢેલી ચીજ.
ખભે (ના) ખાંધઉપર.	હીકમત.	વર્ણન (ના) વિસ્તાર.
લગણુ (અ) સુધી.	નાદ (ના) અવાજ, સાદ.	શીરો (ના) ધડના લોટને
ભલું (વિ) સારું, રૂઠું.	ધશારત (ના) ચિન્હ,	ધીમાં શેડી માંહે
ધચ્છતો (કૃ) ચાહતો.	નીશાની, સાન.	ખાંડનું પાણી રેડી
પાઠં ૧૮ મો.	સાદ (ના) અવાજ.	લચકા જેવું કરેલું તે.
વા (ના) પવન.	કુંડાળાં=ગોળચક્રડાં.	કમોદ (ના) ઊંચી
શીશી (ના) કાયની	ઉપરાઉપરી (વિ) એક	ગતના ચોખા.
નાની ખાટલી.	પછી એક.	પકવાન (ના) લાડવા જ-
વીંજણો (ના) પંખો.	છેટે (અ) આધે, દુર.	લેખી દહીંતરા છે-
વાયરો (ના) પવન, વા.	ફલાણો (વિ) હરેક,	બર વગેરે મીઠાઈ.
બફારો (ના) પસીનો	મુકરર કરેલો.	વડી (ના) ચોળાની દાળ
પરસેવો.	અથડાય (ક્રિ) અફળાય.	બીનાળીને વાટી માં-
પવન (ના) વા, વાયરો	ધાટ (ના) ડાળ, (ધડીને	હે આદું મરચા ના-
વાશીને=દબને, ઠાંકીને.	કરેલી બનાવટ.)	ખીને સોગઠા જેવી
લોટો (ના) કળશીઓ.	ખહેરાં (વિ) કાને સાં-	બનાવેલી ચીજ.

વડાં(ના)ચોળા કે અડ- દની દાળ વાટીને પ- તાસા જેવો આકાર કરીને તેલમાં તળી કાઢેલું તે.	એકજાતનું ખાવાનું. સેવો (ના) ચણાનો લોટ કે ધર્જીની પરસુદીને ભીનાળીને તેના લાં- ખાં તાર કરી ગુંચ- ળા જેવું કરેલું તે.	દૂધપાક (ના) દૂધમાં ચોખ્ખા ખાંડ નાખી પાક કરેલો તે.
પૂરણપોળી(ના)પડવાળી રોટલી, વેડમી.	સુણુજે (કિ) સાંભ- ળજે.	લાડુ (ના) લાડવા. સાર (વિ) સારા.
પાપડ (ના) અડદની દા- ળનો લોટ કરી માંહે સંચોરો મરી વગેરે નાંખી પૂરી જેવડી બનાવેલી ચીજ.	અતિ (વિ) ધણી, બહુ ભાગીને (કિ) વલોવીને. ભાતભાતનાં (ના) જાત જાતના. [વધાર્યા.	કંસાર (ના) ધર્જીના છેક ઝીણાઝીણા ક- ડકા કરી પછી તેને ગોળ કે ખાંડના પા- ણીમાં ખાંદે છે તે.
કચોરી (ના) ધારી જેવું	તળીયાં (કિ) તેલમાં	સ્વાદ (ના) લેહેજત. અપાર (વિ) ધણોજ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૪).

અમે આજે જે જમણુ જમ્યા, તેની વાત તમે સાંભળો, કમોદના ચોખ્ખાનો ભાત કીધો હતો, અને દાળ ધણી સરસ બની હતી. (૧) દહીં ને વલોવીને જડી છાશની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાંખી હતી, જૂદી જૂદી જાતના શાક તળ્યાં હતાં, ખાસુદી, પૂરી ને દૂધપાક કર્યા હતા. (૨). વેડમી ને લાડવા સારા હતા, ને વડાં કચોરીને કંસાર કીધો હતો, બજાયાં ને વળી સારી ભાજી કરી હતી, ને શીરો પણુ સારો હતો ને રોટલી બનાવી હતી. (૩). પાંચે પકવાન કરેલાં તે જમતાં જમતાં ધણી મઝા પડે, ને વડાં પાપડ ને સેવો સારી હતી, ને તળેલાં ચણાનો સ્વાદ ધણો સારો હતો. (૪).

પાઠ ૨૧ મો.	કાછીઓ (ના) તરકારી	આવેલી કેરી.
આંખા (ના) કેરીનાંઝાડ	વેચનારો, પસ્તા-	ટોપલા (ના) વાંસની
મરના (ના) નાની કુ-	ગીઓ.	છાલની બનાવેલી
મળી કેરી.	શાખો (ના) પાકિયાપર.	મોટી ટોપલી.

આકૂસ (ના) ખીનરેસા- દાર કેરીની જાત.	આભાર (ના) ઉપકાર.	શરમાતો (કિ) લજવાતો.
કલમ (ના) લાંબડી કે- રીની જાત.	ભુંડા (વિ) ખરાબ.	આળસ (ના) સુસ્તી.
થીર (વિ) હાલ્યાવગરનો.	માનવી (કિ) પાળવી	એશીકરાઈ (ના) એપરવા.
મૂળ (ના) મૂળિઆં, જડ.	સાઈ નરસું (વિ) સાઈ	મેલા (વિ) ધૂળવાળા.
થડ (ના) ઝાડની મોટી શાખા.	નઠાઈ.	ઝટ (અ) જલદી.
ડાળીઓ (ના) ડાળામાં- થી ફૂટેલી મોટી શાખા.	આડું (વિ) વાંકું, ઉલટું.	વર્ગ (ના) હાર, કલાસ.
પાંદડાં (ના) પાંતરાં.	રળીને (ક) પેદાકરીને.	દસ્કત (ના) અક્ષર.
મોર (ના) આંખાનાં ફૂલ.	નભાવે (કિ) ચલાવે.	એવફૂફ (વિ) મુખ.
તૂરા (વિ) ફિસ્કા.	માન (ના) આખર.	અથડાય (કિ) અફળાય.
જીણુ (ના) પડ.	ઉછેચો (કિ) મોટા કર્યો.	પડે (વિ) જાતે, પોતે.
કઠણુ (વિ) સખત.	વેડયું (કિ) ખમ્મું.	કડવો (વિ) નઠારો.
અથાણાં (ના) આથણાં.	ધરડાં (વિ) બુઠાં, જઈફ.	મન (ના) ચિત્ત.
ખરો (વિ) સખત, ઘણો.	હેત (ના) પ્યાર.	છૂટી (ના) રળ.
ગળી (વિ) મીઠી.	વેળા (ના) વખત.	વાટ (ના) રાહ.
લટકેલી (ક) ટીંગાએલી.	પજવવાં (કિ) કાયર ક-	નડે (કિ) કાયર કરે.
ખજર (ના) ચૌકું.	રવાં, દુઃખ દેવું.	મસ્તી (ના) તોફાન.
સરસ (વિ) સારા.	પાઠ રડ મો.	ફજેત (વિ) બેહુરમત.
પાઠ રર મો.	નઠારો (વિ) ખરાબ.	પાઠ રજ મો.
માખાપ (ના) માતા- પિતા, માત તાત.	પરખવું (કિ) જાણવું.	ગુરજ (ના) મેહેતાજી.
આગા (ના) હુકમ.	બેફિકરે (ના) ચીંતા	સમીસાંજ (ના) સં-
સંભાળ (ના) ખરદાસ.	વગરનું.	ધ્યાકાળ.
ધર્મ (ના) ફરજ, કામ.	કાયર (વિ) હેરાન.	પાય (ના) પગ.
પાડ (ના) ઉપકાર.	ઠરતા (કિ) સ્થિર રહેતા.	લવારો (ના) બકબકાટ.
અલો (ના) પાડ.	પૂરો (અ) ખરાબર.	ગવાળો (ના) બચકો,
	બૂલો (ના) ચૂકો	છાબ.
	હામહામ (ના) ઠોકાણે	પોથી (ના) ચોપડી.
	ઠોકાણે.	લીખ (ના) જી, જીનાં
	અચકાય (કિ) અટકે,	ઈડાં.
	આંચો ખાય.	આપ (સ) પોતે, જાતે.

ધારે (કિ) માને, વિચારે.	જોડવાનું કામ.	લેખણો (ના) કલમો.
ધારો (ના) કાયદો.	અતિશે (વિ) ઘણીજ.	લેલી (વિ) ગાંડી.
ધૂળે (કિ) થરથરે, કાપે	ચિંતા (ના) ફિકર.	લેખીએ (કિ) જોઇએ.
જોડણી (ના) અક્ષરચૂક (ના) ભૂલ.		લૂગડાં (ના) કપડાં.

(કવિતાનો સમન્વતી.) (૫).

જે નહારો નિશાળીઆ હોય તે નિશાળમાં બધા છોકરા આવી રહ્યા પછી પોતે આવે. બીજા સૌ બેસી રહ્યા પછી પોતે બેસે, મેહેતાજી જે ધારા પ્રમાણે ચાલવાને કેહ તે પ્રમાણે ચાલે નહીં તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો, (કંઈજ નહીં). (૧) તે નહારો નિશાળીઆને સાંજ પડે કે સુવાનું મન થાય, પછી પાઠ વાચતાં પોતાનો પગ થરથર ધૂળ્યા કરે લખવા બેસે તો લીસોટા લીસોટા પાડે તે ભણવા બેસે તો બકબકાટ કર્યો જાય, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૨). શબ્દોની બરાબર જોડણી પણ તેને આવડે નહીં, તે મનમાં ઘણી ફિકર નહીં તેથી ઘણી ભૂલો તેને પડે, કલમો ભાગીને બધી તે એકઠી કર્યા કરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૩). તેના ધૂળવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ કોઈ ગાંડી છોકરી હોય તે તે બધું એકઠું કર્યા કરે તેમ તે કરે તેના લૂગડામાં આપણે હમરો જૂ જોઇએ, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો.

પાઠ રપ મો	રપ (ના) કાન્તિ.	કશી (વિ) કંઈ પણ.
આરો (ના) પાર,છેડો.	પુત્ર (ના) છોકરો.	વઢે (કિ) લડે.
માંકડો (ના) રાતામોનો વાંદરો.	કર્મ (ના) નસીબ, કામ.	આડ પાસે=આડી બા- જીએ.
સંગ (ના) સોબત.	ઠોઠ (વિ) અણુધડ.	પૂરું (વિ) બરાબર.
પિતા (ના) બાપ, તાત.	વડી (વિ) મોટી.	બરો બોલ=સાચી શી- ખામણ.
પ્રકાશવું (ક) તેજ કરવું.	બાળકો (ના) બચ્ચા- ઓ.	
માતા (ના) મા, માજી.	ટાળો (કિ) મૂકી દેઓ.	સુણી (ક) સાંભળી,

ખૂબ ખારો (વિ) ઘણો	ખારો (વિ) વહાલો.	હાલો (વિ) અમથો.
નહારો. [ભાગીઓ.	જોર (ના) બળ.	ભીખીને (કિ) ભીખ
ફૂટ્યો (કિ) ફુટેલો, અ-	ડીક (કિ) ખરાબર.	માંગીને.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૬).

તે નહારો નિશાળીઓ કંઈવાત મંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો કરવા મંડી બન્ય, તેથી બચ્યાંઓ તમે તે નહારાની સંગત મૂકી દેઓ, એમ કરશે તો કશી વાતનો છેડો તમારો આવવાનો નથી. તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નહારો ખીબ જોડે લડે ને વહ્યા કરે કે આડી બાજુએ પડે, પછી તેનું ખડું ડાળ તે જણાઈ આવે તેને કાઈ સારી શીખામણ દે તે કડવી ઝેર જેવી લાગે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નહારો ક્રીસમતનો ફૂટેલો નિશાળમાં મેહેતાજી ને પણ કાયર કર્યા કરે, ને નિશાળમાંથી છૂટે ત્યારે વાંદરાની પેઠે ફૂદકો મારી દોડ્યો બન્ય. પછી તે છોકરો માખાપને પણ વહાલો લાગે નહીં, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે નહારને ઘણા જોરથી પકડીને નિશાળમાં લાવીને ગોધો, તોપણ તે ખરાબર શીખવાનો નહીં ને મૂરખોજ રહેવાનો, પછી ભીખ માંગીને અથવા ભારો વેચીને ગમે તેમ પોતાનો ગુજારો કરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૮)

પાઠ રફ મો.	ખાળક (ના) બચ્યું.	હરામ (વિ) અધરમ.
કમાયો (કિ) પેદા કીધો.	બુચ્યા (વિ) દોંગા.	જન્મ (ના) જન્મગાતી.
પત(ના)પતીજ, ભરોસો.	છેતર્યો (કિ) ઠગ્યો.	ફજોતી (ના) જોરઆખર.
સાટુ (ના) કરાર, વેચા-	વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.	મા (અ) નહીં.
જુનો બદોબસ્ત.	જૂઠું (ના) ખોટું.	છેતરાય (કિ) ઠગાય.
ઉખણી (ના) મેજખા-	ઠગ્યો (કિ) છેતર્યો.	ભૂલી ગયો (કિ) વિસ-
ના, જીઆફત.	કાળુંકર=મોં છુપાવ.	રીગયો.
કને (અ) પાસે, સોડે.	ઠગ (ના) ઠગારો, ધૂતારો.	નફો (ના) હાથદો, હાંસલ.

પાઠ ૨૭ મો.

દેવ (ના) પ્રભુ, પરમેશ્વર.
 ગાડીવાન (ના) ગાડીવા-
 નો, ગાડી હાંકનારો.
 અંત (ના) ચેટક.
 ઉદ્યમ (ના) ધંધો, વ્યાપાર.
 વગડો (ના) વન, જંગલ.
 ચીકણો (વિ) ચીકાશવા-
 નો, ચોંટી જાય એવો.
 ચોંટી (વિ) વળગી, આગી.
 વાટ (ના) રાહ.
 રોઈ (કૃ) રડી.
 વિનંતિ (ના) કાલાવાલા,
 અરજ.
 સહાય (ના) મદદ.
 વાણી (ના) વાચા.
 મૂર્ખ (વિ) બેવકુફ.
 ટેકો (ના) આધાર.
 આજસુ (વિ) સુસ્ત.
 આશરો (ના) મદદ.
 જોડીકાઢેલી (કૃ) બના-
 વટની, બનાવેલી.
 બરોસો (ના) વિશ્વાસ.
 પંડેજ (વિ) પોતેજ.
 આધાર (ના) આસરો.
 ગરજ (ના) દરકાર, પરવા.
 ગુનોહ (ના) અપરાધ.
 આજ્ઞા (ના) હુકમ.
 મહેનત (ના) શ્રમ, ઉદ્યમ.

પાઠ ૨૮ મો.

ફળ (ના) ફળાનું ઝાડ.
 તાપોડીઆં (વિ) ખાસ-
 ડીઆં લાંબાજાડી
 છાલના ફળા.
 સોનેરી (વિ) ટુંકા પા-
 તળી છાલનાં ફળાં.
 કુંકણી (વિ) ચોધારા
 લાલ તથા લીલી છા-
 લનાં ફળાં.
 મથાળે (ના) ઉપર, ટોચે.
 આસપાસ (અ) આજુ
 આજુએ.
 જથો (ના) ઝુમખો.
 ફળેછે (કિ) ફળ આવેછે.
 પીલા (ના) ફણગા.
 ભૂમ (ના) કાતરો.
 ટંકી (વિ) થોડી.
 મુદત (ના) વખત.
 મેવો (ના) ફળ.
 આશીને (કિ) રાંધીને.
 ફરાળ (ના) વ્રતમાં ખા-
 વાના ફળ વગેરે,
 ફળ ખાવાં તે.
 મુખ્ય (વિ) મોટી.
 જણસ (ના) ચીજ, વસ્તુ.
 રેસા (ના) દોરા.
 રવાદે (ના) લેહેજતમાં.
 ખારે માસ = આજુ વર્ષ.

ફાહતાં (કિ) કોહીજતાં,
 સડતાં.

પાઠ ૨૯ મો.

નીલ (ના) કાળા ડીલના
 વાંદરા.
 કાકું (ના) શરીરનું કદ.
 પવાલું (ના) જામ, પ્યાલું.
 ગરમ (વિ) તાપવાળા.
 જાત (ના) તરેહે.
 ડીલે (ના) શરીરે.
 માંકડાં (ના) સતા મોંના
 વાંદરા.
 ફૂદવાનું (કૃ) ફૂદકો માર-
 વાનું, છલંગ મારવાનું.
 ફાળ (ના) ફૂદકો, ફલંગ.
 વળગી (કૃ) આગી.
 લાગ (ના) દાવ.
 રાંધેલું (ના) ખાંદેલું.
 ધાન્ય (ના) અનાજ.
 પાળી (કૃ) પોષી, ખવ-
 ડાવી પીવડાવી.
 ઘાટ (ના) આકાર, ડોળ.
 મળતો (કૃ) સરખો.
 બેટો (ના) ઠાપુઓ.
 ઝુંપડી (ના) નાનું ઘર.
 વાળ (ના) ખાલ.
 અજાણ્યો (વિ) અજાણ-
 આજુ વગરનો, અ-
 તરાપી.

આઘેથી (અ) દુરથી.	જેવું અનેહું તે.	ચંડાળ (વિ) પાપી, દુષ્ટ.
જૂલમાં (ના) ગફલતમાં.	તરસ (ના) સોસ.	ધસતા (કૃ) ધસડાયા,
જંગલી (વિ) રાનમાં	વેઠી (ક્રિ) ખમી, સહી.	ધસતા.
રેહેનારો, રાની.	નિરાંતે (ના) એનથી.	પાઠ ૩૧ મો.
વિલાયત (ના) અંગ્રેજ	ગમી (ક્રિ) પસંદ પડી.	ભીંત (ના) કાદવનો કરો.
લોકોનો દેશ.	ઊઠ્યો (ક્રિ) આવ્યો.	જમશમા = જમશ નહીં.
ખારવા (ના) ખલાસી.	તાલેવાન (વિ) પૈસાદાર.	ઊઠળતું (વિ) ગરમ થતું.
હળીગયો (ક્રિ) મળી	કપાળે (ના) નશીબે.	મહાખોટું (વિ) ધણું
ગયો.	કંદોઈ (ના) મિઠાઈ બ-	ખરાબ, બહુ નહાઈ.
બિચારો (વિ) બાપડો.	જીઆં વગેરે વેચ-	માનવું (ક્રિ) કહ્યું કરવું,
સંભાળીને (કૃ) અરદાસ	નારો.	કમુલ કરવું.
લખને, સાચવાને.	મીઠાઈ (ના) કોરી સુ-	ઊગર્યું (ક્રિ) બચ્યું, જીવ્યું.
પાઠ ૩૦ મો.	ખડી (અરશી પેંડા-	શીખામણ (ના) બોધ,
ખોદે તે પડે = આપણે	વગેરે.)	દાયદાની કહેલીવાત.
કોઈનું ભુંડું કરવા	ઝેર (ના) વિષ, સોમલ.	સમજીને (કૃ) જાણીને.
જમએ તો આપ-	ખુશ (વિ) મગન.	હસવા (કૃ) દિઠિઆરા
ણુંજ માહું થાય.	મેત (ના) મરણ.	કરવા, હાંસી કરવા.
દાનત (ના) નિષ્ઠા, નજર.	મડદાં (ના) લાસ, લોથ.	ડોશી (ના) ધરડી બધરી.
ગીધ (ના) લોહી માંસ	ફેલી (કૃ) કોતરી, ફેડી.	શીકર (ના) ચિંતા.
ખાનાઈ મોટું પક્ષી.	કહેવત (ના) કહેતી,	અકલ (ના) બુદ્ધિ.
નગરશેઠ (ના) શેહેરનો	કાહાણી	પૂંજ (ના) ગાંસડો.
શેઠીઓ.	ચોરીનું ચંદાળે જાય	ડાહીડાહી (વિ) ડાહપણ
માલ (ના) માલમતા,	= ચોરનો માલ ચં-	બરેલી.
ભંડોલ પાણી.	ડાળને હાથે ચઢે.	ટેવ (ના) આદત.
વહેંચી લેવાને (કૃ)	પાપી હાથ ઘસતા થાય	ચર (ના) બે કડાવાળું
ભાગ પાડવાને.	= પાપી લોકો કંઈ	તાંખાનું કે પિતળનું
ઝાડી (ના) નાનાં મોટાં	પુન્ય દાન કર્યા વ-	વાસણ.
ઝાડ એકબીજા ઝા-	ગર હાથ ધસતા	ઊની (વિ) ગરમ.
ડસાથે આવી ચુકા	મરી જાય.	વરાળ (ના) ખાફ.

તમર (ના) ચકરી.	પાણીનો દેગડો.	ચૂકે (કિ) બૂલે.
મૂર્ખાઈ (ના) એવકુશાઈ.	ચોટ (ના) ટક્કર, દાવ.	જીવ (ના) પ્રાણ, આત્મા.
માની (કિ) કબુલ કરી.	ડોળવું (કિ) હાલવું,	જોખમ (ના) નાસ થવાની
વલે (ના) હાલ, હવાલ.	ધુણવું.	ધારતી, સંકટ.
નાદાન (વિ) અણસમ-	તત્કાળ (અ) તરત.	બુદ્ધિબાળ=થોડી અક્કલ.
જી, થોડી બુદ્ધિનું.	અંબાઈ (કૃ) તમર ખાઈ.	ડાહપણ (ના) શેખી,
કડવી (વિ) નઠારી.	વિનાશ (ના) નાશ.	ચતુરાર્થ.
ડાહ્યાં (વિ) શોણાં.	મુખ (ના) મોઢું.	વેહેમ (ના) શક.
મરજી (ના) ઈચ્છા.	પ્યારા (વિ) વાહલા.	ખોલ (ના) શબ્દ.
પાઠ ડર મો.	પાસ (અ) પાસે.	ચાલ (ના) રીત.
ઊનામણો (ના) ઊના	ઉકળેછે (કિ) ગરમ થાયછે	હાલ (ના) હવાલ.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૭).

‘માખીએ મોઢે થકી ખોલીને કહ્યું કે હે મારા વાહલા બચ્ચા, જ્યાંહાંસુધી હું જઈને પાછી આવું ત્યાંસુધી તું ઉડીને ઊંચે આકાશમાં જતું નહીં. (૧). ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો ઉકળેછે, ને તેની પાસે જો કાઈ જાય, ને એવામાં તેની કાઈ નજર ચુકી તો તે વખતે તરત તેનો જનન જતો રહેછે (માટે તું ત્યાં જઈશ નહીં.) (૨). એવી શીખામણ બચ્ચાને દઈને માખી તો ઉડી ગઈ. પણ બચ્ચું નાદાન બુદ્ધિનું, તેથી તુરત તેના મનમાં એ બાબતનો ઘોળાટ કરવા લાગ્યું. (૩). તે બચ્ચું મનમાં વિચારવા લાગ્યું કે ધરડા માણસો વહેમ ધાલીને ઘણી વાતો કરેછે. પણ આટલે ઉડીને પાછું આવું તેમાં તે હું શીરીતે મરી જઈશ! (૪). એવો મનમાં વિચાર કરીને તે બચ્ચું ઉડી ગયું. ને તે પાણીના ચર કે દેગડા પાસે પહોંચ્યું, તેવુંજ પહોંચતાવારને તમર ખાઈને તેમાં પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ તેણે જાણ્યું (૫). પછી તે મરતાં મરતાં બોલ્યું જે છોકરાં આવી ચાલ આવે, માખીપતનું કહ્યું માને નહીં ને પોતાની જાણ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૩૩ મો.	સાચું (ના) ખરું.	પકડાયો (ક્રિ) ઝલાયો.
સાચો (વિ) ખરો, સા- ચા ખોલો.	સાહેબ (ના) મેહેરખાન.	ખરો (વિ) સાચો.
વર્ગ (ના) સરખું શીખ- નારા છોકરાની હાર.	રજ (ના) પરવાનગી.	ઉતર્યું (ક્રિ) ગયું.
બોગબોગ (અ) એકા- એક, દેવબોગ.	માફ (ના) ક્ષમા.	પૂરો (વિ) પકો, ખરાખર.
નંખર (ના) આંકડો.	કદાપિ (અ) કદી, કયુ.	ચાલ (ના) ચાલચલગત.
સાંભરતું (કૃ) યાદ આ- વતું.	છાની (વિ) છૂપી.	આખર (ના) ઇજત, માન.
અજાણતા (અ) એચિ- તા, અજાણપણે.	ખરેખરું (વિ) સાચે સાચું.	વખાણ (ના) તારીફ.
ધારો (ના) કાયદો.	માન્યું (ક્રિ) કમુલ કર્યું.	પાઠ ૩૬ મો.
તોડે (ક્રિ) અમલમાં નહીં લાવે.	અગાઉ (અ) પહેલાં.	પંચાત (ના) ચૂકાદો.
નાનીસરખી (વિ) નાની જેવી.	શરમ (ના) લાજ.	પક્ષાં (ના) છાખડાં.
વળગાડી (કૃ) ખઝાડી.	વિચાર (ના) મનસુખા.	આવકાર (ના) આદર-
સરત (ના) નજર, ધ્યાન.	ફાકટ (વિ) નકામા.	માન, આદરભાવ.
બૂઠ્યો (ક્રિ) વિસર્યો.	ધીરજ (ના) હિમ્મત.	અચકું (ના) ડાકું.
છૂટું (વિ) બૂદું, નોખું,	ત્યારકેડે (અ) ત્યાર પછી.	ન્યાય (ના) ઇનસાફ.
જવાબ (ના) ઉત્તર.	પહેલાં (અ) આગળ.	ઇનસાફ (ના) ચુકાદો.
નીચું ધાલી = શરમાઈ.	ઊઘાડી (ક્રિ) ખોલી.	ત્રાજુડી (ના) ત્રાજવા.
ઉમેરીશ (ક્રિ) વધારીશ.	પડપૂછ (ના) તળવીજ.	કરગરી (કૃ) કાલાવાલા
પાઠ ૩૪ મો.	પાઠ ૩૫ મો.	કરી, દલગીર થઈ.
ટેખલ (ના) લખવાની	આળ (ના) તોહોમત.	વહેચતાં (કૃ) ભાગ
મેજ.	તવાઇ (ના) અચરત.	પાડતાં.
સાંભર્યાં (કૃ) યાદઆવ્યાં.	નિત્ય (અ) રોજ.	વઢી પડી (ક્રિ) લઢી પડી.
છાતી (ના) હિમ્મત.	વાંક (ના) તકસીર.	વઢવાડ (ના) લડાલડી.
	વગરપૂછે = પૂછ્યાવિના.	વાંધો (ના) તકરાર.
	સઝે (ક્રિ) જણાય.	તોડ (ના) નીકાળ.
	માંહેમાંહે (અ) એકબી- બી, અરસ પરસ.	ત્રાજખી (વિ) અદલ.
	નક્કી (અ) ખચીત.	કશી (વિ) કંઈ, જરાપણ.
	છૂટવાની (કૃ) છોડવાની.	કટકા (ના) ટુકડા, કકડા.
		નમ્યું (ક્રિ) નીચે ગયું.
		સમજી (ક્રિ) ચેતી.

આધર્યો (ના) બેહેનો.

ધીરજ (ના) સખુરી.

રાહે (ના) રીતે.

છૂટકો (ના) નીકાળ.

લોગેવળગે (ક્રિ) પહોંચે.

ગટ કરી ગયો=ખાધ ગયો.

ઠાવકું (વિ) ડાહ્યું.

ઉપાય (ના) ઇલાજ.

સુખેથી (ના) મજાથી.

બેલાશક (અ) નિરબે.

લડાઇ (ના) ટૂંટો.

પાઠ ૩૭ મો.

પ્રાણી (ના) જીવવાળા

પશુ, જાનવર.

ભૂકો (ના) ચૂરેચૂરા.

પશુ(ના)ચોપગાંજાનવર.

અટક્યાળાં (વિ) આડાં

ચાળા કરનારા.

પંખી (ના) પક્ષી.

માછલાં(ના)નાનામચ્છ

જાન (ના) ઘેટાના બાલ

ક્યોં (ક્રિ) પેદા કીધાં.

ઠીક (અ) દુરસ્ત, બરા-

બર.

મળતો (ક્રિ) સરખો.

ફેર (ના) તફાવત.

વાચા (ના) બોલવાનું

બાન.

મરજી (ના) ઇચ્છા.

બંડી (ના) બદન.

સુદ્ધાં (અ) સાથે.

હરકત (ના) અડચણ.

પાઠ ૩૮ મો.

રૂવાંટી(ના) કીણાબાલ.

રૂપાળા (વિ) શોભીતા

ગાન (ના) બાન, સમ-

જણ.

મસ (અ) બહુ, ઘણું.

સુંવાળા (વિ) કુમળાં,

નરમ.

ઘટ્ટ (વિ) જડા.

આછા (વિ) થોડા.

લીસા (વિ) સાફ.

ચટાપટાવાળા= કાબર-

ચીત્રા.

ખરી (વિ) સાચી.

ઝાલવાના(ક્રિ)પકડવાના.

સીધાં (વિ) પાધરા.

ઢાંકણુ (ના) કવર.

સરજનાર (ના) પેદાકર

નાર, (પરમેશ્વર).

પાઠ ૩૯ મો.

હેત (ના) પ્રિતી, પ્યાર.

હથોડા (ના) ધાતુ

ટીપવાનું લોહાનું

હથિઆર.

અનરથ (ના) નુકસાન.

પ્રભુ (ના) ઈશ્વર.

મુવાળો (ના) બાલ.

શળી (ના) ફાંશી.

ગલોલ (ના) ગોફણો.

નમેરી (ના) દયાવગર.

સમે (ના) વખતે.

ભમે (ક્રિ) ભટકે.

દયા (ના) મહેર.

તજી (ક્રિ) છોડીદધ.

પરેવી (ક્રિ) ઘોંચી.

કાંતો (અ) નહિતો.

છોડે (ક્રિ) મુકી દે.

અર્થ (ના) મતભ્રમ.

અક્લ (ના) બુદ્ધિ.

આગ (ના) દેવતા.

તજો (ક્રિ) મુકીદો.

ડરી (ક્રિ) ખીલીને.

ધારો (ક્રિ) વિચારો.

પ્રેમ (ના) હેત.

કુળ (ના) વંશ.

કેક (વિ) કોઇક.

ફાંસો (ના) કબજો.

તરફડતાં (ક્રિ) તરફડી-

આ ખાતો.

બાળે (ક્રિ) જીવે-

પાપી (વિ) દુષ્ટ

માણસ.

ચિત (ના)મન, ધ્યાન.

(કવિતાની સમજૂતી). (૮).

કોઈ વખત જ્યારે જનનવરતું મન ભમેછે ત્યારે તે ગમે ત્યાં ફર્યા કરેછે, તેવારે કોઈ માણસ તે બિચારા પશુને શૂળમાં ઘોંચી નિર્દયપણે દુઃખ દેછે; કે નહીંતો પછી તેનો પગ તોડેછે, ને છોડી મુકેછે કે નહીંતો તેની આંખ ફાડેછે; કે નહીંતો તેને જોડા વતી માર મારેછે ને પછી હથોડા વતી ધૂળમાં દાટી દેછે; એવું તુકસાન મતલબ વિનાનું બધું કરેછે, જેમકે બુદ્ધિ વગરનો માણસ જાડના મૂળમાં આગ મૂકી તેને બાળી મૂકે તેમ; માટે ઇશ્વરથી ખીલીને તમે તેવાં પાપ કરવાં મૂકી દો, ને પશુઓ ઉપર પ્યાર રાખવાં વિશે પરમેશ્વરને હેતથી યાદ કરો. (૧).

કોઈ માણસ પશુના પગ અને પાંખો, પકડીને તોડી નાખેછે, ને પછી ખુશી થઈને જોવાને તેને છોડી દેછે; વળી કોઈકે તો બાલથી ફાંસો ઘાલેછે ને પછી તે પશુના હાથ પગ તરફડેછે તે ગ્રુવે છે; તે શુળી કાંટાની સોય જેવી હોયછે તે વગર દયાથી હાથે વતી ઘોંચી દે; પક્ષી ઉપર જે ગોકૃષ્ણ ફેંકેછે તે દુષ્ટ માણસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી (કે રખેને એને દુઃખ થતું હશે). (૨)

પાઠ ૪૦ મો.	કપાસ (ના) રનાં જાડ.	લવાના નાનારેટીઆ.
પેય (ના) આટો.	હીંચકા (ના) ઝોણા.	કપાશીઆ (ના) કપા-
મશ્કરી (ના) મજક.	સોજતી (ના) સાથી.	સના ખી.
ચાદર (ના) ખાદીની	ઘાડું (ના) ટોળું.	છૂટા (વિ) નોખા, ગુદા.
જાડી પીછોડી.	હીંચવા (કૃ) હીંચકા	દાખવા (કૃ) ચાંપવા.
ઝોરવું (કિ) નાંખવું.	ખાવા, ઝુલવા.	ચગદાધને (કૃ) કચ-
સકંજો (ના) સંચો.	પછવાડે (અ) પાછળ.	દાધને, છુંદાધને.
જોડેલી (કિ) બનાવટની	ઝોળીઓ (ના) ઝુલ-	ટાટ (ના) શણું કપડું.
તસ્તજ (અ) પાધરો.	તી ગાંસડીઓ.	કશ્યા (કૃ) તાણી કકડી-
મંજો (ના) રમુજ.	ઢગલા (ના) ગંજ.	ને બાંધ્યાં.
અચરજ (ના) નવાઈ.	ચરખા (ના) કપાસ પી-	

જળીઆ (ના) ઝીણાં
ઝીણાં બાકાં.

પાઠ ૪૧ મો.

ગુંગળાવું (કિ) અકળા-
વું, ગભરાવું.

કાંતવું (કિ) લાંબા કાચા
દોરા કરવા.

વેઠવું (કિ) સેઠેવું.

આંટી (ના) સુતરનું
ગોળ ગુચ્ચળું.

તાંત (ના) બકરાના
આંતરડાંની દોરી.

વેપારી (ના) રોજ-
ગાર કરનાર.

પૂંછી (ના) રૂના ગાળાને
સળીથી વાળી લાંબો

આકાર કરેલો તે.

વણુકર (ના) સાળવી.

મળસકું (ના) સહવાર.

રંગરેજ (ના) રંગારા.

સૂતરીઓ (ના) સૂતરના

વેપારીઓ.

કસુંખી (વિ) રાતી.

અથડાતાંકૂટાતાં (કૃ)

અડળાતા ઝીકાતા.

ગુંગળાધ (કૃ) અકળાધ

અંતે (અ) છોલ્લે.

વારો (ના) વખત.

પીંજરા (ના) રૂને તાંતવડે

સાફ કરનારા લોકો.

પીંજ્યા (કિ) સાફ છીધા.

ઝપાટા (ના) લાકડીના

સપાટા, લાકડીથી

મારવું તે.

સાળ (ના) લાકડાનું

વણુવાનું ઓળાર.

આકાર (ના) ડોળ.

નિરાંત (ના) ચેન, સુખ.

પોત (ના) કુમાસ.

ગમ્ચું (કિ) પસંદ પડ્યું.

સરત (ના) સુરત, ફેમ.

પાઠ ૪૨ મો.

ઓળખાણ (ના) પી-

છાન, ઓળખ.

ચળકાટ (ના) ઝળકાટ.

ઓચિતું (અ) એકા-

એક, એકદમ.

ચાંચવો (ના) કોદણી-

જેવું લોદાનું હથિ-

આર.

જાણિએ (કિ) ઓળ-

ખીએ.

ઝણુઝણાટ (વિ) ઝીણો

ઝીણો.

અવાજ (ના) સાદ.

ગભરાયો (કિ) અક-

ળાયો.

એકાદ (વિ) એક.

જણુ (ના) માણસ.

કાળ (ના) વખત.

સરખો (વિ) જોવો.

હાયહાય (અ) અરેઅરે.

અજવાળું (ના) ઉગ્મસ.

ધીબાધીબ (વિ) ધબ દે-

તા કે, એક પછી

એક.

પાઠ ૪૩ મો.

લગડી (ના) ઢાળકી.

ચીપ (ના) નાની પાટ.

કાનસ (ના) રેતરડી.

જતરડો (ના) કાણાવાળું

તાર એચવાનું લો-

દાનું હથિઆર.

વેષ (ના) પોપાક બદ-

લીને કોઢના જેવું

ડોળ દેખાડવું.

ચપટા (વિ) એક પાસેથી

બેઠેલા.

મૂસ (ના) ધાતુ ગાળવાનો

સંચો, રેચી.

બાધબંધ (ના) દોસ્તદાર.

નોખા (વિ) છુટા.

ભટ્ટી (ના) દેવતાનો

મોટો ચૂલો.

તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.

બાધબંધી (ના) દોસ્તી.

લપેટી (કૃ) વીટાળી.

સ્નેહ (ના) પ્રિતી.	નાનોસુનો (વિ) જરાક-	કયાંક (અ) કમ જગોએ.
છોડ્યા (કિ) મુક્યા.	જેલો.	ભારે (વિ) મોટી.
એરણુ (ના) જેના ઉપર	હરખાતાં (કુ) ખુશીયતાં.	વહેમ (ના) શક.
ટીપે છે તે ધારવાળું	ઊધાડો (વિ) ખુલ્લો.	ખોજો (ના) ભાર.
લોહાનું ઓળર.	સ્વભાવ (ના) આશિ-	પાઠ ૪૬ મો.
ચપડીને (કુ) ટીપીને.	અત, પ્રકૃતિ.	ઉગારવું (કિ) અચાવવું.
હીર (ના) રેશમ.	ચૂપ (વિ) મુંગા.	આકાર (ના) રૂપ, ડોળ.
ફિરકી (ના) કસમ કે	ધૂણવીને (કિ) હલાવીને.	ખુશામત (ના) કાલા-
રેશમ લપેટવાનું લા-	ધશારત (ના) નિશાની.	વાલા.
કડાનું ઓળર.	ઉતારવી (કિ) હસાવવી	ફેર (ના) તફાવત.
આમળે (કિ) વળદે.	છેતરવું (કિ) ઠગવું.	અજાણ્યું (વિ) અત-
બદલાઈ (કિ) ફેરવાઈ.	પાઠ ૪૫ મો.	રાપી, પારકું.
રાય (ના) વણવાનું	શીકું (ના) વાસણુ બેર-	ધણી (ના) શેઠ.
લાકડાનું ઓળર.	વવાનું જળીવાળું	ચેતાવે (કિ) જાણુ કરે.
પાઠ ૪૪ મો.	ગુથેલું દોરડાનું ગું-	દોરી (કુ) દોરવી, તેડી.
નિર્દય (વિ) ધાતકી.	ચળું.	વર (ના) વાધના જેવું
અપલક્ષણુ (ના) ખરાબ	તકાવવું (કિ) ધારી રહેવું.	લોહી માંસ ખાનારું
ગુણુ, ખરાબ ટેવ.	છલંગ (ના) ફલંગ.	જનાવર.
સલાહ (ના) વિચાર.	માંચી (ના) લાકડાની	ગુણુ (ના) કાયદો.
જૂઠાણું (ના) જૂઠું.	પીઠ વગરની ખુરસી.	ખરદાશ (ના) સંભાળ.
મહા (ના) મોટું.	અંગારા (ના) દેવતાના	સરસ (વિ) સારી.
ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.	સળગેલા કોયલા.	જન્મથી (ના) જન્મે
હરેક (વિ) ગમે તે.	સાયવવું (કિ) સંભા-	ત્યારથી.
જોગ (વિ) લાયક.	ળવું, તપાસવું.	કુરકુરીઆં (ના) કુતરી-
તુકસાન (ના) હાણી.	વાસ (ના) સોરમ.	ના બચ્યાં, ખોડીલાં.
વાંક (ના) તકસીર.	શક્તિ (ના) જોર.	વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
ઢાંકવાને (કુ) છુપાવવાને.	સોડમ (ના) સુગંધ.	ઉલટાં (વિ) સામાં.
માઠું (વિ) ખરાબ.	ખસેડી (કુ) આઘો કરી.	લાડેછે (વિ) ગેલ કરેછે.
મતલબ (ના) પેચ, અર્થ.	કાના (ના) કોરણુ.	હિંદાસ (વિ) હલગીર.

ઝાળખી (કૃ) જાણી.	ધટતો (વિ) લાયક.	હમેશા (અ) રોજ.
એકાએક (અ) એકદમ.	તરતપુદ્ધિ = ધટતો ઉપાય	સેવા (ના) ભક્તિ.
ભેગાં (વિ) એકઠાં.	જલદીથી સુઝે એવી	પાઠ ૪૯ મો.
પાઠ ૪૭ મો.	અક્ષલ.	
ધાયલ (વિ) જખમી.	પાઠ ૪૮ મો.	જગકર્તા (ના) જગતનો
કાપણી (ના) ધાસ તથા	અનાજ (ના) ધાન્ય.	ખનાવનાર ઈશ્વર.
અનાજ કાપવાનું કામ.	મુખ્ય (ના) ધણું, મોટું.	પ્રૌઢ (વિ) મોટા.
હોજ (ના) પાણીનાં	સાંઠા (ના) અનાજના	હય (ના) ઘોડા.
કુંડ, પાણીની ટાંકી.	ઉભા સોટા.	વાદન (ના) ગાડી ઘોડા
ઘોરીનસ (ના) ઘોરીરંગ.	ટોચ (ના) ઉપલો ભાગ.	વગેરે ખેસવાનું.
તદ્દય (ના) અંતઃકરણ.	કૃપા (ના) મહેરબાની.	વૈમાન (ના) સ્વર્ગની
દાતરડું (ના) ધાસ તથા	જાતજાતનાં (ના) તરેહે-	પાલખી.
અનાજ કાપવાનું વા-	તરેહેનાં, ભાતભાતનાં.	સાજ (ના) સામાન.
કું લોઢાનું હવિઆર.	ડાંગર (ના) ભાત.	માનવી (ના) માણસ.
મૂઢ (વિ) ઠોઠ	પોચા (વિ) નરમ.	જગ (ના) જગત, દુનિયા.
સાવચેતી (ના) ખચર-	પોલા (વિ) પોકળ.	ઉપજાવી (ક્રિ) પેદા કરી.
દારી, હોંશિઆરી.	જથાખંધ (વિ) સામટા.	વસ્તુઓ (ના) ચીજો.
કપાયો (ક્રિ) વઢાયો.	ખાંધો (ના) ખંધારણ.	સંસાર (ના) દુનિયા.
ધા (ના) જખમ.	ચતુરાઈ (ના) ડહાપણ.	પાર (ના) છોડો.
જખરો (ના) ભારે.	નખળા (વિ) કમજોર.	ખળવાન (વિ) જોરાવર.
ધડધડ (વિ) દડદડ	મજબૂત (વિ) જોરાવર	રવિ (ના) સૂરજ.
વાટે (ના) રસ્તે.	આસ પાસ (અ) પાસે-	કરાઓ (ક્રિ) કીધો.
દાખણ (ના) દખાણ	પાસે, ચોમેર.	ઠાઠ (ના) ભપકો.
જોરાવર (વિ) જખરી.	ફાતરાં (ના) પડ, છોડાં.	સમાસમાના (ના) વ-
ચંચળ (વિ) હોંશિઆર.	ભીનાશ (ના) ભેજ.	ખતે વખતના.
મરણ (ના) મોત.	ઠંડા (વિ) ઢાઢવાળા.	કાજ (અ) વાસ્તે.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૯).

દુનિયાના ખનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ધણી ચીજો પેદા

કીધી છે. તેથી આખા જગતના લોકો સુખ પામેછે. તેના ગુણ માવા બેસીએછીએ તો પાર આવતો નથી. (૧). પૃથ્વી પાણી ને મોટા મોટા પાણીડો, ને જાડીમાં જે ઘણાં જાડો હોયછે તે તેમ બળદો, ઘોડા, ને જોરાવર હાથી ને વૈમાન જેવા બેસવાના પ્રભુ, તેંજ બનાવ્યા છે. (૨). ચંદ્રમાં, સૂરજ અને તારાનો ચળકાટ તેના ભપકો સારો બનાવ્યો છે, અને વખત વખતના સુખનો સામાન પ્રભુ તેં માણસને વાસ્તેજ કીધો છે. (૩).

પાઠ ૫૦ મો.	ખુએ (કિ) ગુમાવે.	પથારી (ના) બિછાનું.
નાળિએરી (ના) નાળી.	બગાડ (ના) ખરાબી.	ફંધાઇને (કૃ) ગુંગળાઇને.
એરનું જાડ.	પાઠ ૫૧ મો.	ઢંઢોળ્યો (કિ) હલાવ્યો.
ચિણાં (ના) રેસા.	કાસદ (ના) ખેપીઓ.	ધસડીને (કૃ) ખેંચીને.
ટટી (ના) કામડાનીવાડ.	અંબાવાળો (ના) અં.	વર (ના) ધણી.
જાવલી (ના) નાળિએ-	બોરાખનારો.	પાઠ ૫૨ મો.
રીના પાતરાંની ગુ-	બેભાન (ના) શુદ્ધિ	જગૃતિ (ના) શુદ્ધિ.
થીને કરેલી ટટી.	વગરના.	શૂર (ના) બહાદુરી.
ઠઠ (અ) છેક.	મધરાત (ના) વચલીરાત.	ગાંડાં (વિ) દીવાનાં.
મેર (ના) બાળુ.	શુમારે (ના) આસરે.	કમાડ (ના) આરણાં.
સાફ (વિ) ચોખ્ખું.	શેરી (ના) મોહોલા.	ધડાકો (ના) મોટો
ચિણું (ના) રેશાવાળું.	ઠોક્યાં (કિ) અકાળ્યાં.	અવાજો, ભડાકો.
ટાપફં (ના) કોપફં.	ધશીને (ના) જોરસાથી	ચોમેર (અ) ચારેબાળુ.
પીલે (કિ) ધાણીમાં કચડે.	હોડીને.	નવાઇ (ના) અચરતી.
કોપરેલ (ના) કોપ-	ખખડાવ્યાં (કિ) ઠોક્યાં.	ભાઇ/અધ (ના) દોસ્તદાર.
રાનું તેલ.	ભડકા (ના) મોટાં	નિરાંત (ના) ચેન.
દોર (ના) જનાવર.	બળતાં.	લાહે (ના) આગ.
તાડી (ના) ખજૂરાનો	ફડાફડ (વિ) જોરજોર.	હઠ્યો (કિ) હાર્યો, ફર્યો.
કે નાળિએરીના જા-	અવાજ (ના) ધડાકા.	મિત્ર (ના) દોસ્તદાર.
ડનો રસ.	નીસરણી (ના) સીડી.	બચાવવાને (કૃ) ઉગાર-
કેક (ના) નિશા.	મેડો (ના) માળ.	વાને, છવાડવાને.

પાડોશ (ના) પાસેનું ઘર.
લાગ (ના) દાવ.
ફાળ્યો (ક્રિ) જડ્યો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચીસેચીસ (ના) ઘાંટે
ઘાંટા.

પાઠ પઝ મો.

અણીશુદ્ધ (ના) સહીસ
લામત.
ઉધરાણું (ના) કંઈ કામ-
સાર અધાએ શક્તિ
પ્રમાણે પૈસા ભરી
એકઠા કરવા તે.
ટીપ (ના) યાદી.
હરખાઈ (કૃ) મગન થઈ.
પાધરોજ (અ) સીધોજ.
હડસેલા=ધક્કો, આ-
ચકો.

તન (ના) શરીર.
ધૂળે (ક્રિ) કાંપે, થરથરે
અચાવનાર (ના) ઉગા-
રનાર.

હિંમત (ના) છાતી.
ચુકિત (ના) તદખીર.
મેદાન (ના) ખુલ્લી જગો.
દયાળુ (વિ) માયાળુ.
પુરૂષે (ના) મરદે.
જિગાર્યા (ક્ર) અચાબ્યા.
બોઠાં (ના) સુતારનાં ધ-

ડવાનાં ઓળરો.
રાચરચીલાં (ના) ધર-
શણુગારને શોભતો
લક્ષડવગેરે સામાન.
દાણોદ્દણી (ના) અનાજ-
પાણી.
લૂગડાંલતાં (ના) કપડાં
વગેરે.

ભેર (અ) સાથે.
કુટુંબ (ના) કુખીલો.
પાડોશી (ના) પાસેના
ઘરના રહેનારા.
પખવાડીઆં (ના) પંદ-
રવાડીયાં.

ખરેખરી (વિ) સાચે
સાચી.

પાઠ પઝ મો.
તપાસ (ના) તજવીજ.
જવાહિર (ના) એકજ-
તનું રતન.

દરબાર (ના) રાજકચેરી
ઝાડો (ના) તપાસ, જડતી
સાક્ષી (ના) સાહેદ.
અસર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તફાવત.
ફકીર (ના) સાંધ.
ખોડું (વિ) લંગડું.
સાંધ (ના) ફકીર.
ભેર (ના) ખાણુ.

લાઘાણે (ક્રિ) નાંખ્યાંછે.
ધારીધારીને (કૃ) તાકી
તાકીને.
પારખી (ક્રિ) ઓળખી.
હીંડો (ક્રિ) ચાલો.
ડહાપણુ (ના) પતરાણુ.
કશું (વિ) કંઈપણુ.
પાઠ પપ મો.

જાદુગર (ના) મંતર
જંતરનો જાણુનારો
ધૂતારો.

શાખાંસી (ના) માન.
અનુમાન (ના) કલ્પના.
સજ્જ (ના) શિક્ષા.
રમૂજ (ના) ગમત.
અચંચો (ના) નવાઈ.
ગમ (ના) ખાણુ.

ઓછું (વિ) થાડું.
લગડું (વિ) પગે લૂલૂ.
ખમણુતી (કૃ) ખાજતી.
સમજવાનું (ક્રિ) અક્કલ
લેવાનું

ચિત્ત (ના) ધ્યાન.
પાઠ પદ મો.

આંકડો (ના) આંકડાના
ફૂલનું ઝાડ.
મળતાં (કૃ) સરખાં.
જુદાં (વિ) નહીં મળતા.
ફાટ (ના) ચીરો.

છેક (અ) બહુ, ઘણી.	ઠોકરાય(કિ) ઠોકરખાય.	ખડ (ના) ધાસ.
ડુંગરા(ના)ઊંચા ટેકરા.	ભરવાડ (ના) ઘેટાં ચ-	પગાળી (વિ) પગવાળી.
અડે (કિ) અડકે.	રાવનાર.	આકાર(ના)ધાટ, ડોળ.
ડંટ મેલે આંકઢો=ઊંટ	ઊન (ના) ઘેટાંના બાલ-	આંચળ (ના) થાન.
આંકડાના ઝાડને	ખિસ્તિ (ના) ઇસુધર્મા.	ફાટ (ના) ચીરો.
ખાય નહીં.	વેપાર (ના) રોજગાર.	રૂપાળો (વિ) શોભિતો.
વકરી મેલે કાંકરો=ખ-	લાખો (વિ) હજારો.	ભાળો (કિ) જુઓ.
કરી કાંકરાને ખાય નહીં.	ઉપજેછે (કિ)પેદાથાયછે.	વાળ (ના) બાલ.
સાંભરતું (કૃ) યાદ	કામળી (ના) ચુમાળા.	ગોવાળ (ના) ગાયનો
આવતું.	કામળા (ના) નાના	ચરાવનાર.
પાઠ પડ મો.	ચુમાળા.	સંભાળ (ના) બરદાસ.
મેટાં (ના) ઘેટાં.	હુંફ (ના) ગરમી.	બલું (વિ) સાઈં.
ચપળ (વિ) હેંશીઆર.	અધાઈ (કૃ) રૂંધાઈ.	ખીર (ના)દૂધમાં રાંધેલો
ઠરેલ (વિ) ખસી ન જાય	નિમાળા (ના) બાલ.	ભાત.
એવો.	પાઠ પડ મો.	થાક (ના) મેહેનત,
ધીમો (વિ) ટાઢો, ઠંડો.	ગુણવાળી (ના) કાયદા-	શ્રમ.
જન્મારો(ના) જીંદગા-	વાળી.	ઠરે (કિ) અધાઈ જાય.
ની, અવતાર.	શીંગાળી (વિ)શીંગડા-	ઉપજે (કિ) થાય.
ધડયો (કિ) બનાવ્યો.	વાળી.	ઠંડ (ના) ટાઢક, ઠંડક.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૦).

કાયદો કરે એવી શીંગડાવાળી ગાય પાણી પીએ ને ધાસ ખાયછે, એનો ધાટ કેવો સારોછે? તેને ચાર પગને ચાર આંચળ છે. (૧) તેના પગની ખરીમાં ચીરોછે તે, ને તેનો આકાર સારોછે, તે જુઓ; તેના પૂછડાને છેડે બાળનો ગુચ્છો છે, ને રોજ રોજ ગોવાળીઓ તેની બરદાસ લેછે. (૨). કોઈ વખત ખેડી હોય ત્યારે હોઠ હલાવ્યા કરેછે તેમાં કોઈ કાળી અથવા ઘોળી હોયછે, તેમ કોઈ રાતી હોયછે. દોહતી વખતે તેનું દૂધ સાઈં દેખાયછે. ને તે દુધના દહીં, માખણ ને ધી થાયછે. (૩) વળી દૂધના પેંડા બરશી ને દૂધપાક બનેછે, ને ખીર

ખાતાં મેહેનત પડતી નથી તે પણ દૂધની થાયછે; વળી આસુદી ને શી-
ખંડ પણ દૂધનાં થાય છે, તે પેટમાં ઠરેછે ત્યારે ઘણી ઠંડક થાયછે. (૪)

પાઠ પદ મો.	કામળ (વિ) કુમળું.	હમણા=અબધડી.
લૂગડાં=કપડાં.	સાફ (વિ) ચોખ્ખું.	રહીજશે=અંધ થઇજશે.
ધદ (વિ) જાડાં.	પાઠ ૬૦ મો.	સોંસરી (વિ) પાધરી.
ગોકળગાય (ના) એક	ગાજવીજ (ના) ગડગ-	અથડાય (વિ) અફળાય.
જાતનો ધીમો ચા-	ડાટને વીજળી.	ઘડાકા (ના) અવાજ.
લનાર જીવડો.	વેગ (ના) જીરસો.	ગર્જના (ના) ગડગડાટ.
લાચાર (વિ) કગાળ.	વાયુ (ના) પવન.	પાઠ ૬૧ મો.
રૂવાંટાં (ના) ઝીણાં-	મેંજ (ના) જીવાળના	સાચ (ના) સાચું બોલવું.
ખાલ.	પાણીના શીણવાળાં	શીખામણ (ના) ફાયદા-
હેરાન (વિ) કાયર.	ખડકા.	ની વાત, બોધ.
ગરહન (ના) ડોક.	અમકારો (ના) ચમકારો	વચન (ના) વેણ, સુકન
લખડે (કિ) લટકે.	કઠારો (ના) અકળામણ.	આંચ (ના) એખ, ઝાળ.
રક્ષણ (ના) સંભાળ.	મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.	વધતું ઓછું (વિ) કમી
હુંફાળાં (વિ) ગરમી	ઘોર (વિ) ખીયામણું.	જમરતી.
વાળાં, ગરમ.	ગડગડાટ (ના) અવાજ.	રવાદ (ના) રસ, ચરસ.
શંખલા (ના) છીપમાંનો	કડાકા (ના) મોટા અવાજ.	મીઠું મરચું (ના) ઉમેરો.
જીવડો.	અધધધ (અ) ઓહોહો.	ભભરાવીને (કૃ) નાં-
અવતરે (કિ) જન્મે.	ઝડી (ના) ઝરમર ઝર-	ખીને, મેળવીને.
નરી (વિ) ફક્ત, એકલી.	મર વરસાદ આવ્યા	હેયેથી (ના) મનથી.
સુંવાળી (વિ) નરમ,	કરે તે. [શું]	સાંભરતી (કૃ) યાદ આ-
નાજીક.	પલળીશું (કિ) ભીનાઈ	વતી, ફેમ આવતી.
ગજઆણી (ના) ગજ	ખરું=વાજખી.	ભાવ (ના) ધન્યતા.
પનાનું રેશમી લૂગડું.	ફેરાં (ના) છાંટા.	મરકરી (ના) મજાક.
કિનખાખ (ના) કસખના	ઝાપટું (ના) થોડોવાર	પૂરો (વિ) પકો.
ખુદાવાળું લૂગડું.	વરસાદ આવીને રહી	ખંખાવું (વિ) કમુલ થવું,
ઊધાડું (વિ) ખુલ્લું.	જાય તે.	સહી થવું.

ફલાણું (વિ) ગમે તે, હરેક.	હોલવી (ના) યુઝાવી. સહી સલામત (ના) ક્ષ- મકુશળ.	પાઠ ૬૪ મો. આંકળી ફાંકળી=ગભરા- યલી.
તોડયું (કિ) નહીં પાળ્યું. બગાડ (ના) નુકસાન.	પોસો (ના) ખોખો. રસોધ (ના) રાંધવું તે.	વેગળી (અ) દૂર.
માર (ના) સળ, શિક્ષા, ગુન્હાનું ફળ.	પેણો (ના) તળવાનું લોઢાનું વાસણ.	નજીક (અ) પાસે.
પસ્તાવો (ના) ખેદ.	સાવચેતી (ના) હોંશિ- આર.	હિંમત (ના) ધીરજ.
સંભાળી (કૃ) સાચવી.	માટી (ના) મટોડી.	બેનપણું (ના) સહી પણું.
સાચાખોલા (વિ) ખરા- ખોલા.	પાઠ ૬૩ મો.	લાડે (કિ) ગેલ કરે.
સામી (વિ) ઉલટી.	નાળયું (ના) નળી.	પરગામ (ના) પારકે ગામ.
માયા (ના) હેત, પ્રીત.	લક્ષણ (ના) ગુણ, ટેવ.	સાદ (ના) અવાજ.
સંતાડે (કિ) છુપાવે.	ખીક (ના) ડર.	લાડીને (કૃ) ગેલ કરીને.
આસામી (ના) માણસ.	ખીંજવે (કિ) પલાળે.	વહાલ (ના) પ્યાર, હેત.
નુકસાન (ના) હાણી.	ધીમેધીમે (અ) હલુહલુ.	ઉપકાર (ના) પાડ, ગુણ.
સાચને ન લાગે માંચ=	ધીમેધીમે (અ) હલુહલુ.	માયા (ના) હેત, પ્રીતિ.
સાચને કશો ખોલા-	ગુક્તિ (ના) તદખીર.	સંભારે (કિ) યાદ કરે.
ગતો નથી.	અણુગમતું (કૃ) નાપ- સંદ.	બદલો (ના) પાડ.
પાઠ ૬૨ મો.	પાઠ ૬૫ મો.	
દોડાદોડ (ના) દોડધામ, નાસભાગ.	ધચ્છા (ના) મરજી.	શાઉડી (ના) સિસોળી-
ખૂમેખૂમ (ના) ઘાંટેઘાંટા.	ધશારત (ના) નિશાની.	આનાં પીછાંવાળું
ઉપાય (ના) ઇલાજ.	રીસ (ના) ગુસ્સો.	જનનવર.
મસળી (કિ) ચોળી.	ગણકારે (કિ) પતકરે.	સીસોળીઆં (ના) શાઉ-
આળોટવું (કિ) ગુલાંટ	અફાળે (કિ) ઠોકે.	ડીનાં પીછાં.
ખાવી.	ફાળ (ના) ફેફકો.	સાદાં (વિ) ચિત્રવગરના.
શેતરંજી (ના) પાથરવાનું	ખીની (કિ) ખીધી.	ધોરવું (કિ) ગળાંમાથી
શોભિતું બિછાનું.	અચંખો (ના) નવાઈ.	સાદકાહડવો, ઉંધવું.
લપેટી (કૃ) વીટાળી.	ચોપાસ (ના) ચારે બાજુ, ચોગરદમ.	દર (ના) નાનું બાકું, ખાડા.

વિઆય (ક્રિ) જણે.	ઝડપ (ના) ઉતાવળ.	દિશા.
રૂવાં (ના) ઝીણાંબાલ.	સ્થિર (વિ) હાલે ચા-	નક્કી (અ) ખચિત.
અણીદાર (વિ) અણી	લેનહીંતે.	નમૂનો (ના) મુકાબલો.
વાળું.	સદા (અ) રોજ.	બૂગોળ (ના) પૃથ્વીનો
સફેદ (ના) ધોળી.	ફેરો (ના) ચક્કર.	ગોળો.
ખુટું (ના) અણીવગરનું.	ક્ષણ (ના) અઢી ઘડી.	પાઠ ફટ મો.
રીસેભરાય = ગુરસે થાય.	ચોવિસક્ષણ = સાઠ ઘડી.	મથાળું (ના) ઉપહું
હથિયાર (ના) ઓળાર.	(હહાડો ને રાત).	પાસું.
તીર (ના) વાંકું ફેંકીને	પાસું (ના) બાળુ.	કડકા (ના) ભાગ.
મારવાનું હથિઆર.	ધંધો (ના) રોજગાર.	આરટ્રેલિઆ (ના) પૃ-
અધ (વિ) અડધા	પાઠ ફૅ મો.	થ્વી ઉપર સૌથી
ભુંડ (ના) ડુક્કર.	નકશો (ના) ગામ કે	મોટો બેટ.
કણી (ના) ખીલ્યાવગર-	દેશનો ચિત્રનો ન-	બેટ (ના) ટાપુ.
નાં ફૂલ.	મુનો.	વળગેલા (કૃ) જોડાયેલા.
ગરખડ (ના) તોશાન.	સમુદ્ર (ના) દરિઓ.	અળગો (વિ) અલ્પાયધો.
છાનીમાની (વિ) મુંગી	ઉત્તર (ના) પૂર્વ તરફ	મધ્ય (વિ) વચલા.
મુંગી.	ઉભા રહેતાં ડાબા	છેડો (ના) નાંકું.
પાઠ ફટ મો.	હાથની ઉત્તર દિશા.	પાઠ ફટ મો.
પૃથ્વી (ના) ચારે ખં-	દક્ષિણ (ના) પૂર્વ તરફ	સ્તુતી (ના) પ્રાર્થના,
ડની ધરતી, આખું	ઉભા રહેતાજમણા	બંદગી.
જમત.	હાથની દક્ષિણ દિશા	નિર્ધન (વિ) ગરીબ.
પ્રદક્ષિણા (ના) આસ-	પૂર્વ (ના) ઉગમણી દિશા.	અખશિસ (વિ) બેટ.
પાસ ગોળ ફરી	પશ્ચિમ (ના) આથમણી	સમર્થ (વિ) જોરાવર.
વળવુંતે.	દિશા.	અધિક (વિ) વધારે.
નજર (ના) નીંધા, દ્રષ્ટી	ધરતી (ના) જમીન.	યોગ્ય (વિ) લાયક,
ચપટી (વિ) એક પાસે	ખંડ (ના) જમીનના	જમણવન (ના) જગત-
બેઠેલી.	મોટા ભાગો.	નો જીવાડનાર ધણી.
આધાર (ના) ટેકો.	આથમણુ (ના) પશ્ચિમ	નીતિ (ના) સારી રીત,
અધર (વિ) અંતરંગ.		સારી વર્તણૂક.

નીસરું (કિ) નીકળું.	કીર્તિ (ના) મહિમા.	મક્તિ (ના) સેવા, પ્રા- ર્યના.
દુખીઓ (વિ) હેરાન.	પ્રકાશ (ના) ચળકાટ.	
મુજને (સ) મને.	ભારી (વિ) જખરું.	સંગ (ના) સંગત, સાથે
સરજનહાર (ના) પેદા	ફાકટ (વિ) નકામું.	સદાએ (અ) રોજ.
કરનાર (ઇશ્વર).	કામ (ના) ઠેકાણું.	થાપ (કિ) આપ,
ભમે (કિ) ભટકે.	જશ (ના) શાખાશી,	સ્થાપ.
અત્ર (ના) અનાજ.	માન.	સંકટ (ના) દુઃખ.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૧).

જ્યારે હું શેહેરના બજાર બહાર ફરવાને નીકળું છઉં, ત્યારે ઘણા ગરીબ માણસો મારી નજરે પડે છે અને આખી પૃથ્વીના લોકો દુઃખી માલમ પડે છે. (૧) સૃષ્ટિનો પેદા કરનાર જોરાવર ઇશ્વર મને જે જે ભેટો કરે છે, તે બધાનો પાડ હું શી રીતે વાળી શકીશ? (૨) ઘણાં ગરીબ લોકો ભૂખને લીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરે છે, પણ જોઈએ તે કરતાં વધારે હું જગતના જીવાડનાર ઘણી તે મને અત્ર આપ્યું છે. (૩).

પૃથ્વી, પાણી ને આસમાન એમાં તારોજ મહિમાં ચાલે છે જ્યાં હું જોઉં ત્યાં તારું ભારે જોર છે, ને તારાવગર કાંઈપણ ખાલી ઠેકાણું માલમ પડતું નથી. (૧) હું પ્રભુ તારા જશ મોટા છે, (બહુ તે સારાં કામો કર્યાં છે). હું તારું ભજન રોજ કરું એમ મને યુદ્ધિ આપ હું હ-મેસાં સાચચાલથી ચાલું એમ કર ને સધળાં દુઃખને તું મટાડી નાંખ.

પાઠ ૭૦ મો.	વેહ (ના) કાણું, છિદ્ર.	નોંધી (કૃ) લખી, ગણી.
મામલતદાર (ના) તાલુ	ઠલવાઇ (કૃ) ખાલી	કામની (ના) ખપની.
કાની જમાબંધી ઉ-	ચઇ.	શુમાર (ના) આસરો.
ધરાવનાર, (ખીજા	માથાફટ (ના) અડચણ.	ખબર (ના) સમાચાર.
વર્ગનો મેજાએટ.)	ફેરવવી (કિ) ઉંચી ની-	
પહેરો (ના) ચોકી.	ચી કરવી	
કચેરી (ના) રાજદરબાર.	અગાળ્યું (વિ) અતરાપી.	ધ્યાન=ચિત્તથી.

પાઠ ૭૧ મો.

પણે (અ) પાંદાં, ત્યાં	સરખી.	ટીઆં.
ગીતા (ના) ધર્મની ઓ-	લોટણ (વિ) ગોલાટ	લોટી (કૃ) ગોલાંટ ખાખ.
પડી.	ખાય એવા.	ફૂલવે (ક્રિ) મોટું કરે.
તકરાર (નાં) રગઝક.	શોક (ના) દલગીર.	કુંડાણું (ના) ગોળ
અપમાન (ના) ગેર-	યાહુ (વિ) જાડા ગળાનું.	ચકરકું.
આખર.	કલગીદાર (વિ) કલગી-	ડોક (ના) ગળે.
ઘોળકા (ના) અમદાવાદ	વાળી, તોરાવાળી.	પાઠ ૭૩ મો.
જીલ્લામાં એક ક-	શિરાજી (વિ) કલગી-	અંગ (ના) શરીરના
રમો છે.	દાર ટોપી વાળું.	ભાગ, શરીર.
પરગણું (ના) તાલુકો.	લક્ષ્મી (વિ) મેરની પેઠે	ખોપરી (ના) માથાનું
સીમ (ના) સીમા.	કળા કરી નાચનારું.	તાલકું.
ટટો (ના) ઝખડો.	થરથરી (વિ) થરથર	મગજ (ના) ખોપરી-
અહીં (અ) અહીંયા.	ધુળ્યા કરે એવું.	માંહેનો ભાગ.
સાલ (ના) વરસ.	ગિરેખાજ (વિ) ગોલાટ	થોભા (ના) થોબી આ
નિકાલ (ના) તોડ.	ખાનારું.	ગુચ્છા.
કારકૂન (ના) મેહેતો.	જંગલી (વિ) રાની.	હટાર (વિ) સીધું.
છેવટ (અ) આખરે.	અસમાની (વિ) ભૂરું	તાળવું (ના) મગજ
તુમ ગાંવમેં જાકર કોઇ	ચળકતા (વિ) જળકતા.	આગળનો ભાગ.
બમનકેઉદરસેં ગીતા	લિસોટા (ના) કાપા.	ખોચી (ના) ગરદન.
લાઓ=તમે ગામમાં	કળા (ના) પાંખ પોહો-	આંચ (ના) તુકસાન.
જાધને કોઇ ખાલ-	ળી કરીને નાચવું તે,	હડપચી (ના) દાઢી
ણને ત્યાંથી એક ધ-	ગરદન (ના) ડોક.	આગળની જગા.
ર્મની ઓપડી લાવો.	ઊંચી=નીચી નહીં તે,	મીચાય (ક્રિ) વીચાય.
બહુત અછા સાહેબ=	ઉપર.	ખાળી (કૃ) અટકાવી.
બહુ સાઈ સાહેબ.	રળિયામણું (વિ) શો-	ભમર (ના) આંખની.
હરયા (ક્રિ) દાંત કાઢયા.	ભાવંતું.	ઉપરના કમાનદાર,
ઠપકો (ના) દોષ.	જોડો (ના) સાથી.	ખાલ.
પાઠ ૭૨ મો.	ગોતાં (ના) ગોલાટ.	નસકોરાં (ના) નાકનાં
એકાકાર (વિ) એકમેક,	ગુલાટ (ના) ગોલાં-	મે કાણાં.

પાઠ ૭૪ મો.

ફેફસું (ના) શ્વાસ લે-
વાની નળી.

રાક્ષી (ના) કચડવા-
ના, ફાડી ખાવાના-
ખેવડા દાંત.

તાળવું (ના) મગજ
આગળનો ભાગ.

ડાઝામાં (ના) જડખામાં.
ઢાઢો (ના) પાછળના

ખેવડા દાંત.
ફાડવું (ક્રિ) ફરડી ખાવું.

લાળ (ના) નીગળતું
થુંક.

કાઠો (ના) પેટ તથા
વાંસાનીચેનો ભાગ.

ખળવેછે (ક્રિ) કરેછે.
શ્વાસ (ના) દમ.

વાચા (ના) ખોલવું.
ઈંદ્રિયો (ના) શરીરના

ભાગો, આંખ કાન
નાક જીભને ચામડી.

પાઠ ૭૫ મો.

ખીડ (ના) ધાસ ઉગેલી
જગ્યા. [લીક વગરનું.

ન ધણીઆતું (વિ) મા-
ગંજી (ના) મોટો ઢાંચો.

કાલાવાલા (ના) ખુ-
શામત.

તરણું (ના) તંખણું
સરખું (વિ) પણ, જેવું

નિરાશ (વિ) નાઉમેદ,
આશાભંગ.

નીચ (ના) હલકા.
અદેખો (ના) કીના-

વાળો.
અદેખાઈ (ના) કીનો.

શીખામણુ=ખોધ.
વાવરવા (કૃ) વાપરવા.

સાચવવા (કૃ) સંભા-
ળવા. [ત્યાર

હક (ના) દાવો, અખ-
સરખો (વિ) ખરાખર.

ખળવું (ક્રિ) ફાડવું.

પાઠ ૭૬ મો.

કૂર (વિ) ધાતકી.
સોગન (ના) કસમ, સમ.

ઉપદેશ (ના) ખોધ.
સુકૃત (ના) સારાંકામ.

હરિ (ના) પરમેશ્વર.
પ્રતાપ (ના) જોર, મેહોર.

વસ્ત્ર (ના) લૂગડાં.
જન (ના) માણસ.

ખુલ્લે (વિ) ઉઘાડે.
નવરંગ = તરેહેતરેહેના

રંગના. [નાચાર.
કંગાલ (વિ) ગરીબ,

ખિજાનું (ના) પાથરણું.
વય (ના) ઉંમર.

વચન (ના) શબ્દ, સુકન.
જૂઠા (વિ) ખોટા.

મુખ (ના) મોઢું.
વહે (ક્રિ) ખોલે.

હર (ક્રિ) ખીક, ધાક.
રાજી (વિ) ખુશી.

પ્રણુ (ના) ઇશ્વર.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૨.)

ધણા માણસો રસ્તામાં પડેલા (રજળતા) તેમને હું ઉઘાડે
શરીરે જેહં છહં, પણ મને તો, સધળા શરીરપર પહેરવાના
જાત જાતનાં લૂગડાં મળેછે. (૧) કેટલાક ગરીબ નાચારોને રહે-
વાનાં ઘરખાર મળતાં નથી, પણ મને તો રહેવાને સાડું ઘર છે
અને મજાને સારી પધારી છે. (૨) ખીજા કેટલાક માણસો નાની

ઉમ્મર થકી મોંમાંથી નહારા શબ્દ બોલતાં શીખેછે, તેઓ મોઢે બોટા કસમ ખાયછે, એવા તે પાપી માણસો માલમ પડેછે. (૩) મને શીખામણુ થકી સારી અક્ષર આવી, એ પરમેશ્વરની મારા ઉપર મેહેર છે; હવે હું બીહીને સારાં કામજ કરું, કે તેથી તે પરમેશ્વર મારા ઉપર ખુશી રહે. (૪).

પાઠ ૭૭ મો.

સિક્કા (ના) મોહોરો,
છાપ. [તમામ.
નરદમ (વિ) બીલકુલ,
વળાં (ના) ગુંચળાં.
ભાષા (ના) બોલી, લિપી.
અડી (ના) સિક્કો પા-
ડવાનો સંચો.
તળીયું (ના) નીચેનો
ભાગ.
મેળી (કૃ) મેળવી.
ઉપયોગ (ના) અપ.
નર્યા (વિ) એખલા, ફક્ત.
ગઢા (ના) ગાંગડા.
ખડક (ના) જમીન કે
પાણીમાં ઢંકાયલા
મજબૂત પથરા.
શોભિતી (વિ) શો-
ભાવાળી.
તોલ (ના) વજન.
હિરસે (ના) ભાગે.
મેળવે (ક્રિ) ભેજ.
છપાય (ક્રિ) છાપ પડે.

પાઠ ૭૮ મો.

ગંધક (ના) સળગી ઉઠે
એવો પીળા રંગનો
પદાર્થ.
હથિયાર (ના) ઓગ્ગર.
ભરતર (ના) રસ ગાળીને
કરેલી બનાવટનું લોટું.
ધડતર (ના) ધડીને કરેલું
બનાવટનું લોટું.
પોલાદ (ના) ખરું લોટું.
મળેલું (ક્રિ) ભળેલું.
તપાવી (ક્રિ) ગરમ કરી.
જૂના (વિ) અસલના.
કાળમાં (ના) વખતમાં.
કાંસુ (ના) એકજાતની
ખરડ ધાતુ.
મેળ (ના) મેળવણી.
સોંધું (વિ) સરતું.
તોલો (ના) ડર વાલ.
પૈસા (ના) દોડીઆ.
લીસો (વિ) સાફ.
ઉપયોગી (વિ) અપની.
ઇશ્વરકૃપા (ના) પરમે-

શ્વરની મેહેરખાની.

ઓગળી (કૃ) રસ થઈ.
કરેછે (ક્રિ) અંધાધ
જાયછે.
સખ્ત (વિ) મજબૂત.
ખરડ (વિ) ભાંગી
જાય એવું.
કઢાયાં (ના) છાછરા પે-
ણા, લોઢાની તાવડી.
સામાન (ના) ચીજો.

પાઠ ૭૯ મો.

કાટલાં (ના) તોલ-
વાના ઓગ્ગર.
ખાંડી (ના) વીસ મણુ
વજનનો બોળો.
માપું (ના) પરમાણું.
બેડીઉં (ના) ડર મણુ
વજનનો બોળો.
અધોળ (ના) સાડાચાર
ટાંક, અડીપૈસામાર.
કળશી (ના) સોળ મણુ
વજનનો બોળો.
નવટાંક (ના) પાંચ રૂપી-

આભાર, (હટાંક.)	માથાકૂટ (ના) કડાકૂટ.	સામા એક ખીજાને.
ગજ (ના) ૨૪ તસુ.	કુટ (ના) સુતારી અડ-	ધારો (ના) ચાલ, રીવાજ.
તોલખંધ (વિ) તોળીને.	ધો ગજ, બારધંચ.	પાઠ ૮૨ મો.
ભરતખંધ (વિ) ભરીને.	એકર (ના) ૪૮૪૦	ચેષ્ટા (ના) મજાક.
પ્રકાર (ના) જાત.	ચોરસ વાર.	વિવેકી (વિ) સલૂ-
અચ્છેરો (ના) અધશેરો.	અંતર (ના) તફવત.	કાઘ વાળા.
હરકત (ના) અડચણ.	અસલ (ના) અગાઉ.	અવિવેકી (વિ) સલૂ-
હારો (ના) સાત મણુ-	મૈલ (ના) ૫૨૮૦ ફુટ.	કાઈ વગરના.
નો બોળો. [બોળો	ધંધાદારી (ના) વપાર	સરત (ના) ધ્યાન.
ભાર (ના) ૧૪ મણુનો	કરનારા. [દનાર.	ફળીઉં (ના) શેરી.
રતી (ના) છ ચોખા.	ધરાક (ના) સોદો ખરી-	લખોટે (ના) મંજે.
વાલ (ના) ત્રણ રતી.	દંડાય (ક્રિ) શિક્ષા થાય.	મનસુખો (ના) વિચાર.
ગદીઆણો (ના) ૧૬ વાલ.	પાઠ ૮૧ મો.	કાછડી (ના) વાંસાની
ચણોડી (ના) ગુંજ.	વિવેક (ના) સલુકાઈ.	નીચે ધોચવાનો પો-
પાઠ ૮૦ મો.	મરજદા (ના) અદખ,	તીઆનો છેડો.
મણિકો (ના) મણુ-	સલુકાઈ.	ધમકાવ્યો (ક્રિ) ધાકદી-
માય એવું વાસણ.	તોછડાઈ (ના) હલકાઈ.	ધો, ધમકી આપી.
તસુ (ના) બે આંગળ.	નાનપણુ (ના) બચપણુ.	વાર્ધા (ક્રિ) અટકાવ્યા.
વીધાં (ના) ૨૦ વસાનું	મરજદા (ના) સલુકાઈ.	પાઠ ૮૩ મો.
ભરત.	ઓળખીતો (વિ) જા-	નીવડયો (ક્રિ) નીકળ્યો.
વીશવાશી (ના) કાઠી, વ-	ણીતો, પીછાનવાળો.	ત્રવાડી (ના) એકજાતની
સાનો વીસમો ભાગ.	અદખ (ના) અદાજો.	અટક, ઓખાત.
વામ (ના) ૬ હાથ.	વર્તવું (ક્રિ) ચાલવું.	આવકાર (ના) આદર-
વગેરે (અ) શિવાય.	નમવું (ક્રિ) વાંકા વળવું.	ભાવ, આદરમાન.
પ્રવાહી (વિ) પાણી	નમસ્કાર (ના) પ્રણામ.	ધનભાગ્ય=મોડું નસીબ
જેવા નરમ.	જેગોપાળ (ના) જીહાર.	પગલાં (ના) ડગલાં,
પદાર્થો (ના) ચીજો.	જીહાર (ના) જેગોપાળ.	કદમ.
શેરીઓ (ના) શેર	પટેલ (ના) ગામનો ઉપરી.	મુજ (સ) મજ, હું.
માય એવું વાસણ.	અરસપરસ (અ) સામ-	આંગણા (ના) બારણાં.

વળાવવા (કૃ) વહાય કરવા.	મોટો જોટો (વિ) નાના મોટા કકડા ભરડીને.	મધુરી (વિ) મીઠી.
સોજતી (ના) સાથી.	ભરડીને (કૃ) કચડીને.	વાણી (ના) વેણ, શબ્દ.
રીતભાત (ના) રીત, ચાલ ચલગત.	ભેટયા (ક્રિ) છાતીએ ખાઝયા.	પ્રથમ (અ) પહેલા.
પાઠ ૮૪ મો.	ખખર અંતર (ના) સમાચાર.	પ્રણામ (ના) નમસ્કાર.
કકળાણુ (ના) બૂમ, સોર.	માંદો (વિ) આળસી.	ગંગાજળ (ના) ચોખ્ખું પાણી.
માંડમાંડ (વિ) મોઢેસા-એ, ખાલી ખાલી.	શરમાઈ (કૃ) લજવાઈ.	શાંત (વિ) ધીમાં.
કઠણુ (વિ) મુશીબત.	પાઠ ૮૬ મો.	સ્નેહ (ના) હેત, પ્યાર.
હાંક (ના) બૂમ.	મિત્રાચારી (ના) દોસ્તી.	મિત્રાઈ (ના) દોસ્તી.
રળ (ના) પરવાનગી.	કુશળતા (ના) સુખાકારી.	ગંમત (ના) રમૂજ.
ઘાપ તેવા વેટા=જેવા.	કર (ના) હાથ.	પરસ્પર (અ) અરસ-પરસ.
આપ તેવા દીકરા.	આગમન (વિ) આવવાનું.	કેફ (ના) નીશા.
વહ તેવા ટેટા=જેવા.	મમ્મ (વિ) ખુશી.	ખેલી (કૃ) રમી.
વડ તેવાં તેનાં કળ.	સહિત (અ) સાથે.	ખેલ (ના) રમત.
ઠાવકાઈ (ના) ડાહ્યા પણુ.	દુર્જન=ખરાબ માણસ.	લડાલડી (ના) વઢાવઢી.
પાઠ ૮૫ મો.	સન્નન=સારો માણસ.	કપટ (ના) દુજો.
પાથરણું (ના) મિછાનું.	મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.	સ્વાર્થ (ના) મતલબ.
લોટો (ના) કળશીઓ.	વદે (ના) ખોલે.	સગાઈ (ના) સંબંધ.
કંસાર (ના) લાપશી.		જોખમદારી (ના) ધોસ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૩.)

સારા દોસ્તદારો એકઠા થાય ત્યારે પોતાને મોઢેથી મીઠા શબ્દ ખોલે, અને પેહેલાં એક ખીજને નમસ્કાર કરીને પાણી પાય પછી પાન સોપારીની ખીડી આપીને શરીરની સુખાકારી પૂછે, પછી હાથ જોડીને કેહેકે અહિં આ શા કારણે આપનું પધારવું થયું પછી તે વાતચીત કરી સંમળી ધીમાં પડી હરખ ભેર જુદા

પડે. સારામાણસના અરસ પરસના હેતથી તેમની દોસ્તીમાં તેમનું મન ખુશ રહેછે. (૧)

અરાખ દોસ્તદારો મળ્યા કે પેહેલાં તેઓ એક બીજાને ગાળ દઇ આનંદ પામશે, પછી એક બીજાને લાત મારી વાત ચીતમાં મગ્નક મસ્કરી કરતાજશે; તેઓની દોસ્તીના કારણમાં કેશી ચીજો (જેવીકે ભાંગ ગાંજો) પોતે પીશે ને બીજાને પાશે અને છેલ્લે રમત રમીને લડાઈ ટોટો કરી ઘેર જશે; તે મોઢે મીઠા શબ્દ બોલે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મતલબ સુધીજ વળગી રહે એવી જાનને તુકસાન ભરેલી અરાખ માણસની દોસ્તી જાણવી. (૨)

પાઠ ૮૭ મો.

કરોડ (ના) અરડાની વચમાંનું ઉભું હાડકું

રક્ષણ (ના) બચાવ.
કુક્ષા (ના) દમ લેવાની કોથળી.

શ્વાસ (ના) દમ.
ઝાલર (ના) કોર, ઝુલતી ચામડી.

પાર (ના) સુમાર.
શક્તિ (ના) બળ.
ટેરવા (ના) આંગળીના દીચકા.

જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
ખોળી (કૃ) શોધી.
સમુદ્ર (ના) દરિઓ.
બાહું (ના) નદીનો રેતાળ કાંઠો.

સેકંદો (વિ) સો.

વરસોવરસ (અ) હરસાલ.

પાઠ ૮૮ મો.

મોતીઆ (ના) શેવાળ.
મેડેથી (ના) માળેથી.
પરશાળ (ના) ભોંય તળિયાની જમીન.

વરાળ (ના) બાફ.
મળસકું (ના) સહવાર.
ઠાઠક (ના) ઠંડક.
તમાશો (ના) ખેલ.
તાસક (ના) ઢાંકણું.

ચત્તી (વિ) સવળી.
ઉપાડીને (કૃ) ઉંચકીને.
દાઝી (કિ) બળી.

પાઠ ૮૯ મો.

ગમ (ના) સમજ.
ચુશી (કિ) સોશી.
વાંસે (અ) પાછળ.

રજ (ના) રજકણ.
છોડીઆં (ના) લાકડાંના છોડા

કૂંકીને (કૃ) કુંક મારીને.
બડકો (ના) બળતું.
મેશ (ના) કાજળ.

પીઢીઆં (ના) ભારવટીઆ.

ફેરાં (ના) મોટા છાંટા.
ફરફર (ના) ઝીણી-છાંટી.

પાઠ ૯૦ મો.

વરસાદ (ના) મેઘ.
આડું અવળું (અ) અહીં આં તહીં આં.

અચરત (ના) નવાઇ.
ઠરું (કિ) કેહેવાયું.
ખેટા (ના) દીકરા.

ધરતી (ના) જમીન.

પાઠ ૯૧ મો.	મળ (ના) લેહેજત.	મનખો (ના) જીદંગાની.
બગલું (ના) એક જા.	રસોઈ (ના) જમણ.	જુગટું (ના) જુગાર.
તનું લાંબી ચાંચનું	ગમ (ના) ગુમ, બચ.	છેલ (વિ) વરણાગીઓ.
પક્ષી.	તક (ના) વેળા, વખત.	દુગાય (કિ) છેતરાય.
તાલ (ના) મળ.	ચુકવી (કિ) ભુલવી.	ઠોકરો (ના) ખતા,
શિરોઈ (ના) સાંકડાં-	આગ્રહ (ના) બળાત્કાર.	ઠેસ.
મોનું ઊંડું વાસણ.	દગરદગર (વિ) એકી	પિતા (ના) બાપ, તાત.
ટોળ (ના) મળક, મ-	નજરે.	ગમાર (ના) ગામડીઆ.
શ્કરી.	મલકાવીને (કૃ) હસીને.	પીટાય (કિ) ઝીકાય.
નોતડું (ના) જમવાનું	દાઝ (ના) બળાપો, ગુરસો.	પોઠીઆ (ના) સાંઢી-
કેહેણ.	પાઠ ૯૨ મો.	આ.
છાછરી (વિ) પોહોળી,	જુગારી (વિ) જુવાખોર.	દુર્ગણ (ના) ખરાબ ગુણ.
ઊંડી નહીં.	છકેલ (વિ) છાકેલો.	હાણ (ના) તુકસાન.
ફાંફાં (ના) ખોટી મે-	ખતા (ના) ઠોકર.	વળગે (કિ) બાઝે.
હેનત.	ભમેલ (કૃ) ભટકેલ.	સહી (અ) નક્કી.
ચપચપ (વિ) ઝડપથી.	કપૂત (ના) નહારો છો-	ફળ (ના) ફાયદો.
પરોણા (ના) પરદેશી ઉત-	કરો.	વળગી (કૃ) બાઝી.
રેલા માણસ, મેમાન.	ગોઠીઆ (ના) મળતિયા.	એળે (કિ) ફેકટ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૪).

એહુકેલો સેહુલાણી છોકરો ખતા ખાધને છેતરાય છે તે જીવે રમનારની સંગત કરેછે તે ઘણી ઠોકરો ખાયછે, ભૂતની પેઠે તે ભટકેછે ને બાપ તેને નહારો છોકરો કહેછે, એવા બીન સમજના આર મળતિયા હોય તે સાંઢીઆની માફક માર ખાયછે. (૧).

જુગાર રમવો ખરાબ ટેવછે. એમાં ઘણાં લોકને તુકસાન થાયછે; માણસને એ બાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હઠે નહીં; જુગાર રમવો એ ખરાબ ટેવછે એ નક્કી એમાં કાંઈપણ ફાયદો નથી, જે માણસ એને બાઝી રહ્યો તેનું જીવતર ફાકટ મરું એમ જાણવું. (એટલે એથી પૈસાની તથા આબરૂની ખરાબી થાય છે.) (૨).

પાઠ ૯૩ મો.

વણુજનો (ના) પોઠી ઉ-

પર અનાજ નાંખી

વેપાર કરનારો.

પેઠી (ના) ઝોલાદ.

શિયાળ (ના) કોલ્હા

જેવું જનવર.

વહેમ (ના) શક.

સગપણ (ના) સગાઈ.

કુટુંબી (ના) પીતરાઈ.

આપદાદા (ના) ધરડા

વરડા.

જંગલ (ના) વન, વગડો.

હીંગણા (વિ) અટકા

ખોલ (ના) અખોલ, ગુફા.

ભાઈમિંધી (ના) દોસ્તી.

પાઠ ૯૪ મો.

દોસ્ત (ના) ભાઈમિંધ.

ભોજો (વિ) નીખાલસ.

ગોઠવું (ક્રિ) એન પડવું.

પરાયું (વિ) પારકું.

સરભરા=પરોણાગત

સંતાઈ (કૃ) છુપાઈ

પધારજો (કૃ) આવજો.

રામરામ (ના) જીહાર.

કૂકડી (ના) મરઘી.

પસ્તાવા (કૃ) ફલગીર

થવા.

વહાલાં (વિ) ખારા.

ઝાઝો (વિ) અહુ.

દિવસે (ના) દાહાડે.

નવરાશ (ના) કુરસદ.

પાઠ ૯૫ મો.

કરતૂક (ના) કાવતરાં.

મુદો (ના) સાંખિતી.

દાવો (ના) હક, સંખંધ.

સંખંધ (ના) વળગણ

અરાડવા (કૃ) પોકારવા.

છોડાવ્યું (ક્રિ) મુકાવ્યું.

ચંડાળ (વિ) પાપી, દુષ્ટ.

લુચ્યા (વિ) હોંગા.

કાળુ કર=મોં સંતાડ.

ખડા (ના) મરઘીનું

રેહેઠાણુ.

લાજ (ના) એળ, શરમ.

ખોટા (વિ) ખરાય.

સ્વભાવ (ના) આશિ-

અત.

સાર (ના) મતલબ.

મતલબ (ના) સ્વાર્થ

સાધવા (કૃ) પાર પાડવા.

લાંખો (વિ) જોડો, ઘણો.

પાઠ ૯૬ મો.

ઉદાસ (વિ) ફલગીર.

સંતાપ (ના) દુઃખ.

સ્લેટ (ના) પથ્થર પાટી.

છાનોમાનો (વિ) મુંગો

મુંગો, ચુપકીથી.

હવેલી (ના) જાંચી ખાં-

ધણીનું ધર.

પાઈ (ના) એક પાઈ.

ધટારત (વિ) લાયક.

રળિયામણો (વિ) શો-

ભાવતો.

કંડો (વિ) ટાઢો.

સુંદર (વિ) સારા.

વીણી (કૃ) ચુંટી.

પાઠ ૯૭ મો.

ડોશી (ના) ધરડી ખા-

યડી.

સાજાં તાજાં (વિ) સા-

રા, સારી પેઠે.

ગમત (ના) રમુઝ.

અંધાપો (ના) આં-

ધળા પણું.

લાચાર (વિ) નાચાર.

વાળું (ક્રિ) ધીરજ પમાડું.

મીચીને (કૃ) વીચીને.

દસકત (ના) અક્ષર.

મજેની (વિ) સારી.

પાઠ ૯૮ મો.

ભાગ્યવાન (વિ) ન-

સીખ વાળો.

હાલ (ના) દશા, હવાલ

પીડા (ના) દુઃખ.

મટયો (ક્રિ) દુર થયો.

સાખાશ (અ) બન્ય છે.

કરકરી (વિ) ખડખડદી.	ફાળ (ના) ફિકર, ધારકો.	પાઠ ૧૦૩ બે.
ખાલી (ના) ઝઝણી.	છશરત (ના) નિશાની.	શિખર (ના) ટોચ,
અંગારો (ના) ચણુ-	દોર (ના) મુરખ.	ઉપલો ભાગ.
ગારો.	ચાળ (ના) કોરણ.	જવાળામુખી (વિ) બ-
દાઝે (ક્રિ) બળે.	લહોવા (ક્રિ) લૂછવા.	ળતા મોનો પાહાડ.
ભૂલતો (ક્રિ) વીસરતો.	લદ્દય (ના) અંતઃકરણ.	અમત્કાર (ના) અચંબો.
પાઠ ૯૯ મો.	પાઠ ૧૦૧ મો.	પુણ્ય (ના) ધર્મ.
કખૂલાત (ના) હા કેહેવીતે	દશા (ના) હાલ.	ભક્તિમાન (ના) ભ-
ઉત્તર (ના) જવાબ.	અવતરે (ક્રિ) જન્મે.	ક્તિ કરનાર.
વાળ્યો (ક્રિ) દીધો.	કોકો (ના) નાનો છોકરો.	ક્ષેન (ના) ખેતર.
ધૂણાવ્યું (ક્રિ) હલાવ્યું.	ઊજડ (વિ) વસ્તીવ-	ઝોગભેલો (કૃ) રસ
પાંગોડું (ના) પગના ધુ-	ગરનો, અવાગરો.	થઈ ગયલો.
ટણુ આગળનો ભાગ	જન્મથી (ના) અવતરે	ધડાકો (ના) મોટો
ઊઠાડવા (કૃ) ઉભો કરવા.	ત્યારથી.	અવાળો.
માથાફોડ (ના) મેહેનત.	ઉપયોગ (ના) ખપ.	ધગધગતો (વિ) બહુ
ઉચ્ચાર (ના) વેણુ, શબ્દ.	પાઠ ૧૦૨ બે.	ઊનો ઊનો.
રો રો (ના) રડ રડ.	અવસ્થા (ના) હાલ.	ચોતરફ (અ) ચારે
બાથ (ના) ખેલાયનું છા-	ગાયન (ના) રંગતાન.	બાજુએ.
તી સાથેનું દબાણ.	ઝડપ (ના) ઉતાવળ.	સડસડ (વિ) દડદડ.
ભત્રીજો (ના) ભાઈનો	સ્વાદ (ના) ચાખવું તે.	મોંઘી (વિ) ધણી કિમતી.
છોકરો.	વાસ (ના) સુગંધ.	દોલત (ના) માયા, પુંજ.
બહેરો (વિ) કાને સાંભળે	ગુલાબ, મોગરો (ના)	આચરણ (ના) ચાલ.
નહીં તે. [નહીં તે.	ખુશખોદાર ફૂલના	લીલો (વિ) ટાઢો.
મૂગો (વિ) મોંઘે બોલે	નામ.	અજાની (વિ) ભોળા,
પાઠ ૧૦૦ મો.	અવગુણ (ના) તુક-	વગર ભણેલા.
આસના વાસના (ના)	સાન	છાંચરી (વિ) દેવતાઈ.
સેવા ચાકરી.	નરશી (વિ) ખરાબ.	ઉગરી (ક્રિ) બચી.
સદ્ગૃહસ્થ (ના) સારા	માર્ગે (ના) રસ્તે.	પાઠ ૧૦૪ થો.
માણુસો.	છૂટકો (ના) નિકાળ.	કેફ (ના) નિશા.

નિંદા (ના) બદબોધ.	ભાંગી (ના) ભાંગ પી-દોષ (ના) ઠપકો.	
ઊચરવું (કિ) ખેલવું.	નારો માણસ.	લજવાય (કૃ) શરમાય.
બ્રાંતિ (ના) વેહેમ.	અશીર્ણુ (ના) અશીર્ણુ	ન્યાત (ના) જાત, જા-
કાર્તિવંત (વિ) આખ- રદાર.	ખાનારો માણસ.	તના માણસો.
કરંત (કિ) કરવું.	કન્યા (ના) કુવારી છોકરી.	ચેતો (કિ) સમજી લેઓ.
રોષ (ના) ગુસ્સો.	નવ (અ) નહીં.	નર (ના) મરદ, ભાવડો.
શિર (ના) માથું.	સોખત (ના) સંઘત.	નાર (ના) બધરી.
જગ (ના) જગત.	રખે (અ) નહિતો, રખેને.	જીવતર (ના) જીવંતગાની.
કુશી (ના) નિશા કરનારો.	મહું=સાફ.	ધિકાર (ના) તિરસ્કાર.
લાજ (ના) આખર.	મનુષ્ય (ના) માણસ.	વળગશે (કિ) ખાજશે.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.	વ્યસની (વિ) ટેવ રાખ-	રેલ (ના) બાહારનાં ચઢી
સોંપે (કિ) ધીરે.	નારો, વ્યસનખોર.	આવેલાં ભરપુર પાણી.
કાજ (ના) કામ.	પસ્તાય (કિ) દલ-	સાથે (અ) ભેગા.
	ગીર થાય.	ખેલ (ના) રમત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૫).

જે કુશી હોયછે તેની દુનીયામાં આખર ગણાતી નથી; તેથી તેનો ભરોસો કરીને કોઈ કામ સોંપતું નથી; જે માણસ ભાંગ પીએછે, અશીર્ણુ ખાયછે, તે કફ કરેછે, તેને કોઈ છોકરી પરણાવતું નથી. (૧). ને તે કુશીની સંગત કરતાં બધાં માણસો ખીએછે. કે રખેને એની સંગત કરીશું તો લોકો આપણી બદબોધ કરશે; કોઈ ખીજે માણસ કંઈ વસ્તુ ધરની ચોરી જાય, તો તેનો વેહેમ કુશીને માથે આવે કે એણે લીધી હશે. (૨). કામ સાફ આખરદાર માણસ હોય, તો તરત તે કુશીનો ભરોસો કરતું નથી; માટે જે કોઈ માણસ કફ કરવાની ટેવ પાડેછે તે પછી મનમાં બહો અફસોસ કરેછે. (કેમકે કફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી). (૩). કુશી માણસ પોતાનો ગુસ્સો ખીજી ઉપર કાઢાડે; ને પોતાને જે ખરાબ ટેવ પડી હોય તેનો ઠપકો તેને મૂકેછે, જ્યાં એખસો ખેડો હોય ત્યાં શરમાયછે ને પોતાની ન્યા-

તના કાઠ માણસો પોતાના જેવાં થાય તેવા ઇલાજ જોયા કરેછે. (૪) તે માટે તમે સધળા માણસો સમજી લેઓ, ને એવા કુશી માણસસાથે તમે જોલો ચાલો નહીં; જે અધરી કુશીને પરણી હોય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫). કુશી વસ્તુ (ભાંગ, અ-શીષ્ય, માઝમ, તાડી, દારૂ), વગેરેની સંગત તમે કરો નહીં. નહિતો તમારે ગળે તે બંધાશે; સાપ કેફ, ને રેલના ચઢેલા પાણી એ ત્રણ-સાથે તમારે રમત કરવી નહીં, કેમકે, (સાપ કરડે, કેફ ગળે બાઝે ને પાણી ખુડાડે). (૬).

પાઠ ૧૦૫ મો.	સંકટ (ના) દુઃખ, આ-	ચનો પારસી સાધ
સાખરી (ના) એક જ-	પદા.	જોડો.
તની હરણી.	વચ્ચાણી સ્ત્રીચઢી દાંતે	તરી (ના) ઉંચી જાતનું
હાણ (ના) નુકશાન.	વઢગે=જેની તારીફ	સાફ ચામડું.
અવિચાર (ના) વગર	કરીએ તેથી માહું	ચંપલ (ના) ખાલું ચા-
વિચાર.	થાય (જેના વખા-	ચને ખડા વગરનો
પડછાયો (ના) ઓળો.	ણ કરીએ તે માથે	જોડો.
વખોડવું (કિ) વગોવવું.	ચઢી જાય).	કાલખૂત (ના) જોડામા-
નિહાળવું (કિ) જોવું.	કાયદાવાળી=ગુણવાળી.	ઠોકવાનું મોચીનું
ભરાવ (ના) શોભા, દે-	અવગણના (ના) તિર-	લાકડાનું ઓળર.
ખાવ.	સ્કાર, ધિક્કાર.	સપાટ (ના) ચાંચ તથા
ખડાઇ (ના) મોટાઈ.	પાઠ ૧૦૬ હો.	ખડા વગરનો જોડો.
લજબું (કિ) એખ લ-	તળી (ના) જોડાનું તળિ-	આર (ના) સોય જેવું કા-
ગાડી, શરમાવી.	આનું જાડું ચામડું.	ણા કાચવાનું મોચી-
મુદ્દે (વિ) ખીલકુલે.	મીરજાઇ (વિ) પીશોરી-	નું હથિયાર.
શિકારી (વિ) શિકાર	ના જેવો પશુ ખેડે-	મુગલાઈ (વિ) વાળેશી
કરનારા.	લી ચાંચનો જોડો.	ચાંચનો ઉંચી એ-
ખેંચતાણ (ના) ખેંચા-	ખાલું (ના) જોડાનું ઉ-	ડીનો જોડો.
ખેંચ.	પહું ચામડું.	મોચી (ના) જોડા સીવ-
ધિક્કારવું (કિ) તિરસ્કાર	પીશોરી (વિ) ઉભી, ચાં-	નારો.

અકતી (ના) આમડાના	ડાની વાધરી.	ગિલટું (વિ) સામું
ગોળ કકડા.	મેલ(ના)ધૂળ ક્યરોવગેરે	અમણું.
દખણી (વિ) સરખા	અખેરી (કૃ) ઝાપટી.	સડે (કિ) જણાય.
ખાલાનો દક્ષિણી	રક્ષણ (ના) અચાવ.	સલટું (વિ) સીધું.
લોકાને પેહરવાનો	ઠોકર (ના) ઠેસ.	અચીત (અ) નક્કી.
જોડો.	પાઠ ૧૦૮ મો.	પટું (કિ) કહું, બણું.
ગામડીઆ (વિ) એક.	અશોક(ના)સુખ, એન.	વેણ (ના) શબ્દ.
સરખા ખાલાના ગા-	પિંઠ (ના) ગોળો.	પાધરું (વિ) સીધું.
મડાના લોકાને પેહ-	ખીચ (અ) વચમાં.	છપાય (કિ) જણાઇ
રવાના જોડા.	કુદામ(ના) નહારી જગો.	આવે.
પાઠ ૧૦૭ મો.	કીચ (ના) કાદવ.	પ્રભુજી (ના) મશ્વર.
ગિથલાવવું (કિ) ફેરવી	કાયા (ના) શરીર.	ચોટું (ના) અનર.
નાંખવું.	ગર્થ (ના) પૈસો.	ચેત્યો (કિ) અખરપડી.
પાળ (ના) કોરણ.	ગાંઠ (અ) પાસે, સોડે.	નીચ (વિ) હલકો.
સુખતળી (ના) માંઝર.	પીજીએ(કિ) પીજીએ.	લપટાણી (કિ) ખરડાઇ.
મગનીશીંગ (ના) વિલા-	કીજીએ (કિ) કરીએ.	માયા (ના) પુજી.
યતી શીંગ.	વડાઈ (ના) મોટાઈ.	પદવિ (ના) જગ્યા,
અવળું (વિ) ઊંધું.	વસો (કિ) રેહો.	દરજાને.
સવળું (વિ) ચંતુ.	કશો (વિ) કંઇપણ.	નિર્લજ (વિ) બેશરમો.
કોર (ના) આજી, પાળ.	વચ્ચો (કિ) રહ્યો.	ફાકટ (વિ) નકામો.
ગાળા (ના) ઢીલીયામ-	અસુખ(ના)બેચેનપણું.	ફજેત (વિ) બેહુરમત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૬).

કદી કેફી વસ્તુ પીવી નહીં, ને વિચારીને કામ કરવું, જેથી લોકોમાં આખર વધે, ને હંમેશાં સુખમાં રહો; કેફ કરવામાં કાંઇ પણ લેહેજત રહી નથી. એથી કરી સામું જીવને બેચેનપણું થાયછે, ને પાધરું કામ હોય તે પણ જણાતું નથી; તમારા મનમાં હું બરાબર પાધરોજ શબ્દ કહું છું એવું નક્કી જણાવે; જે માણસ કેફ કરેછે તેની અકલ ધણીજ ધટેછે; જ્યારે પાપનો ગોળો પાપથી ભરાયછે, ત્યારે કેફી

માણસ તેની નીશાથી પકડાઈ આવેછે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેફ કરવી મૂકી દેશે તેના પર પરમેશ્વર રાજી થશે. (૧).

કેફી માણસ કેફ કરીને પછી તે ખમ્મરની માંહે આવ્યો ત્યાં સારી કે નકારી જગોએ તે પડી ગયો, તોપણ (કેફની ધૂનમાં) તે નકારાને ખબર પડી નહીં; તેને ખબર પડી નહીં તોપણ તેનું આખું શરીર કાદવમાં ખરડાઈ ગયું, અને તેથી લૂગડાને છેડે જે પૈસા બાંધેલા હતા તે તે મૂરખ બોઈ બેઠો (કોઈ છોડી ગયું), તેથી દલપતરામ કવિ કહેછે કે તે નફરત થઇને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો તે કેફ કરીને નકામો બેહુરમત થશે. (૨).

પાઠ ૧૦૯ મા.

પજ્ઞે એવું.

હંગાઈ (ના) હગ્યાજી,
છેતરવાનું કામ.

સાહી (કિ) પકડી.

દ્વેષ (ના) કીનો.

બલાઈ (ના) સાલસાઈ.

શત્રુતાઈ (ના) દુશ્મનાઈ.

આઈ (ના) બેહેન, બાયડી.

ભલાઈ (ના) સાલસાઈ.

મિત્રતાઈ (ના) દોસ્તી.

સર્વથી = બધાથી.

ટળે (કિ) મટે, જાય.

સદાઈ (અ) રોજ.

તજી (કિ) છોડી, મૂકી.

દુખદાઈ (વિ) દુઃખ

સજનાઈ (ના) સલુકાઈ.

સગાં (વિ) એક મા તથા

ઉપજે એવો.

મેળવી (કિ) મેળવી.

એકજ બાપના પેટના.

લો = બોલો.

વાસના (ના) ખુશબો.

સંપીને (કિ) હળીમળીને.

મીઠાઈ (ના) મીઠાસ.

સુખદાઈ (વિ) સુખઉ-

લુચ્ચાઈ (ના) હોંગાઈ.

તન (ના) શરીર.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૭).

અરે બાયડીઓ ને મરદો તમે બધાની સાથે સગાઈ પકડીને જેવા એકજ માબાપના પેટથી જન્મેલાં ભાઈ બેહેન રોજ હળી મળીને રહે, કે જેની લડાઈ માણસમાં જલુાઈ એમ લડયા નહીં, એવી માણસાઈ પકડી હોંગાઈ બધાઈ છોડીને અને બોલવામાં આબરૂની ખુશબો મેળવીને, વેરભાવ કહાડી નાંખી તમે મનમાં સ્નેહ ભાવ રાખો; એથી તમને સુખ થાય એવું માન મળે ને દુઃખ ઉપજે એવી અદેખાઈ તમારી જતી રહે; માટે મોંઢે સારા સારા શબ્દ બોલો કે તમારા શરીરમાં સુખ થાય. (નિરાંતે ઉંઘ આવ).

પાઠ ૧૧૦ મો.	ભુરકો (ના) ફૂદકો.	પાઠ ૧૧૩ મો.
ખટપટ (ના) કડાકુટ.	મટાડી (કિ) ઓલવી	ઝુંટવવુ (૧૬) છીનવી
દાઢક (ના) ઠંડક.	જુક્તિ (ના) તદખીર.	લેવું, ખુચી લેવું.
પટેલ (ના) ગામનો	કરાડા (ના) કોરણ.	સંતોખવું (કિ) તરપત
ઉપરી.	ટેકાવે (કિ) અધેલીને	થવું. [થવું.
કરખો (ના) તાલુકાનું	મૂકે.	હરખાતું (કિ) મગન
સૌથી મોટું ગામ.	વાર (ના) ઢીલ.	પૂછતાં(ના)તપાસ કરતાં
હરખાતા(કિ)ખુશીયતાં.	ઉગારવા (કૃ)અચાવવા.	ચોખ્ખી (વિ) સાફ-
મૂલ (ના) કિમ્મત.	જોખમ (ના) ધારતી.	દાનતની.
ભાવ્યાં (કિ) સારાં	આપમતલખી (વિ)	સાથી (ના) સોખતી.
લાગ્યાં, સ્વાદ લાગ્યા.	સ્વારથી.	હ્યો (કિ) નક્કી થયો.
વડો (વિ) મોટો.	લેખે (કિ) ગણે, માને	ધીરજ (ના) સખુરી.
ઠળીઆ (ના) કળીઆ.	પાઠ ૧૧૨ મો.	વાટ (ના) રાહા.
રોપીશ (કિ) વાવીશ.	ગિજગો (વિ) સફેત.	કાયર (વિ) હેરાન.
દાડમડી (ના) દાડ.	ચળકતો (વિ) તેજકર	ઉઘાડી (કિ) ખુલ્લી કરી.
મનું જાડ.	તો, ચળકતો.	ખરચાય (ના) વપરાય.
ખેડુત (ના) જમીન	ગાળ્યો (કિ) રસ ક્યો.	દીકરી (ના) છોકરી.
ખેડનારો.	છાપ (ના) આકાર.	રૂએ (કિ) રડે.
ડાહ્યા (વિ) શાણો.	લેખણ (ના) કલમ.	પાઠ ૧૧૪ મો.
ઓસડ (ના) દવા.	ચાંપશો (કિ) દાખશો.	વેગળેથી (અ) આઘેથી.
જોડવાની (કૃ) એકઠા	ગાંધી (ના) કરીઆણું	રોધને (કૃ) રડતાં રડતાં.
કરવાની.	વેચનાર, નેસ્તી.	જાપો (ના) પરાનુંનામ.
લોભીઆં (વિ) લાલચુ.	હાટે (ના) ખજાર.	હીંડતાં (કૃ) ચાલતાં.
તરશ (ના) સોષ.	ગદ્દો (ના) કાંણુવાળી	આપુ (ના) ભાઈ.
હરખથી (ના) ખુશીથી.	નાની ધસકોતરી.	થાક (ના) આરામ.
ખચ્ચી (ના) ખોડી.	કીકી (ના) નાની છોકરી	ધણી (ના) માલિક.
પાઠ ૧૧૧ મો.	ગિંચકી (કૃ) ઉપાડી.	પાઠ ૧૧૫ મો.
શોધ (ના) ખોળ.	તકરાર (ના) રગઝક.	અટક્યાળો (વિ) વી-
ખાઈ (ના) ઉંડીખાડી.	ભાગ (ના) હિરસો.	ચીત્રો.

અડપલો (વિ) અટક-	ધુંબ (ના) ધબ.	શોર અકાર (ના) અ-
ચાળો, વીચીત્રો	ખાડાળાં (વિ) ચપટાં.	વાજ, સાદ.
ફાંકડો (ના) રંગીલો, છેલ.	અતિશે (વિ) ધણા.	ચોક (ના) છોથી ખાં-
ડારો (નાં) ધમકી.	અડપલાં (ના) અટક	ધેલી જમીન.
ધીર (ના) હિમ્મત,	ચાળા, આડાં અ-	અધો (વિ) આંધળો.
ધીરજ.	વળાં કામ.	હસવું (ના) હાંસી, મજાક.
ડખી (ના) દાખડી.	છરી (ના) ચપ્પુ.	હાણુ (ના) તુકસાન.
ચૂરા (ના) કકડા.	સાન (ના) સમજણ.	લાડકડા (ના) લાડવાયો,
ઝૂમી (કૃ) બાઝી.	ડાખલી (ના) દાખડી.	વાહાલો છોકરો.
ચશ્મા (ના) અક્ષર	આનંદ (ના) ખુશી.	વસમા (વિ) કપરા.
મોટા દેખાય એવો	તત્કાળ (અ) તુરત.	દાટ (ના) જીલમ.
કાચનો સચો.	જામડું (વિ) ભારે, ઘણું	ઘડયો (ક્રિ) બનાવ્યો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૮).

એક અટકચાળો છોકરો, જેનું નામ જીવો હતું; તે જે ઠેકાણે જઈને એસે ત્યાં ધણાં અટકચાળા (આડા અવળા કામ) કરતો હતો. (૧). કાગળ કે કલમ પછી ચપ્પુ, જે જે ચીજ તે જોતો તે ગમે તેવી સારી હોય તોપણ તેને ઝડપથી બાઝી પડતો હતો. (૨) તેને ના કહીએ પણ તે માને નહીં, અને કાંઈનું કહેલું કશું તે કાને ધરે નહીં, તો પણ તેને એકજ દહાડામાં, બધી સમજણ આવી ગઈ. (૩) ધરડો માણસ ચશ્માને દાખડી (તપખીરની) મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટકચાળો (જીવાએ), તુરત ધણા હરખ ભરે તે બંને વાના લઈ લીધાં. (૪). પછી તે ચશ્મા જે ધણા ચપટા હતા તેને જીવાએ નાક ઉપર ભેરવ્યા, અને પગ વતી ધબ દેતા કે દાખડી હતી તે જોવા સાફ લીધી. (૫). તે દાખડીનું ઢાંકણું મજબૂત દીધેલું હતું તેથી તે ઉઘાડવાને તેણે ધણું જોર કીધું, એટલે જોરથી તે ઉઘડતા ધણું ઉછળ્યું ને ધણો અવાજ થયો. (૬). તેમાંથી પછી તેના મોં ઉપર બધે તપખીર તપખીર થઈ રહી, એટલે તે ફાંકડો (સહેલાણી) પાછો ફાંફાં મારવા લાગ્યો,

ને હીમ્મત રાખી શક્યો નહીં. (૭). પછી ચશ્મા તે છોના ચોકમાં નાખ્યા, ને છીકા ખાવા લાગ્યો, તે થાકીને ગભરાયો એટલે થુ થુ કરી, પછી જીવો ત્યાં રડવા લાગ્યો. (૮). તે આંખને ઘણી ચોળવા જાયછે તો આંખે તે આંધળો થાયછે. એવામાં ડોસાએ છોકરાને જોયો. અને ચશ્માના કકડા થયેલા દીઠા. (૯). પછી તે ડોસાએ જીવાને કહ્યું કે બાઈ હાંસી (હસારત) થઇને વળી નુકસાન થયું, માટે હે લાડકવાયા જીવા તું એજ મતાનો જાણુજે. (૧૦). ચશ્મા તો કપરાં થઇ પડ્યાં, (માહેના કાચ બાંગી ગયા), ને દાખડીએ જીલમ કર્યો (માહેની તપખીર વેરાઈ ગઈ). પછી જીવાએ કોઈ દહાડો પશુ ખીજ વાર પોતાની જાંઘાનીમાં એવો ઘાટ ખનાવ્યો નહીં. (એવું કામ કીધું નહીં.). (૧૧).

પાઠ ૧૧૬ મો.	ઝટ (અ) જલદી.	રી, ઝાડપાતરાંવગેરે.
નાનો કાંટો=કલાકકાંટો.	ચિત્ર=છખી.	વણુતોલ=તોલ નહીં.
લાંખો કાંટો=મોટો કાંટો,	સેકડ=પળ.	થાય તે, ઘણોજ.
મિનિટકાંટો.	ગોઠવણુ=તજવીજ.	મહાર (ના) રાગનું નામ
ચિત્ર (ના) છખી, તસવીર.	પાઠ ૧૧૮ મો.	(ચોમાસામાં ગાવા-
કુંડાળું (ના) ચકરડું.	ઝડતુ (ના) મોસમ.	નો રાગ.)
અંતરે (અ) છેટે.	વણુન (ના) ખ્યાન, વિસ્તાર.	ખેતીકાર (ના) ખેતીવાળા.
આંકડાં (ના) નંખરો,	શીતળ (વિ) ડંડો.	ચાખડી (ના) પાવડી.
અકો.	પાનખર (ના) ઝાડનાં	શિઆળો (ના) ટાઢની
મિનિટ (ના) રા પળ.	પાંતરાં ખરી જાય	મોસમ.
પાઠ ૧૧૭ મો.	તે મોસમ.	કડોળ (ના) અડદ ચણા
મધરાત (ના) વચલી	તખોળ (ના) પાન.	વટાણા વાલ વગેરે
રાત (રાતના) ૧૨	શાલ (ના) ઉનનું કિમતી	ધાન્ય. [ગરખી.
વાગતાનો વખત.	લૂગડું.	ડગલી (ના) ખેવડી અં-
એકીવારે=સામટા.	સરોવર (ના) મોટું	ધટે (કિ) ઓછો થાય.
સવાલ (ના) પ્રશ્ન.	તળાવ.	જિનાળો (ના) તાપની
નક્કી (અ) ખચીત.	વનસ્પતિ (ના) લીલોત.	મોસમ.

જળ (ના) પાણી.	કુટે તેવો હોજ.	ડૂખાડૂખ (વિ) ખુડાખુડ.
પાન (ના) પાતરાં.	બાગ (ના) મોટી વાડી.	ઉચારે (ક્રિ) ખોલે.
કેસડાં (ના) પીઝારંગ.	ચંદન (ના) સુખડને	વાવે=રોપે.
કાઢાડવાના ફૂલ.	પાણી સાથે ઘસીને	ચંપા, ચંખેલી, ૧ ફુલના
રૂડાં (વિ) સારા.	કરેલો લોંદો.	જૂદા, ગુલાબ } નામ.
ગુણવાન (વિ) કાયદો-	પંખા (ના) વીંજણા.	ફૂલાય (ક્રિ) ખીલીઆવે.
વાળા.	કાયલ (ના) મધુર રા-	સુખમાટ (ના) સુખને
હોજ (ના) પાણીનોખાં-	ગનું કાળું પક્ષી.	સારું.
ધેલો કુંડ.	ચોમાસું (ના) વરસા-	હીચોળા (ના) હીંચકા,
ફૂવારા (ના) પાણીની	દની મોસમ.	હીંદોળા.
સેરા પૌતાની મેળે	ખાસું (વિ) મજાનું.	ખાટ (ના) ખાટલો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૯).

ટાઢની રૂતુ (કારતક, માગસર, પોસ, માહ) માં ઠંડો પવન આવેછે ને પાનખર રૂતુ (ફાગણ, ચૈત્ર) માં ઘણું પાકેછે; શિયાળે ગોળ થાયછે ને કપાસ કઠોળ પણ પાકેછે ને લોકો શરીરે તેલ ચોપડેછે ને પાન આવેછે. (૧). વળી શિયાળામાં લોકો ડીલમાં ઉન, બનાતના ડગલા પેહેરેછે ને શાલ ઓઢેછે, ને ગરીબ લોકોના પગ ને ગાલ ફાટી જાયછે (તેઓને ડગલા શાલ મળતા નથી); શિયાળામાં દહાડો ટુકો ને રાત મોટી હોયછે. ને શરીરમાં ખોરાકથી જોર આવેછે. (૨). તાપની રૂતુમાં ભોંયમાં પાણી ઘણું ઉંડાં જતાં રહેછે, ને નદી તળાવનાં પાણી સુકાઈ જાયછે; અધી લીલોતરીના ઝાડને નવાં પાંદડાં આવેછે. ને કામમાં આવે એવા સારા પિઝારંગના કેસડાના ફૂલ થાયછે. (૩). ઉનાળામાં પાણીના કુંડ, ફૂવારા, બાગ, બગીચા સારા લાગેછે. અને સુખડનું ચંદન તથા વીંજણો પણ વાહાલા લાગેછે. (તેથી ઠંડક વળેછે.) કાયલ પક્ષી સારા મધુર શબ્દ બોલેછે અને ગરમી ઓટલી પડેછે કે તેનું તોલ થતું નથી (ઓટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રૂતુ બહુ મજાની લાગેછે. તેવારે અધે ઠંકણે પાણી બરપૂર થઈ રહ્યું હોયછે; લોકો મસાર રાગ

ગાયછે (૩) તેથી વરસાદ આવે). ને ખેતીવાળાઓ ખેતરમાં રોપણી ચલાવેછે. (૫). ચંપા ચંખેલી ને જુઈ, તેમજ ગુલાબના ફૂલ સારા ખીલેછે; ચોમાસામાં વરસાદને સાંઈ છત્રીઓ હોયછે ને સુવા ખેસવાને હોયકા ને ખાટલો તથા ચાલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોયછે. (૬).

પાઠ ૧૧૯ મો.

લાવરી (ના) ચંદોળ
પક્ષી.

લણુવું (ક્રિ) કાપણી
કરવી.

નચિંત (વિ) બેફિકર.

ફાકટ (વિ) નકામું.

ચિંતા (ના) ફિકર.

આડોશી પડોશી (ના)

પાસેના ઘરના રહેનાર.

ટાંપીને (કૃ) તાકીને.

માલ (ના) જીવ.

ભાઈભાંડુ (ના) ભાઈ-

તથા ભાઈ બેહેનનાં

છોકરાં છંઆં.

લણુણી (ના) કાપણી.

ખીન્યાં (ક્રિ) ખીધાં.

સમાચાર (ના) ખબર.

પાઠ ૧૨૦ મો.

ધારણા (ના) દિલાસો.

પડે (વિ) જાતે, પોતે.

આપ મુખા વિના સ્વર્ગે

ન જવાય = પોતાનું

કામ પોતાથી જેવું

સાંઈ થાય તેવું ખી-

જથી નહીં થાય.

મેઘ સમાન જલ ન-

હિ = ખીજું ગમે એ-

ટલું પાણી આવીને

પડે પણ વરસાદના

પાણીની ખરાબર

નહીં થાય.

આપ સમાન થલ ન-

હિ = આપણું કામ ક-

રવામાં આપણું જોર

જેટલું કરેછે તેટલું

ખીજથી થતું નથી.

મેઘ (ના) વરસાદ.

સમાન (વિ) ખરાબર.

મળ (ના) જોર.

નજર (ના) નીધા.

પાઠ ૧૨૧ મો.

તેજનો (ના) જયફળ

જાવંત્રી તજ વગેરે

મસાલો. [ગંધદાર.

ખુશબોદાર (વિ) સુ-

ગવંત્રી (ના) જયફળ

ઉપરની છાલ.

ટાપુ (ના) બેઠ.

ખાસાં (વિ) મઝાનાં.

હૂમખાં (ના) હુમખા.

શોભિતું. (વિ) શોભા-

યમાન, સાંઈ.

મીજ (ના) ફળ, ગર.

જમફળ (ના) જમફળ.

દેખાવડું (વિ) શો-

ભાવડું.

ચૂંટી (કૃ) તોડી.

પાઠ ૧૨૨ મો.

ખાદીઆન (ના) એક-

જાતનો તેજનો.

ભભકદાર (વિ) શો-

ભિતો, ખીલતો.

તજ (ના) લવેંગના

ઝાડની છાલ.

ગળપણ (ના) મીઠાસ.

નીપજો (ક્રિ) પાકે.

કુંપળ (ના) ફળુગો.

સોડમ (ના) વાસ.

તમાલ પત્ર (ના) ત-

જનાં પાંતરાં.

જાંબુડો (વિ) જાંબુના

જેવો, (ભૂરો આ- સમાની.)	હિંદી (ના) હિંદીમહા- સાગર. (હિંદુસ્તાન ની દક્ષિણનો.).	શંખલા (ના) છીપોમાં થતા જીવડાં.
પાઠ ૧૨૩ મો.	આટલાંટિક (ના) એ- શિયા ખંડની પ- શ્ચિમ તરફનો મ- હાસાગર.	ભરતી (ના) જીવાળના પાણીનું આવવું.
લોંકડી (ના) કોદહાં- જેવું જનનવર.	પાસિફિક(ના)સ્થિરપા- ણીનો મહાસાગર.	ઓટ (ના) પાણીનું ઉતરવું.
છટકી જવું (કિ) નાસી જવું, હાથમાં નહીં આવવું.	રોકવું (કિ) ઘેરવું, ફરી વળવું.	પરવાળાં(ના)ઝીણાલાલ પથરા જેવી ચીજ દરિઆમાં થાયછે.
શિકારી (ના) પારધી, શિકાર કરનારો.	સાગર (ના) સમુદ્ર.	વાદળી (ના)કાણાકાણા- વાળી પાણી ચુસે એવી પોચી ચીજ.
અણીદાર (વિ) અ- ણીવાળું.	ચારેમેર (ના) ચારે બાજુ.	પાઠ ૧૨૬ મો.
છાંટ (ના) રંગની ભાત.	ચીંટી (કૃ) લપેટી, ઘેરી.	ડેરા (ના) તંબુ.
ખોલ(ના)બખોલ, ખો.	પીવાળેગ=પીવાણાયક.	તંબુ (ના) નાનો ડેરા.
ખો (ના) ખાઈ.	પથરાએલું (કૃ) ફરી વળેલું.	ખાંડ (ના) ખંદર.
સંધ્યાકાળ (ના) સ- મીસાંજ. (દીવા બતીનો વખત).	પાઠ ૧૨૫ મો.	અનુકૂળ (વિ) ઠીક. પાધંડ.
કાળ (ના) મોટો ઊંદર.	ચમત્કાર(ના)અચખો, અજબ ખેલ.	ઢાળે(કિ) ઢળતીરાખેછે.
કૂકડાં (ના) મરઘા.	ખોખું (ના) જીવ વગ- રતું ખોળાઉં.	પેદાશ (ના) આવક, નીપજ.
બગાડ (ના) નુકસાન.	વમળ (ના) પાણીના ભમરા.	જીવેછે (કિ) ગુજરો- કરેછે.
ખબરદાર(વિ)હોશીયાર	વટોળીઓ (ના) પવ- નનું જોરથી વાવું.	ખૂંટી (ના) ખીલી.
પક્કાઈ (ના) ખંધાઈ.	કંઠાળ(ના)દરિઆ કાઠે- નો દેશ.	હુશિયાર (વિ) અકલ- વાળા, કાબેલ.
ખંધું (વિ) લુચ્ચું.		પાઠ ૧૨૭ મો.
પાઠ ૧૨૪ મો.		કળા (ના) હુન્નર, યુક્તિ.
મહાસાગર (ના) મોટા- સમુદ્ર, (પૃથ્વી ઉપર એવા પાંચ છે).		યંત્ર (ના) સચો.
કાંઠો (ના) કિનારો.		

પ્રત (ના) નકલ.	વર્ગ (ના) જાતિ, પંક્તિ.	પાઠ ૧૩૦ મો.
મુદ્રાછાપ (ના) ખીખા	વનરપતિ(ના)લીલોતરી.	ઉપરાણું (ના) તરફદારી.
છાપ.	કરમાય (કિ) ચીમળાય.	વહાલાં (વિ) હેતેસરી.
શિળાછાપ (ના) પથરા	વેદના (ના) પીડા, દુઃખ.	લાજતી (કૃ) શરમાતી.
ઉપર અંક્ષર પાડી	પદાર્થ(ના)ચીજ, વસ્તુ.	એનપણી (ના) સહિએર.
છાપવું તે.	મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.	વારી (કિ) અટકાવી.
પુસ્તક(ના)ચોપડીએ.	ખરે ખરા (ના) સાચે	ઝંખવાણું (વિ) ઝાંખા,
શુમારે (અ) આસરે	સાચા.	વીલાં,
છાયલ, છીદડી (ના)	પાઠ ૧૨૮ મો.	ધન્ય (અ) શાખાસ.
ખાયડીએને પેહેર-	ટોટો (ના) ઝગડો.	અસર (ના) લાગણી.
વાનાં સૂતરાઉલૂગડાં.	પતાવનાર (ના) સમા-	ભૂંડી (વિ) ખરાબ.
છીપા (ના) લૂગડાં ચેક-	ધાન કરનાર.	ઝાઝી (વિ) ધણી.
નારા લોકો.	ઝગડો (ના) ટોટો.	પાઠ ૧૩૧ મો.
શાહી (ના) રૂશનાઈ.	પરીક્ષા (ના) તપાસ	બેજ (ના) ભીમાસ, સ-
એડોળ (વિ) ખરાબ	પંચ (ના) પાંચ માણુ-	રદી.
આકારના, ઘાટવગ-	સની ટોળી.	સંધિવા (ના) હાથ પગ
રના.	ધનામ (ના) ચોપડી વ-	રહી જાય એવો વા.
સુધારો (ના) સારો ફે-	ગેરેનો સરપાવ.	સજેખમ (ના) સરકમ,
રફાર, ખામીમટાડવી.	ઠરાવ (ના) નિશ્ચય.	મગજભારેયાય તે
છાપખાનું (ના) પુસ્તકો	નારાજી (ના) નાખુશી.	વીનવવું (કિ) વારી વારી
વગેરે છાપવાનું ઠે-	ઠાવકી (ના) ડાહી.	ને સમજવવું.
કાણું.	ફર્યાદ (ના) રાવ.	ભોંયતળીઉં (ના) પેહે-
નકલ (ના) ઉતારો.	ગુનો (ના) વાંક.	લામાજ નીચેની જ-
હિકમત (ના) તદખીર.	મસ્તી (ના) તોફાન.	મીન.
પાઠ ૧૨૮ મો.	સાંખી (કૃ) ખમી.	રસોડું (ના) રાંધણી.
પદાર્થ=વસ્તુ.	ખખરદારી (ના) હોંશિ-	ખખરઅંતર (ના) સમા-
વર્ગ=માગ.	આરી.	ચાર. [આવતું.
ઐજ (વિ) મોટો. [રના.	ભલમનસાઈ(ના) દાના-	સહેતું (કૃ) સદતું, માફક
નિર્જીવ (વિ) જીવ વગ-	ધ, સાલસાધ.	અવસ્થા (ના) હાલત.

વાંકા (વિ) નખળા.	શોભાવંતુ.	પાઠ ૧૩૪ મો.
અહપીડા (ના) અહના	ધામ (ના) મુકામ.	વાવાઝોડું (ના) પવનનું
જોગનું દુઃખ.	એજન્સી=પોલીટીકલ	તોફાન.
નડેછે (ક્રિ) હેરાન કરેછે.	એજન્ટના તાબાનું	સૂઝી (ક્રિ) માલમ પડી.
કીચડ (ના) કાદવ.	સંસ્થાન.	વારામાં (ના) વખતમાં.
નસીબ (ના) ભાગ્ય.	છાવણી (ના) પડાવ.	તાપણી (ના) બળતું.
મટથો (ક્રિ) દૂર થયો.	જિલ્લો (ના) જેમાં ધ-	ગટ્ટો (ના) ઠરેલા રસ-
પાઠ ૧૩૨ મો.	ણાં એક તાલુકા આ-	નો ગાંગડો.
નામિયો (વિ) બણીતો.	વેલા તે.	ગુફિત (ના) તદખીર.
પ્રખ્યાત. [દાન.	ગવર્નરજનરલ = આખા	કારખાનું (ના) વખાર.
રણ (ના) રેતીનું મે-	હિંદુસ્તાન ઉપર હ-	સોડા (ના) એક જાતનો
સરેરાશ (વિ) સરાસરી.	કુમત કરનાર અમ-	ખાર.
લેખાય (ક્રિ) ગણાય.	લદાર.	નિર્મળ (વિ) ચોખ્ખા.
"જૈનધર્મ=શ્રાવક લોકો-	સંસ્થાન (ના) રામના-	લોંદો (ના) લયકો.
ના ધર્મના.	વસાવેલા ખંડિયા	ધેર (ના) ઘેરાવો, ફેર.
રળિયામણાં (વિ) શો-	મૂલક.	પાઠ ૧૩૫ મો.
ભાયમાન.	એજન્ટ (ના) સરકાર	બિલોરી (ના) હાંડીની
અખાત (ના) પાણીવા-	તરફથી છાવણી ના-	જાતનો કાચ.
ળી મોટી ખાડી.	ખી રહેનારો.	ખપોટી (ના) એક જા-
તંગાશ (ના) તાણુ,	રાજધાની (ના) તખ્ત.	તની રેતી.
ખોટ.	સંધ (ના) ટોળાં.	પારદર્શક (વિ) જેમાંથી
રેતાળ (ના) રેતીવાળી.	સાહુકાર (ના) પૈસાવા-	આર પારજોવાય તે.
જર (ના) જીવાર.	જો, આખરદારઅહરથ.	કંદીલ (ના) કાચનું પ્યાલું.
ડાંગર (ના) ભાત.	કુંડ (ના) છોથી ખાંધી	હાડી (ના) દીવો સળ-
પંકાય (ક્રિ) સરસ કહે-	લીધેલો જાળ ઝરો.	ગાવવાનો કાચનો
વાય.	અધિકારી (ના) ઓફેદા-	દમો.
સરસ (વિ) સારા.	ર, હાકમીવાળા.	પ્યાલા (ના) જામ, પ-
પાઠ ૧૩૩ મો.	મુદત (ના) ઠેરવેલા વખત.	વાલા. [એવો.
શોભાયમાન (ના) સાઈ	પેટું (ના) તાબો, હવાલા.	ખરડ (વિ) ભાંગી જાય

કણી (ના) રજ, રજકણ.
પ્રકાર (ના) જાત.
મેળવણી (ના) ભેગ.
પોટાશ (ના) એક જાત-
નો ખાર.

ખાટલીઓ (ના) સીસીઓ.
આરપાર (અ) આગલા
પડથી પાછલા પડસુધી.
પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત.

પાઠ ૧૩૬ મો.

ગિસ (ના) સાચુ અનાવ-
વાનો ખાર.

કાંકણ (ના) ધોળી ટપકા-
વાળી કાળી ચપટી

ધારવાળી ખંગડી.

પ્રખ્યાત (ના) નામીયા.
ખેતર ને છેટે (ના) ખેત-

રપૂર દૂર.

વોહોરા (ના) હોરા લોક.
આહલણવાડો (ના) આ-

હલણલોકોનો જથો.

પુષ્કળ (વિ) ઘણો.

કાપડાં (ના) ઓળી,
કાંચળી.

ખાપો (ના) આરસી,
આરસીના કાચના

ઝીણક ઝીણા કકડા.

મકાન (ના) ઘર, મુકામ.

મૂલ (ના) કિંમત,

પાઠ ૧૩૭ મો.

પડછાયો (ના) ઓળો.

સંતોષ (ના) આનંદ.

તીરે (ના) કાંઠે.

ભોગવવું (ક્રિ) વાપરવું.

ધમ્છે (ક્રિ) ચાહે.

અનીતિ (ના) ગેરરીતી,

ખીન વિવેક.

હોમે લક્ષણ જાય=લો-

ભથી આખર જતી

રહે.

મૂળગાં (વિ) સમૂળાં,

ખીલકુલ.

ઉદ્યોગ (ના) મેહેનત.

સ્થિતિ (ના) હાલત.

તકાવવું (ક્રિ) ધારી રે-

હેવું, તાકી રેહેવું.

આળવો (વિ) કુડાવવો.

નકામો (ક્રિ) ખાલી.

હોમને થોમ નહિ=લો-

ભનો કંઈછેડો નથી.

પાઠ ૧૩૮ મો.

દારકા (ના) કાઠિયાવાડ-

ની પશ્ચિમે જત્રાનું

મોટું ધામ છે.

શંખ } ચાર છાપનાં

ચક્ર } નામછે, વિષળુ.

ગદા } ના ચાર આ-

પદ્મ } મુખ્ય છે.

સ્થાપના (ના) મંડાણુ.

ઘાટ (ના) ઓવારો.

માથાદીઠ (વિ) માણસ-

દીઠ, એકેકા આ-

દમી એ.

તપાવીને (ક્રિ) ગરમ ક-

રીને, ઉતુ કરીને.

ડામ (ના) ધગધગતો.

લોહાનો ઉનોચપકો.

વેરાગી (ના) સાંધુ, ખાવા.

મજલ (ના) દસ પંદર

ગાઉનો ટપો.

જત્રાણુ (વિ) જત્રાજ-

નારા.

મોડાણો (ના) એક રજ-

પૂત ભક્ત થઇગયો.

પાઠ ૧૩૯ મો.

ગુણુકારી (ના) ફાયદાકા-

રક, ફાયદાવાળી.

ખજૂર (ના) ખજૂરી-

ના ફળ

સાંથવો (ના) શીરાજવા

અનાવેલો તે લયકો.

પેશી (ના) પીશી.

મુસાફર (ના) જૂદા

જૂદા દેશમાં ફર-

નારા, પ્રવાસી.

ઘટા (ના) ફેલાવો,

પથરાઇજવું.

ઠાઠક (ના) ઠંડક.	ઠેકાણું.	ધારાનું ખાતું.
ઠળાઓ (ના) કળિઓ.	સ્ટેશન=મુકામ.	વહિવટ=કામ.
નકામો (વિ) વગર	રાજનગર=રાજધાની.	સભાસદ=કારભારી.
ખપનો.	હજીરો=કબરો, રોજો.	સુધરાઈ=સુધારો.
પાઠ ૧૪૦ મો.	ટાંકી=પાણીના હોળ.	મોટીસડકો=મોટારસ્તા,
ખુતારો (ના) સાવરણી.	વરાળયન્ત્ર=આક્રનો સં-	સરીઆમ રસ્તા.
નીરો (ના) કેફ વગ-	ચો.	હોળ=પાણીની ટાંકી.
રની મીઠી તાડી.	પ્રખ્યાત=નામીયું.	તરેહતરેહવાર=જુદી
બેવકૂફ (વિ) મુરખ.	ભદ્ર=જેમાંભદ્રકાળી મા-	જુદીજાતના.
સાવરણી (ના) ખુ-	તાછે તે મકાન.	દેશાવર=પરદેશ.
તારો.	પ્રાચીન=જુનું.	કીનખાખ=રેશમનુ કસ-
તાડી(ના) ખજુરીમાંથી	ધોરી=મોટા.	ખના ખુદાદાર લુંગડું.
ઝરપેલો રસ.	વચ્ચેવચ્ચે=મધ્યભાગે.	મશરૂ=એકજાતનું રેશ-
મેડો (ના) માળ. [આં.	ખડેર=જુનામકાનો. પ-	મી કાપડ.
પીઠીઆં (ના) ભારોટી-	ડીગયલા તેની ખુલ્લી	વખણાય=પંકાય.
ધાડવા (ના) જાંખા મો-	જમીન.	પાઠ ૧૪૩ મો.
ના કાઢવના ઢાચકા.	કાંપ=છાવણી.	મુખવાળાં=મોઢાવાળા.
છેદ (ના) કાણું, વહે.	ગોરા=સાહેબલોક.	સામગ્રી (ના) સામાન.
મેલાઈ (ના) ગાંડાઈ,	પાઠ ૧૪૨ મો.	કારમી (વિ) અજખ.
નાદાની.	ધાટીલાં=જાટવાળા.	સ્વર્ગ (ના) કેલાસ[ભારી.
પાઠ ૧૪૧ મો.	મિલ=સુતર વણવાનું કા-	સ્કૂલ (ના) નિશાળ.
અમદાવાદ=ગુજરાતની	રખાનું.	નર્ક (ના) જહનમ.
રાજગાદીનું મથક.	રેલવે=લોઢાની સડક.	દિસે (ક્રિ) જણાય.
રાજધાની=રાજગાદીનું	કાઠ=ચારેપાસ જે દી-	ભયકાર (વિ) બિયા-
શેહેર.	વાલ બાંધેલી હોયતે.	મથુ.
પુસ્તકશાળા = પુસ્તકો	પોળો=ખડકીઓ.	કાળાં (વિ) નકારાં.
રાખવાની જગ્યા.	સૂતર=સહેલું.	કૃત્ય (ના) કામ.
મસીદ = મુસલમાનોને	પરગામ=ખીજેગામ.	જશ (ના) આખર.
નીમાજ બજાવાનું	મ્યુનિસિપાલ=શેહેર સુ-	જિજ્ઞા (વિ) પંકા-

યલા, સફેત.	વાહિર.	કારંજ (ના) કવારો.
જન (ના) માણસ.	અમૂલ (વિ) જેની કિં	ચડતે પહોરે=દાહાડો.
સમાન (વિ) જેવું, બરા	મત થઈ શકે નહીં.	ચડતાં, સૂરજ ઉગેતે.
બર.	મનરંજ (વિ) મનપ્રુશ	દરવાનું (ક) ખુશી
રત્ન (ના) કિમતી ઝ-	થાય એવું.	થવાનું, ગમવાનું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૦).

ભદ્ર એટલે કલ્યાણ એ સૌથી સારું નામ એવો અર્થ થાય છે. તે તો બધી દુનિયાનાં લોકો જાણે છે પણ કાણ જાણે કયા કારણે કાળાશયી ભદ્ર નજરે બિયામણું દેખાય છે. (૧). તો કેહે તેમાં કાળાં મોંડાવાળા (કેદી લોક) રહે છે, તેઓ નકારાં કામના કરનારા છે. તે કારણ કાળાશયી ભદ્ર નજરે બિયામણું માલમ પડે છે. (૨). તેના કરતાં દુનિયામાં જેની આખર ધણી છે તે જો, અને એવા માણસોથી ભરેલી જશવાળી તું પુસ્તકશાળા જો. (૩). કાચા કાચના જેવા (એટલે બણતા વિદ્યાર્થી), કે જેઓ બણેથી તેની ધણી કિમ્મત આવે છે, અને પછી તેઓનું સારું મુલ આવે છે એટલે (સારા પગારદાર થઈ જાય છે). એવાં બણનારાને વાસ્તે આ નિશાળ મોટી છે તે જો. (૪). સ્વર્ગ, નર્ક, અને આ દુનિયાના લોકના રસ્તા સઘળા સેહેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ; આજ ત્રણ દરવાજા છે, એટલે (અમદાવાદમાં ત્રણ દરવાજા છે તેને સ્વર્ગ, નર્ક, ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણ દરવાજાની ઉપમા આપી છે). (૫). સુખનો બધો સામાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળે છે. એવો તું વિચારી જો કે આ કારંજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર શુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બને છે અને દરરોજ સહવારે સૂરજ ઉગતે માણેકચોકમાં સારો બજાર ભરાય છે. (૭) એ ચોકના બજારમાં બે ઘડી બેસેથી જીવ ખુશ થાય છે, તે જોધને દલપતરામ કવિ મનમાં ધણા ખુશ થાય છે. (૮).

પાઠ ૧૪૪ મો.	લગભગ (અ) નજીક,	સચો.
બહાદુર (વિ) હિમ્મત- વાળો.	પાસે.	ધમધોઝાર (વિ) ઝડપથી,
મડમ (ના) સાહેબ લો- કની સ્ત્રી.	જડખું (ના) ડાચું.	ઝપાટાબંધ.
ઉતાર (ના) વહાણમાં એસનારા લોકો.	ઊગરો (કિ) બચ્ચો.	પાક (ના) અનાજની નિપજ.
સાહેબ (ના) યુરોપિયન ગૃહસ્થ, ટોપીવાળો.	પાઠ ૧૪૬ મો.	ચાસ (ના) હળ ફેરવીને જમીન પોચી પાડે છે તે.
વીલો (વ) સુતો, છુટા.	તરતપુદ્ધિ (ના) દુઃખની વખતે તુરત ઘટતો	વાવણી (ના) રોપણી.
ગેલ (ના) લાડ.	ઉપાય સુઝે એવી અકલ.	હારદોર (વિ) હારબંધ.
ડોલ્યું (ઇ) વાંકું વળ્યું.	કૂકડી (ના) મરઘી.	કણસલા (ના) કણસાં.
પાધરૂંજ (અ) તુરતજ.	ખડો (ના) વાસ, રેહે- ઠાણ.	ઊંખી (ના) કણસલું, કંઠી.
મછવો (ના) નાની હોડી.	સ્વપ્નું (ના) ઊંઘમાં આ- વતો ખોટો વિચાર.	ક્યારડો (ના) પાણી ભ- રાયલો નાનો ખાડો.
પાસે (અ) બાળુએ.	સદેહ (ના) વેહેમ.	પાઠ ૧૪૮ મો.
હલેસાં (ના) ચાટવા.	હિંમત (ના) બહાદુરી.	જડ (ના) મુળ.
ભાન (ના) સુદ્ધી.	હારતાં (કૃ) મુકી દેતાં.	ઉપણું (કિ) ઝટકું, ઝપટું.
પાઠ ૧૪૫ મો.	તોડ (ના) નીકાળ.	માફક (વિ) ઠીક, અનુકુળ.
લંગર (ના) વહાણ અ- ટકાવવાને પાણીમાં	પાઠ ૧૪૭ મો.	નીદી (કૃ) સાફકરી, કા- ઢાડી નાખી.
નાંખવાની લોઢાની ખિલાડી.	ખાતર (ના) ધાસ છા- ણવગેરે કાઢી ગયેલો કચરો.	ખરિફ (ના) ચોમાસાના પાકનું ધાન્ય.
કળતર (ના) દુખાવો.	ધર (ના) તર, ઝીણું કુમળા છોડ.	રવી (ના) શિયાળાના પાકનું ધાન્ય.
ખલાશી (ના) ખારવા.	કાળા (ના) ચોડા.	તર (વિ) તરપત.
અણસારો (ના) છશારત.	હળ (ના) જમીન ખેડ- વાનું લોઢાનું અણી-	વાવેતર (ના) રોપણી.
તક (ના) વખત, દાવ.	દાર હથિઆર.	રેપા (ના) છોડવા.
સંકટ (ના) દુઃખ.	વરાળચંત્ર (ના) બાફનો	
ડૂબકી (ના) ખુડકી.		
દાંતીઆં (ના) ધૂરકીઆં.		

ખળી (ના) દાણા કાઢા- ડવાનું ઠેકાણું.	ધલાજ (ના) ઉપાય.	પાઠ ૧૫૧ મો.
પાર (ના) કણસાં કંઠી વગેરેમાંથી દાણા કાઢાડવાનું ઠેકાણું.	લાચારી (ના) નાચારી. સાર (ના) મતલબ. સંકટ (ના) આફત.	પગ (ના) ટાંટીઓ. સૂણેલો (વિ) સૂઝેલો. આજ્ઞારી (વિ) માંદો.
ફાતરાં (ના) છોતરાં. લાગલાગટ (અ) વરસો વરસ.	પાલન (ના) પોષણ.	કરાર (ના) સુખ, ચેન. માયા (ના) હેત.
હેરફેર (વિ) વારાફરતી એકેક વરસને અંતરે.	પાઠ ૧૫૦ મો. ગુલામ (ના) વેચાણુ લી- ધેલો ચાકર.	બાઈખંધ (ના) દોરતદાર. ઓચતો (અ) એકદમ. નિર્દય (વિ) દયા વગ- રનો.
એકાદ (વિ) એક.	સિંહ (ના) મોટું એપ- ગું જનવર, જનવ- રોનો રાજ.	હવાલેકચોં (કિ) સોંપ્યો.
પડતર (વિ) ખાલી.	ભયંકર (વિ) બિયામણો.	હાકેમ (ના) સરકાર.
કસ (ના) રસ.	મોતીઆં (ના) હાંઝાંજ.	જૂલમી (વિ) સખત, જુલમખોર.
પાઠ ૧૪૯ મો.	ધરાદો (ના) ધારણા.	કાયદા (ના) ધારા.
નિમક હલાલ=ઉપકારન ભૂલનાર.	અસલ (અ) અગાડિ.	પાઠ ૧૫૨ મો.
અમીર (ના) મોટો માણસ. [જરાન.	જૂલમ (ના) ગજબ.	હિંસા (ના) હત્યા.
પાલનપોષણ (ના) ગુ- નહાર (ના) વર, ફાટી નાખનારા જનવરો.	વગડો (ના) વન, રાન.	મેદાન (ના) મોટી ખુ- લ્લી જગો.
મસ્ત (વિ) જખરા.	દગલેદગલા (વિ) ધ- ણુંજ.	કમકમી (ના) ધુળરી.
છેહ (ના) વિશ્વાસઘાત.	રખડી રખડી (કૃ) ભટ- કી ભટકી.	તમાશો (ના) મેળો.
ધતખારી (વિ) ભરોસા- દાર. [ડી, ખમરી.	બચોબચ (અ) ઝપોઝપ.	મેદની (ના) ઠઠ.
ધણીઆણી (ના) બાચ- કડકડતી (વિ) સખત.	હાય (ના) શક્તિ.	ઉદાસ (વિ) દલગીર.
ધણી (ના) શેઠ.	નિરાશ (વિ) દલગીર.	ફાળ (ના) કુદકો.
વચન (ના) ક્યુલાત.	શોર (ના) અવાજ.	ખરાડા (ના) ખુમ, મોટોધાંટો.
	રાંકડું (વિ) દયા ઉપજે એવું, ગરીબડું.	ફાડ (ના) ચીર.
	અચંબો (ના) નવાઈ.	ફાચા હેયાનું=નખળું, પોચું, નરમ.
	ધીરજ (ના) હિમ્મત.	

હોશજ (ના) હાંજાં,	પેચ (ના) આટા.	જળવીને (કિ) સાચ-
ગાત્ર.	પોશાક (ના) પેહેર-	વીને.
તલપ (ના) ડાકું.	વાના લુગડાં.	લટકી (કૃ) ટીંગાઇ.
લાડ (ના) ગેલ.	પાઠ ૧૫૪ મો.	પાઠ ૧૫૫ મો.
જાતિસ્વભાવ (ના)	લોભિઓ (ના) લાલ-	થોભ (ના) પાર, છેડો.
મુળ આશિચ્ચત.	ચુમાણસ.	તૃણા (ના) તરસ.
કથા (ના) વારતા.	અંદર (ના) નદીકે દ-	ધરાય (કિ) તરપત થાય.
માંડીને (કૃ) વિસ્તારીને.	રિઆ કાંઠે આવેલું	આજીજી (ના) કાલાવા-
વગડાઉ (વિ) જંગલના.	શેહેર. [રેહેવું.	લા, ખુશામત.
વીસરવો (કિ) ભૂલવો.	ટંગાવું (કિ) લટકાઇ	છોડીશ (કિ) મૂકીશ.
બદલો (ના) પાડ.	તણુ પૈસા=તણુ દો-	સામટા (વિ) એકદમ,
પાઠ ૧૫૩ મો.	ડીઆં.	એક જથ્થે.
ટાંકણી (ના) ટાંચણી.	ભાવ (ના) કિમ્મત.	પછડાઈને (કૃ) ઝીકાઈને.
પાંસરા (વિ) સીધા.	પાઈ (ના) એક પાઈ.	અતિશે (વિ) ઘણાં.
કડકા (ના) ટુકડા,	રાન (ના) જંગલ, વન.	લોભ (ના) લાલચ.
કડકા.	રાતી (વિ) જંગલી.	શોભા (ના) આખર.
ખોસવી (કિ) ધોચવી.	મફત (વિ) પૈસા વગર.	સદા (અ) રોજ, નિત્ય.
ધારે=માને.	ભરાવે (વિ) ભેરવે.	ધન (ના) પૈસો, દ્રવ્ય.
વહેંચી (કૃ) ભાગ પાડી.	અડકાડે.	

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૧).

જ્યાં લોભનો છેડો નહીં એટલે અતિશે લોભ થાયછે ત્યાં સઘળી શોભા આખર જતી રહેછે. જે માણસ હરેક વાતની તૃણાથી રોજ તરસ્યો રહેછે તે કાંઈ દહાડે પૈસાથી ધરાતો નથી.

પાઠ ૧૫૬ મો.	મક્ક (ના) શિકાર,	સૂર (ના) ગાવાનો સોર.
કડાકો (ના) અપવાસ.	ખાવાનું.	ખાલી (વિ) અમથો.
મણા (ના) કસર.	સડપ (અ) ધપ, પાધરી.	ખોળતું (કૃ) શોધતું.
ઠાવકું (ના) ડાહું.	મકુરોં (વિ) સારો.	દૈવજોગે (અ) પરમે-
નિશા (ના) ખાતરી.	ચડપ (અ) ઝડપથી.	શ્વરના કરવાથી.

(૫૫)

૩૫ (ના) શરીરની કાન્તિ.	લુસ.	સા આપ.
૩૫ાળી (વિ) શોભિતી.	સાહેતવાર=થોડોવખત.	નાત (ના) જાત.
ખાટં (ના) આકાર.	અવિચારી (વિ) વગર-વિચારના, અલુસ-મળુ.	ખાર (ના) અદાવત.
સાદ (ના) અવાજ.	વળી (ના) સાકટી.	પાઠ ૧૬૦ મો.
ફૂલી (કૃ) ચહડી, ફૂલાઇ.	પછાડા (ના) શરીરઅ-કાળવું તે.	હલકો (વિ) તુચ્છ.
ઉપાડી (કૃ) ઉંચકી.	કરાડા (ના) કિનારો, પા-ણીમાં ઊંડો ખાડો.	પ્રજ્ઞ (ના) રૈયત.
પાઠ ૧૫૭ મો.	લજવાઇને (કૃ) શર-માઇને.	પરિવાર (ના) વંશ, વિસ્તાર.
ખુદો (વિ) ધરડો.	સારા નરસા (વિ) સાઈ નહાઈ.	ધનહીણા (વિ) પૈસા વગરના.
ભાગ્ય (ના) નસીબ.	રડું (વિ) સાઈ.	ધનવાન (વિ) પૈસાદાર.
ધદારત (વિ) લાયક.	પાઠ ૧૫૮ મો.	અભ્યાસ (ના) આ-ખેપ.
અસવાર (ના) ઘોડો ખે-સીને સ્વારી કરનાર.	ભુંડું (વિ) ખુફું, માફું.	કુટુંબી (ના) કુટુંબના.
કઠણુ (વિ) વજનજર.	મહું (વિ) સાઈ, રડું.	પિતા (ના) આપ, તાત.
હોંડાડે (ક્રિ) ચલાવે.	કાચકી (ના) પાણીના-સોપથી ગળે બોલાય નહીં તે.	સમાન (વિ) બરાબર.
મેણાં (ના) ઠપકાના-બોલ.	મોટવો (ના) માટીનો-કુઓ.	અવગુણુ (ના) સારાને બદલે નહાઈ.
ઝોળું (ના) ટોળું.	મળેના (વિ) સારા.	સજ્જન (ના) સા-રા માણસ.
પાઠ ૧૫૮ મો.	સોઅતી (ના) સાથી.	સુવાસ (ના) સારી સુ-ગંધ, સારી ખુશબો.
ગજબ (ના) જીલમ.	ટકોરા (ના) આંગ-ળીના ટચકારા.	કાળ (ના) રીસ.
રહેમ (ના) દયા.	અફાળી (કૃ) પછાડી.	આળ (ના) અટક્યાળું, ખોટું કામ.
ઠપકવું (ક્રિ) અટકવું.	ભરીઆપ=ખેડેલા પૈ-દયાળ (વિ) રહેમવાળા.	અગ્નાની (વિ) અણુ-સમજી.
જીવાળ (વિ) જીવ વાળો, કસદાર.		
ઝોળી (ના) ગાંસડી.		
ખમતી (વિ) ઉંચ-કી શકે એવી.		
આસામી (ના) મા-		

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૨).

આ દુનિઆમાના બધા લોકો તે પરમેશ્વરની પ્રજા છે, અને આપણે બધા એક કુટુંબના, અને તે એક આપના છોકરા હોઈએ છીએ. (૧).

તેમાં કોઈ શરીરે કાળા હોયછે ને કોઈ ગોરા હોયછે ને કોઈ ગરીબ હોયછે ને કોઈ સરખા પૈસાદાર હોયછે, તે બધાને સરખા ગણવા, કોઈને પણ હલકો ગણવો નહીં. (૨).

ભુંડાને બદલે ભલું કરવું (નકારો ને બદલે સાફ કરવું) એ સારા માણસની રીત છે જેમકે સુખડને સળગાવીને બાળીએ ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશખો નીકળેછે તેમ (૩) વળી નાનું બચ્ચું જરા બાળ ખેંચે (કંઈ અટક્યાણું) કરે તો રીસ ચડતી નથી. તેમજ કોઈ આણસમણુ માણસ કોઈ નુકસાન કરે તો દીલમાં દયા રાખવી (ગુરસે થવું નહીં.) (૪).

પાઠ ૧૬૧ મો.
રતીપુર (વિ) જરાક.
આકર્ષ (વિ) કપરું.
પરહેણ (ના) કરી.
કરી (ના) પરેણ.
આપમત (ના) પોતાનું
ઉહાપણુ.
પાટણુ (ના) ગૂજરાતની
ઉત્તરે શહેર છે.
મૂળાડીઆં(ના)મૂળીઆં.
જોર (ના) મારો, જરી
રાખવું.

મતલબ (ના) સાર.
પીડાય (ક્રિ) દુઃખી
થાય.
પાઠ ૧૬૨ મો.
ઉપયોગી (ના) બપ,
વાપરવું.
માતબર (વિ) ફળદ્રુપ.
નરાજ (ના) કોરા.
સુરંગ (ના) નહેર, માં-
યમાં ખાડો ખોદી
માંહે દારૂભરી સળ-
ગાવેછે તે.

થર (ના) પડ.
ભાગળ (ના) દરવાજા
જેવું.
ખડકો (ના) ખાણુ કે
સમુદ્રની નીચે આવે-
લા મજબૂત પથરા.
બડાકો (ના) અવાજો.
મિશ્ર (ના) ભેગ.
વખાર (ના) માલ ભર-
વાનું ઠેકાણું.
ગાળે (ક્રિ) રસ કરે.
જુદી (વિ) છુટી, નોખી.

સહેલાં લેખાં.

૧૪	આને	શેર	તો	અડધા	શેરનું ?	જ	૧-૩
૯	"	"	"	પા	શેરનું ?	જ	૧-૧
૪	"	"	"	પોણો	શેરનું ?	જ	૧-૩
૭	"	"	"	પા	શેરનું ?	જ	૧-૧૧
૧૨	"	"	"	પોણો	શેરનું ?	જ	૨-૧૧-૧
૫	૩પીએ	મથુ	તો	એ	શેરનું ?	જ	૨-૧
૩	"	"	"	ચાર	શેરનું ?	જ	૨-૧ દો. ૫
૧૫	"	"	"	સાડા છ	શેરનું ?	જ	૨-૨૩
૪૧	"	"	"	એ	શેરનું ?	જ	દોકડા ૨૧૧
૨૧૧	"	"	"	સાત	શેરનું ?	જ	૨-૧૩
૧૬	"	ખાંડી	તો	પાંચ	મથુનું ?	જ	૨-૪
૧૪	"	"	"	પાંચ	મથુનું ?	જ	૨-૩૧
૨૨૧૧	"	"	"	છ	મથુનું ?	જ	૨-૬૧૧
૧૬	"	"	"	સવાસાત	મથુનું ?	જ	૨-૫૧૧૧ દો. ૫
૨૪૧૧	"	"	"	અરાઠ	મથુનું ?	જ	૨-૨૨ દો. ૫
૩	"	તોલો	"	એક	રતીનું ?	જ	અડધો આનો
૧૮	"	"	"	ત્રણ	રતીનું ?	જ	૨-૧૧-૧
૬	"	"	"	ત્રણ	વાલનું ?	જ	૨-૧ દો. ૨૦
૧૮	"	"	"	સાત	વાલનું ?	જ	૨-૩ દો. ૧૫
૧૧	"	"	"	સવા બેતાળીશ	તોલાનું ?	જ	૨-૫૨૧૧૧-૧
૧૭	"	વીધુ	"	પાંચ	વસાનું ?	જ	૨-૪૧
૧૨	"	"	"	ત્રણ	વસાનું ?	જ	૨-૧૧૧૧ દો. ૫
૧૭૧	"	"	"	સાડા પાંચ	વસાનું ?	જ	૨-૪૧૧-૧
૧૨	"	એકર	"	ચાર	ગુઠાનું ?	જ	૨-૧ દો. ૨૦

મુંબઈ:—હાદાભાઈ જગજીવનદાસ, બુલેશ્વર, શીરંગીના દેવજી પાછળ, માવજી જોરામના માળામાં.

,, એન. ડી. મેહેતાની કુંઠ, કાળકાદેવીના રસ્તાપર, બુદ્ધિ-વર્ધક શુભપાસે.

મુરત:—નગીનદાસ ફકીરભાઈ, સગરામપુરાના ટેકરાપર.

